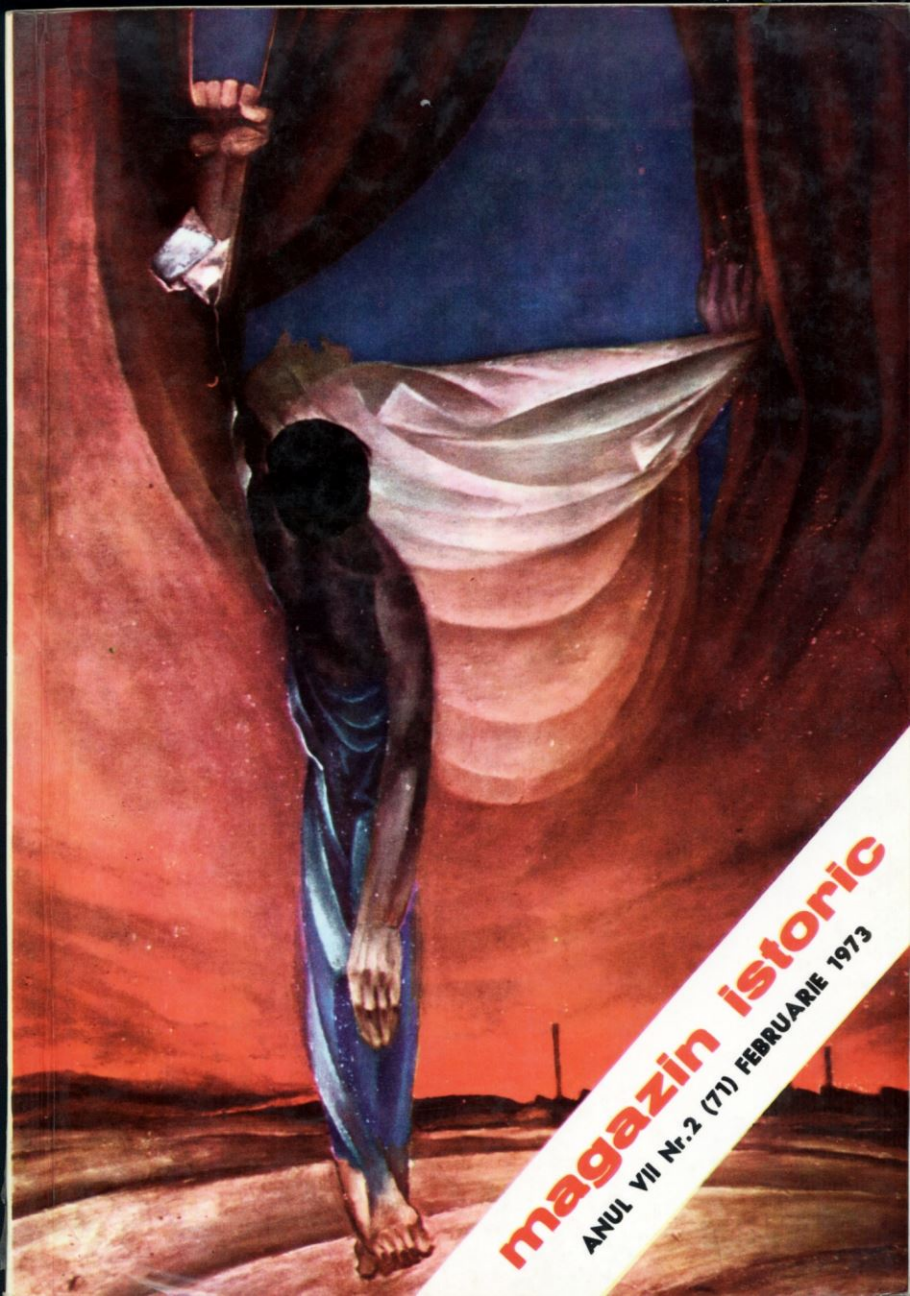

magazin istoric
ANUL VII Nr.2 (71) FEBRUARIE 1973

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul VII - Nr. 2 (71)

februarie 1973

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA

TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

①

②

③

④

- ① În acea zi de februarie 1933 sunetul sirenei de la „Grivița” era mai mult decât o chemare la luptă, era un glas al viitorului. Tabloul de Gh. Pătrașcu (*O zi din viața Capitalei*, p. 16)
- ② Doamna Ruxandra, soția lui Alexandru vodă Lăpușneanu; detaliu de pe o broderie din 1561, de la Mănăstirea Slatina (*Din domnia lui Lăpușneanu*, p. 68)
- ③ Un astru de primă mărime în istoria științei: Nicolai Copernic presupus autoportret (*Ultima zi din viața unui titan*, p. 56)
- ④ Eveniment dramatic în existența Bizanțului: cruciații cuceresc Constantinopolul (*Un cronicar bizantin și un secol de istorie*, p. 92)

S U M A R

NICOLAE CEAUȘESCU: 55 ANI DE VIAȚĂ ȘI PATRU DECENII DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ

- Vrerea unei țări și a unui popor 3
- Omul și epoca 7
- Ginduri despre România socialistă și conducătorul ei 14

16 FEBRUARIE 1933 O zi din viața Capitalei: MARIAN ȘTEFAN, FLO-RIAN TÂNĂSESCU ● Ploiești, 2-4 februarie 1933 — coloana solidarității: NICOLAE NICU MORARU ● „Nu mă gîndeam decît că voi spune adevărul”: ALEXANDRU IONESCU 16

Un cititor de țară — Bogdan I: ȘTEFAN S. GOROVEI 37

ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI Un uragan de foc: KONSTANTIN K. ROKOS-SOVSKI ● Stalingrad și Verdun: LIDDELL HART ● Acum, toți erau siguri de victorie!: ALEXANDER WERTH ● Căderea generalilor: L. BEZIMENSKI 44

Ultima zi din viața unui titan: I. M. ȘTEFAN 56

Franța 1940 — din culisele unor evenimente dramatice: ANDRÉ MAUROS 62

Din domnia lui Lăpușneanu: TH. HOLBAN 68

Liberalii și conservatorii în proces (II): ION BULEI 73

Cum a murit generalul de Gaulle: JEAN MAURIAC 80

Un cronicar bizantin și un secol de istorie: ALEKSANDR KAJDAN 92

● Zimbete din cronici 72 ● Cărți sosite la redacție 96

● Poșta Magazin istoric 98

VREREA UNEI ȚĂRI ȘI A UNUI POPOR

„...tot ce s-a spus cu privire la activitatea mea de slujitor al partidului și poporului, la contribuția adusă în lupta revoluționară a oamenilor muncii pentru răsturnarea regimului exploatării și asupririi burghezo-moșierești și pentru făurirea socialismului în România, aprecierile privind aportul meu la dezvoltarea gândirii social-politice românești, a concepției materialismului dialectic și istoric, le consider adresate deopotrivă partidului, în rîndul cărui activez de patru decenii, clasei muncitoare, țărănimii, poporului al cărui flu sint.”

NICOLAE CEAUȘESCU

În scurgerea vremurilor, clopotul de bronz al istoriei răsună într-o neasemuită armonie atunci cînd dintr-un popor se înalță acele figuri — pe măsura epocii, acele personalități care au darul — prin tot ceea ce reprezintă gîndirea și acțiunea lor — să definească, la dimensiunile cele mai complexe, înaltele virtuți ale unei țări și ale unui popor. Identificîndu-se cu năzuințele maselor, bîzîindu-se pe forța lor, învățîndu-le și învățînd de la ele, marile personalități, conducătorii autentici pot descifra mai cuprinzător cerințele și sensurile istoriei, pot desluși căi mai largi desfășurării accelerate a progresului istoric. Numele lor capătă astfel, în contextul epocii, valoare de simbol, cu profunde și durabile semnificații. Cu atît mai mult într-o vreme cum este a noastră, în care viteza de înaintare a istoriei contemporane a devenit nu numai mai vijelioasă, dar și mai încărcată de lucide responsabilități.

Cronicarul epocii socialiste românești se va opri îndelung asupra înțelesului sărbătorii de la sfîrșit de ianuarie '73, întrucît îi va oferi puțința de cuprindere a unui tablou panoramic al acestei epoci. Și cronicarul va trebui să răspundă întrebării fundamentale a dialecticii istorice: care este factorul de căpetenie ce a dominat o sărbătorească aniversare nu a unui om, ci, prin el, a unui întreg popor. Liantul de o forță fără pereche dintre conducător și popor este dimensiunea primordială a vremii de azi a națiunii române. În noua cronică a țării, numele conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se asociază, în chip organic și firesc, cu numele României socialiste, cu numele partidului și al poporului în fruntea căruia se află. El semnifică ceea ce-i mereu nou în viața și munca noastră, în viața și activitatea partidului și statului nostru: spiritul creator, dinamismul, suflul nou ce străbate țara de la un capăt la altul, însușindu-i masele în neobosită lor activitate de a realiza mai devreme programul de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate, elaborat de partid, de a ridica mai repede România în rîndul țărilor celor mai înaintate ale lumii.

O identitate deplină în gînd și faptă, în scopuri și năzuinți, o comunicare directă de la inimă la inimă, unește pe conducător cu partidul, cu poporul, cu țara sa. O identitate pe care am întîlnit-o de fiecare dată în momentele de glorie ale istoriei noastre, ilustrate de marile personalități, care au știut să asculte și să înțeleagă glasul maselor, vrerile și năzuințele lor, și să le dea expresie prin fapte nepieritoare.

Cu numai cîteva zile în urmă, tovarășul Nicolae Ceaușescu își definea astfel destinul în această indisolubilă unitate cu cel al poporului nostru: „În ce mă privește, și în viitor voi servi, ca și pînă acum, poporul meu. Și, servind poporul, voi servi partidul, cauza socialismului și comunismului, cauza păcii și cooperării; pentru că dorința și vrerea poporului român este de a construi socialismul și comunismul, de a trăi în pace și colaborare cu toate națiunile lumii”.

Sînt gînduri ce dezvăluie o adîncă convingere și caracterizează o viață. Pentru că, într-adevăr, cu neclintita credință pe care o dau marile idealuri revoluționare, tovarășul Nicolae Ceaușescu slujește de patru decenii, din fragedă tinerețe, cauza

partidului și poporului, cauza comunismului. Aniversarea a 55 ani de viață — sărbătoare constituită cu atita bucurie și entuziasm de întregul popor — a coincis cu împlinirea a 40 ani de la intrarea sa în mișcarea muncitorească, în rândurile partidului, 40 ani de activitate revoluționară, de dăruire continuă, timp în care istoria României a cunoscut, ca urmare a luptei și voinței poporului, a eroismului neînfricat al comuniștilor, profunde schimbări și profunde împliniri. Și pentru că scrutam atit de intim această viață, ca istoricii trebuie cu precădere să spunem că Nicolae Ceaușescu a luat parte la cele mai importante evenimente și momente ale istoriei contemporane românești, ale luptelor revoluționare ale proletariatului pentru răsturnarea claselor exploatare, la bătaia împotriva fascismului și războiului, la uriașă operă de făurire a socialismului în România.

Au fost între acești ani și perioade de grele încercări, de muncă și apurată luptă ilegală, de confruntare a tribunalelor și temnițelor burgheze. Dar — alături de atitii fii curajoși ai poporului — tinărul revoluționar de atunci a rămas mereu drept în fața nedreptății, dovedind că voința și idealurile sale sînt mai puternice decit schingiuirile Siguranței.

În noua perioadă istorică în care a pășit țara, după victoria insurecției armate de la 23 August 1944, perioada acelor ani de muncă și luptă eroică a poporului pentru reconstrucția țării, pentru înfringerea împotrivirii înverșunate a forțelor reacțiunii și zidirea noii orindui, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu ceilalți conducători de partid, și-au consacrat energia și elanul revoluționar mobilizării și îndrumării maselor muncitoare în marile bătălii ce-au avut loc. Anii aceștia, anii făuririi socialismului în România — ai industrializării, ai cooperativizării agriculturii, ai unor mari eforturi pentru ridicarea nivelului de cultură și civilizație al întregului popor — au permis afirmarea aptitudinilor și capacităților sale de organizator și conducător politic, de activist de frunte al partidului, al statului socialist român. Sarcinile și răspunderile complexe ce i-au fost încredințate de partid în această perioadă de mari prefaceri în istoria României i-au îmbogățit experiența, l-au ajutat să cunoască profund realitățile țării, problemele de viață ale poporului, să-și întemeieze pe un profund realism fiecare acțiune și hotărîre.

Aceste date de referință privesc o epocă de extremă intensitate istorică în viața poporului român. Într-o perioadă scurtă, de numai 25 ani, am străbătut cîteva etape istorice și am trecut la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Paralel cu dezvoltarea în ritm vertiginos a forțelor de producție, cu creșterea avuției naționale, cu schimbările profunde în structura societății și în fizionomia generală a țării, au fost obținute progrese remarcabile în ridicarea nivelului de trai și de civilizație al poporului, în satisfacerea cerințelor de viață, materiale și spirituale, ale tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate. Asigurarea bunăstării și fericirii poporului se vedește a fi rezultatul principal al construcției socialiste, este și va fi obiectivul primordial al politicii partidului și statului nostru, care nu cunoșce ideal mai înalt decit prosperitatea și înflorirea continuă a României socialiste.

Toate mărețele realizări obținute în acest sfert de secol sînt rodul muncii eroice a clasei muncitoare, țărânimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, care, sub conducerea partidului comunist, n-au prepuțit nici un efort, nici un sacrificiu pentru a asigura mersul înainte al patriei pe calea luminoasă a socialismului și comunismului.

Încredințindu-i înalta misiune de secretar general al partidului și de președinte al Consiliului de Stat, partidul și poporul au ales în persoana tovarășului Nicolae Ceaușescu un adevărat conducător marxist-leninist, care știe să asigure unirea eforturilor întregii noastre națiuni socialiste într-un singur suvoi și să le îndrepte cu mină fermă spre edificarea neabătută a societății socialiste multilateral dezvoltate. Acești ani ai celor mai înalte răspunderi sînt și anii cei mai fertili ai activității sale și, în același timp, anii cei mai fertili ai activității partidului și ai muncii entuziaste a maselor, cei mai bogați în realizări din întreaga perioadă postbelică a României. Anii în care în întreaga viață social-politică a țării s-a simțit puternic spiritul înnoitor, generat de Congresele IX și X, de cele două Conferințe Naționale ale partidului, la reușita cărora tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut un rol esențial, după cum se subliniază și în scrisoarea ce i-a fost adresată de către Comitetul Central al partidului, de Consiliul de Stat și de Consiliul de Miniștri, la 25 ianuarie 1973. Amplul program de înflorire continuă a țării, de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, pe care, prin aceste forumuri, partidul l-a prezentat poporului, poartă pregnant amprenta gîndirii creatoare a conducătorului partidului și statului nostru.

În momentul de față, întregul nostru popor își consacră forțele înfăptuirii, sub conducerea partidului, a hotărîrilor Congresului X și ale Conferinței Naționale din iulie 1972, realizării într-un timp mai scurt a marilor sarcini prevăzute în ac-

tualul plan cincinal. La capătul acestui cincinal, țara noastră — țară în plin proces de dezvoltare socialistă — va fi mai bogată, mai prosperă, viața poporului va fi mai îmbelsugată, mai civilizată, mai fericită. Desigur mai avem încă un drum lung de parcurs pentru a atinge gradul de dezvoltare pe care îl preconizează partidul pentru a asigura întregului nostru popor satisfacerea deplină a cerințelor sale materiale și spirituale.

Planul cincinal de perspectivă pe perioada 1976-1980, precum și prognozele care definesc liniile generale ale dezvoltării societății noastre până în 1990 și până la sfârșitul secolului, conturează progresul multilateral al țării, ridicarea României pe trepte și mai înalte de civilizație. Telul propus de partid este de a egaliza nivelul dezvoltării României cu cel al țărilor socialiste mai avansate, de a apropia țara noastră de statele cele mai dezvoltate din punct de vedere economic ale lumii. În această perioadă, vom înfăptui societatea socialistă multilateral dezvoltată, vom trece la făurirea treptată a societății comuniste în România.

Desfășurându-ne perspectivele tot mai luminoase care se deschid prin înaintarea mai rapidă a țării pe calea socialismului, partidul, secretarul său general, ne învață să ne reevaluăm critic activitatea, să manifestăm acea nemulțumire constructivă, ne îndeamnă și ne arată că putem obține mereu mai mult, mai repede și mai bine. Sub permanentul impuls al tovarășului Ceaușescu s-a afirmat și se afirmă tot mai pregnant o optică științifică în abordarea și elaborarea căilor de dezvoltare social-economică. Un ritm mai intens de muncă, o permanentă preocupare pentru perfecționare se manifestă evident în toate sectoarele de activitate. Sintem martorii unei opere multilaterale de continuă perfecționare a vieții sociale, de dezvoltare a democrației socialiste, de aplicare fermă a legalității, a principiilor eticii și echității socialiste.

Întreaga politică a partidului și statului nostru are în centrul atenției omul. Toate eforturile sint consacrate, în ultimă instanță, omului, fericirii sale. Și când spunem **Totul pentru om** formulăm, de fapt, sintetic programul de muncă pe care-l îndeplinește zi de zi, cu o exemplară stăruință și competență, conducătorul partidului și statului. Pentru că ce altceva reprezintă amplul dialog pe care-l desfășoară în permanență cu poporul, prezența sa care a devenit atât de familiară în mijlocul oamenilor muncii? Și ce altceva reprezintă modul atent și meticulos, luciditatea și anvergura științifică cu care fundamentează planurile și deciziile care vizează problemele mari ale țării, decît preocuparea mereu vie de a cunoaște oamenii, cu speranțele și necazurile lor, și de a găsi, împreună cu masele, soluțiile cele mai potrivite marilor probleme care se pun în fața noastră? Ce altceva reprezintă stăruința cu care partidul, conducerea sa colectivă, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, au inițiat și au urmărit elaborarea ansamblului de măsuri vizînd întărirea legalității socialiste și crearea cadrului legislativ pentru exercitarea libertăților democratice, atragerea maselor la conducerea activității social-economice, decît preocuparea de a asigura ca în orînduirea noastră socialistă întreaga putere să emane de la popor și să aparțină efectiv și definitiv poporului?

Din aceeași profundă dragoste și grijă pentru om a izvorit și vastul program privind munca politico-educativă, ca și normele eticii și echității socialiste menite să așeze societatea noastră pe temeiuri mai bune, ca și măsurile privind îmbunătățirea sistemului de difuzare a culturii și cele de perfecționare fundamentală a învățămîntului. Toate acestea, îmbinate cu atenția neslăbită pe care partidul o acordă creșterii nivelului de trai al maselor, pe măsura dezvoltării economiei naționale, au în vedere omul, dezvoltarea sa multilaterală, afirmarea personalității sale. În aceste împrejurări istorice, conștiința socialistă a oamenilor ce făuresc liber și conștient noua orînduire devine o forță hotărîtoare a progresului social.

Sufnul innoitor ce caracterizează perioada de după cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român s-a resimțit în toate sferile de activitate ale țării noastre, în care socialismul a învins pentru totdeauna. Dar, cum e și firesc, el s-a manifestat în primul rînd în viața și activitatea partidului. Cu o deosebită stăruință a acționat tovarășul Ceaușescu pentru ca partidul — forța conducătoare a societății noastre — să se integreze cit mai organic în viața societății, să-și sporească receptivitatea față de nou, curajul în eliminarea acelor teze și tipare învechite, să sesizeze la timp noile fenomene ce apar în viața socială.

Exemplar apare raportul dintre partidul comunist și popor. „Este adevărat — spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — că partidul nostru asigură poporului o conducere științifică, conștientă. Dar fără popor, partidul nostru nu ar reprezenta nimic. Fără a înțelege dorințele poporului, năzuințele lui, fără a fi permanent expozentul poporului, nici un partid — deci nici partidul nostru — nu ar reprezenta nimic. Vom fi puternici — și fiecare activist de partid și conducător al partidului va reprezenta ceva în societate — numai în măsura în care va înțelege năzuințele

poporului, va fi strins legat de popor, va lupta pentru realizarea dorințelor și năzuințelor poporului".

În procesul unor neîntrerupte eforturi de perfecționare a vieții economice și social-politice, de fundamentare realistă a planurilor de dezvoltare a țării, partidul și-a îmbogățit în acești ani patrimoniul ideologic, aducând contribuții valoroase la dezvoltarea teoriei marxist-leniniste, a practicii construcției socialiste. Un aport prețios a înscris în acest patrimoniu conducătorul partidului și statului nostru, prin investigarea unei game largi de probleme teoretice. Caracteristic pentru modul său de abordare a acestor probleme este spiritul creator, conceperea marxism-leninismului ca o știință revoluționară, vie, dinamică, a cărei viabilitate rezidă în permanenta adaptare la dezvoltarea societății, la marile cuceriri ale cunoașterii științifice. Prețioasele idei și indicații cuprinse în lucrările sale, locul și rolul pe care-l acordă istoriei, reprezintă un puternic stimul și în activitatea de afirmare largă a gândirii istorice românești.

Prin întreaga sa activitate în elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a câștigat prețuirea și stima nu numai în rindurile poporului român, dar și peste hotare. Numele său este cunoscut și stimat azi pe toate continentele lumii. Mesagerul cel mai autorizat al dorinței de pace și colaborare a poporului nostru, el a făcut cunoscut oamenilor politici pe care i-a întâlnit în țară sau în călătoriile de peste graniță această dorință, le-a expus cu deosebită claritate principiile pe care se întemeiază politica externă a partidului și țării. Cuvântul partidului și statului nostru este primit cu respect pretutindeni în lume, contribuția României socialiste la rezolvarea problemelor internaționale, la crearea unui climat de cooperare și încredere, la triumful cauzei păcii, socialismului și progresului, este unanim apreciat.

La aniversarea a 55 ani de la naștere și a 40 ani de activitate revoluționară, reliefind însemnătatea istorică a Unirii de la 1859, fiind voiața poporului român a pus pentru totdeauna bazele statului național unitar român, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Vă amintiți cuvintele rostite atunci de Kogălniceanu adresându-se lui Cuza, îndemnul de a face totul pentru a fi drept, pentru a sluji poporul. Aceasta trebuie să călăuzească și pe comuniști, pe toți cei care, într-un fel sau altul, sint chemați să contribuie la conducerea națiunii noastre".

Tradiționala urare „La mulți ani", rostită de curînd din inimile a 20 milioane de cetățeni ai României socialiste, a înmănunchat gândurile întregii obști românești față de Nicolae Ceaușescu, fiul devotat al poporului român, popor cu o istorie glorioasă și care va fi întotdeauna animat de dorința de a trăi liber, independent, stăpîn pe destinele sale, de a avea relații frățesti de prietenie și colaborare cu vecinii săi, cu toate națiunile lumii.

MAGAZIN ISTORIC

OMUL ȘI EPOCA

Certitudinea împlinirilor

Un moment aniversar reprezintă întotdeauna prilej de meditații și reflecții. Cu atât mai mult un eveniment de însemnătate celebrării jubileului de cincizeci și cinci de ani de viață și patru decenii de activitate în mișcarea comunistă a omului investit cu cea mai înaltă responsabilitate în partid, cu magistraturile supreme în stat. Și aceasta pentru că tovarășul Nicolae Ceaușescu a descifrat ca nimeni altul sensurile devenirii istorice a României, dînd cea mai cuprinzătoare expresie etapei pe care o parcurgem, dialecticii necesității obiective și consensului subiectiv al maselor în desfășurarea procesului social-istoric, misiunii și funcției conducătoare decisive a partidului nostru comunist și optimizării inițiativei istorice a maselor, contopite în aliajul nobil al încrederii reciproce și unității indestructibile dintre partid și popor, adevărată forță de propulsie a progresului pe calea făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate. Elaborările teoretice și concluziile cuprinse în scrierile sale, învățămintele desprinse din clocotitoarea sa activitate ne dezvăluie marea forță de ideal, cetezanță, fermitatea și pasiunea revoluționară, luciditatea gândirii marxist-leniniste creatoare, originale, ce-l definesc ca personalitatea care, văzînd mai departe decît toți și-a pus în mod hotărîtor pecetea pe cursul evenimentelor contemporane. Iar adevărul, forța și perenitatea lor își au izvorul tocmai într-o profundă cunoaștere a realităților României și a nevoilor ei de dezvoltare, în strînsă și permanentă legătură cu cei ce făuresc bunurile materiale și spirituale ale acestei țări, legătură care reprezintă o adevărată emblemă a certitudinii împlinirilor prezente și viitoare.

Imperativul înscrierii patriei noastre într-un timp extrem de scurt, în ritm accelerat, pe orbita civilizației moderne fixează secvența de istorie ai cărei contemporani sîntem drept unul

din acele momente unice din viața națiunii, de care depînd destinul și perspectivele ei. În această apreciere de valoare clasică, cuprinsă în Raportul expus de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a partidului, frontul istoric vede o chemare de a face din acest moment unic obiect de studii și cercetări profunde și multilaterale, descoperindu-i esențele, substanța, optimismul și entuziasmul care-i conferă o poziție de referință pe traiectoria istoriei naționale și ecou durabil în istoria universală.

CONSTANTIN ANTIP
General-maior

Nicolae Ceaușescu și cercetarea istorică

Pentru un om de stat în a cărui viziune politică dimensiunea istorică a existenței popoarelor este permanent prezentă, înțînirile cu problematica cercetării trecutului și concepția interpretării lui nu puteau fi decît frecvente. Știința istorică nu este povestea unor lucruri moarte, ci dezvăluirea unui neîntrerupt proces, care venînd din depărtarea timpurilor, poposește o clipă în prezent, pentru a se îndrepta spre viitor. A continua trecutul este totodată a adera la el și a te opune lui. A adera la trecut înseamnă a duce mai departe căutările lui de mai bine, lupta lui, creația lui; a i te opune, înseamnă a refuza tot ce a însemnat suferință și împlinare, a face altceva, nou și luminos. Dar, aderare și refuz implică mai întîi cunoaștere, cunoaștere reală, demitizată, întemeiată pe stabiilitate corectă a faptelor și analiza acestora în cauzele și în înălțuirea lor. Istoria nu-și dezvăluie virtuțile de auxiliar al înțelegerii prezentului, nici cele de educare a minții sau de formare a sufletului în dragostea de patrie, de popor și de omenire, decît în măsura în care este riguros exactă. Spre această cunoaștere adevă-

Un dialog permanent, o comunicare directă de la inimă la inimă, unește pe conducător cu partidul, cu poporul, cu țara

rată, care știe a se ridica deasupra faptelor pentru a lumina sensurile, care surprinde în concretul dezvoltării istorice acțiunea legilor care guvernează societățile, obiectivă și luptătoare în același timp, a îndemnat și îndeamnă permanent Nicolae Ceaușescu pe cei ce au sarcina să reconstituie trecutul. Căci numai această știință istorică folosește și celor ce conduc țara având răspunderea viitorului ei, și cetățenilor de azi și de mâine, în lupta lor pentru făurirea unei societăți noi, cu mai mult loc sub soare pentru întregul ei și cu mai mult soare în sufletele fiecăruia dintre dînșii.

Breșia istoricilor e liniștită și încrezătoare. Ea știe că în fruntea Partidului și a Statului stă, veghind, un om vrednic a-i prețui silința, care-i va cere veșnic mai mult pentru că o socotește în stare a face mai bine. El îi va aminti totdeauna marile sale îndatoriri față de cultura și conștiința civică românească, pentru că, la fel ca și cei ce au înolețit încreșterea trecutului, vede în istorie o știință a vietiilor, care sprintenește pasul pe căile viitorului.

M. BERZA

De patru decenii în mișcarea comunistă

Secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a împlinit 55 ani, dintre care 40 închinăți cu dăruire totală activității revoluționare.

40 ani... și amintirea mă duce înapoi în timp, în acea zi de septembrie 1934 cînd, în casa lui Scarlat Callimachi din strada Romană, unde avea loc Plenara Comitetului Național Antifascist, noi toți cei întruniți acolo trăiam revelația întîlnirii cu un om deosebit. Era încă un copil, un tînar ucenic, un tînar proletar, dar în hotărîrea cu care-și rostea cuvintele, în felul cum vedea și înțelegea să spună lucrurile, dădea dovadă unei impresionale maturități, a unei înflăcărate pasiuni și credințe revoluționare.

Clipele primei întîlniri le-am evocat cu un alt prilej chiar în paginile Magazinului istoric. Dacă le amintesc din nou acum, în aceste rînduri de omagiu adus celui mai iubit fiu al poporului român, e pentru că acel moment are pentru mine valoarea scumpă a unui simbol.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a crescut, s-a maturizat și s-a împlinit în sinul mișcării revoluționare de care pentru totdeauna și-a legat viața. Pentru noi, generația mai vîrstnică de luptători, tovarășul Ceaușescu rămîne simbolul tineretii revoluționare, al elanului și energiei neprecupetite, al luptătorului plin de patos, iradind un însufiețitor, mobilizator avînt comunist.

Poporul îl cheamă și-l primește mereu cu inimile deschise în mijlocul său, pentru că aduce cu sine, fie că se află în mijlocul muncitorilor dintr-o fabrică, fie că se află alături de țărani pe ogoare, fie că este prezent în mijlocul studenților sau elevilor, ardenta pasiune de mai bine, cutezanța de a privi viitorul în față, de a crede în el, de a face totul pentru viitor.

Poporul îl primește cu dragoste pentru că aduce cu sine înțelepciune, pricepere, clarviziune, pentru că întodeuna secretarul general al partidului nostru știe să fie un om între oameni, găsind întodeuna modalități de a se face înțeles și de a înțelege poporul. În treaga politică a partidului și statului nostru se bazează pe această complexă înțelegere a realităților contemporane. Că această înțelegere este justă o dovedește și prestigiul de care se bucură în viața internațională statul român, Partidul Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu personal.

Pentru România, Ceaușescu înseamnă viitorul, înseamnă tineretea mereu mai mîndră a țării, înseamnă certitudinea fericirii poporului, înseamnă angajarea noastră, a tuturor locuitorilor acestei țări, pe drumul luminos al comunismului biruitor.

În numele acestui viitor, pe care noi toți l-am pregătît și pe care generațiile viitoare îi vor trăi din plin, adresez tovarășului Ceaușescu urarea mea de „La mulți ani!” întru mulți și fericiri ani.

PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI
Academician

Mereu tînar

Gîndul ni se îndreaptă spre ceea ce a făcut, ceea ce face și ceea ce va face acest minunat conducător al poporului nostru. Entuziasmul, manifestările de dragoste și respect cu care este întîmpinat în timpul deselor întîlniri cu studenții Universității noastre, sînt expresia

25 ianuarie 1973, Piața Republicii: în sunetele Horiî Unirii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu în mijlocul oamenilor muncii din Capitală

atașamentului deplin față de cel ce și-a consacrat și își consacră viața poporului său, față de cel ce este la curent cu totul, interesat permanent de „tot ce mișcă în țara asta”, față de fiul credincios al poporului său, un adevărat simbol pentru toți tinerii patriei noastre tovarăș Nicolae Ceaușescu. Menirea școlii — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — este „de a sădi în conștiința tineretului idealurile socialismului și comunismului, înaltul spirit de responsabilitate față de interesele supreme ale societății, față de cauza, fericirii poporului și a patriei noastre socialiste”.

Izvorind din cunoașterea temeinică a istoriei, ideile conducătorului nostru reprezintă un punct nodal în studiul științelor sociale contemporane. Și cum istoria este profund socială, aceste idei reprezintă un îndreptar prețios pentru conceperea ei în mod marxist, pentru îndreptarea ei spre viitor. Vizitele de lucru în diferite institute de cercetări, participarea la manifestările științifice, întâlnirile cu oamenzii de știință și cu studenții, sint tot atâtea dialoguri vii pentru știința românească. Clar-viziunea cu care ne conduce, puterea de muncă de care dă dovadă, ne arată că este mereu tânăr, iar tinerețea i-o simțim mereu în jurul nostru și nu de puține ori putem spune că este mai tânăr decât noi. Tinerețea conducătorului nostru izvorăște din dragostea și devotamentul său față de popor, față de nobilele idealuri de dreptate și libertate, căci întotdeauna dreptatea și libertatea au fost, sint și vor fi idealuri ce întinerec pe oameni.

Asigurăm pe iubitul conducător că noi studenții, întregul tineret, vom învăța cu toată pasiunea și abnegația pentru a răspunde, prin rezultatele obținute în activitatea profesională, încrederii care ne este acordată.

ALEXANDRU DUTU
Student, anul IV Istorie,
Universitatea București

Acestui mare patriot

În etapele hotărâtoare ale dezvoltării sale istorice, atunci cînd se puneau probleme de însemnătate capitală, poporul român a avut parte de personalități reprezentative, care au știut să întrupeze spiritul său politic și să găsească soluțiile cele mai bune spre a asigura

Flori și calde urări din partea
tinerilor muncitori

dănuirea statului, așadar putința de manifestare multilaterală a poporului. Fiindcă aceasta este una din certitudinile istoriei noastre: ființarea neîntreruptă a statului românesc de la întemeiere și pînă astăzi, timp de aproape șapte secole.

Aparător al ființei, suveranității și demnității statului român, Nicolae Ceaușescu se înscrie în această fundamentală tradiție, este continuatorul marilor personalități din trecut care au avut drept scop principal salvarea și dezvoltarea țării.

El lucrează neîntrerupt și stăruitor spre a asigura poporului și statului român locul în civilizație și cultura lumii la care-i dau dreptul însușirile creatoare și omnia salutaris popor.

El este, în același timp, un protagonist prominent al vieții internaționale, militînd consecvent pentru afirmarea principiilor de pace și de colaborare între popoare și pentru aplicarea acestor principii, condiție esențială a dezvoltării umanității.

Acum cînd, ajuns la plenitudinea puterilor sale, își sărbătorește aniversarea, urmă acestui mare patriot român sănătate deplină și deplină putere de muncă spre a duce poporul și statul nostru necontenit pe calea înfloririi și a progresului.

CONSTANTIN C. GIURESCU

Mereu aceeași barbație de gînd și faptă

Problema conviețuirii pașnice a poporului român și a naționalităților locuitoare, profilată de tovarășul Nicolae Ceaușescu în orbita preocupărilor noastre, a fost formulată „de pe poziția cunoașterii și sublinierii rolului masei, a contribuției oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate”. Pentru a corecta optica trecutului, cercetătorii au inclus în circuitul istoriografiei noi, documente despre lupta comună a maselor populare române, maghiare, germane și de alte naționalități, interpretînd fenomenele istorice — așa cum ne îndrumă tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Rămîne sarcina noastră de cînd de a ne apropia atent de realitățile sociale, de a le privi în toată complexitatea manifestărilor lor, integrînd trecutul naționalităților locuitoare în istoria patriei noastre unice și comune. Avem un exemplu pilduitor în înșăși activi-

26 ianuarie 1973, aula Universității din
București: tovarășul Nicolae Ceaușescu
i se conferă titlul de doctor honoris
causa

tatea secretarului general al partidului nostru, care subliniind legătura organică dintre trecutul nostru zbuciumat și epoca luminoasă a socialismului, arată că tot ce s-a înfăptuit în această țară este „rodul activității desfășurate în comun de oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități aflate în anii socialismului, cît și înainte, pe parcursul multiscularii noastre istorii... Cînd spunem că tot ceea ce există astăzi în aceste județe ale țării reprezintă rodul muncii unite a celor ce au lăsat de veacuri acolo, nu facem decît să exprimăm o realitate istorică netăgăduită, oglindită prin numeroase mărturii”.

Cu prilejul împlinirii a 55 ani de viață, alături de cele douăzeci milioane inimi ale patriei noastre socialiste, vă doresc, iubite conducători și sfătuiți pe mine mereu trează, ani mulți fericiți, aceeași bărbăție de gînd și faptă !

CAROL GÖLLNER

Prof. univ.,

membru al Academiei de Științe
Sociale și Politice

Reprezentant al marxism-leninismului creator

În anul nașterii tovarășului Nicolae Ceaușescu eu aveam 5 ani, o vîrstă la care nu-ți dai seama de tot ce se întîmplă în jurul tău. Îmi amintesc, totuși, de mizeria în care trăiam, eu și mama mea, în acel ultim an al războiului. În acel an, tata părăsea frontul și se înrola în rîndurile luptătorilor revoluționari. Eu am cunoscut mizeria ; în anii următori războiului am trăit urmările grevelor generale, cu percheziții și arestări... Au trecut mulți ani de atunci. Am terminat cu greu școala și universitatea. Am suferit mult în viață, dar timp de patru decenii am trăit și bucuria activității în mișcarea muncitorească. De la 14 ani am activat în mișcarea revoluționară. Știu ce înseamnă exploatarea și oprimația națională.

Știu că sînt subiectiv atunci cînd vorbesc despre trecutul meu. Dar dacă vreau să apreciez vremurile de azi și să explic de ce am o stimă deosebită față de tovarășul Nicolae Ceaușescu, trebuie să mă gîndesc la trecut. Peste tot, în toată țara, văd un tînet care nu mai îndură suferințele de altădată ; viața acestui tînet e plină de bucurie, de speranțe și de perspectivă fericită a viitorului. În jurul meu văd clasa muncitoare, care nu mai trăiește în sărăcie și mizerie. Și văd locuitorii acestei țări, fără excepție, avînd posibilitatea să-și dezvolte energiile creatoare, în marea operă de construire a socialismului, să-și dezvolte cultura lor națională, democratică și socialistă.

Sînt istoric cu formație sociologică. Tocmai de aceea nu mă interesează doar aspectul teoretic al unor probleme, ci și latura practică, faptele și realizările zilelor noastre. Astăzi, tocmai ca istoric și sociolog, mă gîndesc cu adîncă recunoștință la acei OM, care, ieșind, din rîndurile clasei muncitoare, și-a pus întreaga viață în slujba ridicării clasei muncitoare și lichidării mizeriei. Cîtă energie și cîtă putere !

Am avut ocazia, în vara anului 1968, să particip la constituirea tovarășului Ceaușescu cu reprezentanții intelectualității maghiare din România. M-au impresionat extraordinar stilul de muncă și interesul manifestat pentru fundamentarea teoretică în spirit marxist-leninist, a problemei naționale. Am urmărit și în continuarea vizitei sale în localitățile în care, alături de români, trăiesc și muncesc și oameni ai muncii de naționalitate maghiară, înfîlțirea sa cu spiritul lui Petofi în fața monumentului de la Albești, discursurile și declarațiile hotărîtoare despre milenara conviețuire a românilor și a populației maghiare.

Oamenii muncii de naționalitate maghiară din România — între care mă număr și eu — trăiesc într-o țară socialistă, în frățețate cu românii, în spiritul unui patriotism adevărat,

autentic, și al internaționalismului socialist. Avem savanți și oameni de știință, scriitori și artiști, educatori în toate gradele de învățămînt ; sînt județe cu un procent ridicat de populație maghiară, unde industria, în trecut, era inexistentă și acum — grație politicii partidului de dezvoltare echilibrată a tuturor județelor, ca expresie a egalității depline în drepturi a tuturor locuitorilor țării — au răsărit fabrici și uzine.

Tocmai de aceea muncitorii, tîranii, intelectuali, toți oamenii de naționalitate maghiară iau parte, cu deplină încredere, la construirea viitorului, cu sentimente sincere, profunde, dorind noi succese tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu prilejul aniversării sale. Personal, stau alături de conducătorul partidului, reprezentant al marxism-leninismului creator și realizator al unor profunde transformări în domeniul vieții social-economice și culturale a țării.

JORDÁKY LAJOS

Prof. univ.

Strălucit și înțelept transformator

Aniversările reprezintă, desigur, popasuri de reculegere.

Deprins cu judecarea fenomenelor istorice, a desfășurării vieții poporului, încerc să desprind tîlcul înalt al rolului și rostului marelui patriot Nicolae Ceaușescu, așezat de destinul poporului român la una din cele mai grele și hotărîtoare răscuri ale istoriei sale.

Cu o admirabilă și următoare intuiție, Nicolae Ceaușescu a intrat de la început, năvalnic, în istorie, care l-a pasionat ca un strălucit și înțelept transformator al orînduirilor politice și sociale din viața poporului român. Și, sub presiunea formidabilă a evenimentelor și a neastîmpărului său creator, a născut permanent și fără răgaz spre universalitate, dinamizînd și organizînd toate energiile poporului său.

În urmărirea înaltului scop, prestigioasele sale călătorii în foarte multe din țările lumii, au adus cel mai mare folos în slujba patriei și a poporului său iubit care-l urmează cu încredere, respect și neîmurmurată iubire.

Pentru că aceste călătorii și legături nou create contribuie, fără îndoială, în largă măsură, la întărirea și consolidarea operei sale, adică la înălțarea și întărirea scumpei noastre patrii.

Acestea sînt gîndurile și simțirea omagială recunoșcătoare a noastră și a tuturor, cu prilejul celor 55 ani de viață și dintre care 40 ani de nesfîrșite și vrednice eforturi în slujba patriei, la care mai adăugăm urarea din suflet — să trăiască pînă la adînci bătrîneți, cu sănătate deplină, ca să-și poată conduce țara și poporul cu aceeași înțelepciune și strălucire.

ȘTEFAN METES

Cluj

În numele viitorului

În aceste zile cînd gîndurile întregului popor se îndreaptă cu dragoste către acela care conduce cu înțelepciune și clarviziune destinele partidului și ale țării, inima mea, alături de inimile milioaneilor de cetățeni ai României socialiste este pătunsă de un profund sentiment de stimă și prețuire, bate în ritmul urării fierbinți ce animă sufletele tuturor : tovarășului Ceaușescu, multă sănătate, viață îndelungată, deplină putere de muncă spre binele și fericirea poporului, pentru triumful cauzei socialismului și comunismului în scumpa noastră patrie.

Nol, cadrele didactice, toți cei care ne ocupăm de pregătirea și instruirea tînetelor generațiilor de viitori constructori ai României comuniste, avem în tovarășul Nicolae Ceaușescu un neprețuit sfătuitor și îndrumător. Spiritului

creator al conducătorului nostru îl datorăm largirea orizontului cunoașterii, deschiderea de noi perspective în evoluția gândirii social-politice contemporane.

Sursă inepuizabilă de inspirație, lucrările tovarășului Ceaușescu reprezintă un puternic stimul în activitatea noastră de zi cu zi pusă în slujba educării și formării tineretului în spiritul celor mai înalte cerințe ale societății contemporane.

LIVIA NICOARĂ
Profesoară de istorie la
Liceul nr. 1, Timișoara

Născut în istoricul an 1918

Pornit din rîndul maselor populare ale căror aspirații le-a trăit din copilărie și pe care destinul l-a chemat să le realizeze la vîrsta maturității, ca șef al statului român, Nicolae Ceaușescu sărbătorește 55 ani de viață și 40 ani de prodigioasă activitate revoluționară.

Născut în anul desăvîrșirii unității statului național, în 1918, prin unirea Transilvaniei cu țara, Nicolae Ceaușescu s-a format și s-a dezvoltat deci în perioada istorică nouă, care a trezit atîtea speranțe în împlinirea idealurilor de dreptate socială și de avînt cultural care nu aveau să se realizeze deplin decît de regimul socialist pe care el l-a întruchipat. În anii din urmă, prin activitatea sa în politica externă, Nicolae Ceaușescu a ajuns să exprime nu numai idealurile de independență națională și de suveranitate politică ale poporului său, ci și pe ale tuturor statelor mici și mijlocii. Prin activitatea sa, Nicolae Ceaușescu s-a afirmat ca bărbatul de stat al țării noastre cu cea mai amplă și prestigioasă admirație internațională. Îl urmărim mulți și rodnici pentru ridicarea patriei și pentru promovarea înțelegerii și cooperării internaționale a căror întruchipare ideală a devenit.

ANDREI ȚETEIA
Academician

Dintre cei mai vrednici oameni ai faptelor și acțiunii

Un om, un gînd și o faptă în tot timpul vieții, în cel mai înalt înțeles, a fost și este tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat. De la vîrsta cînd a început să înțeleagă rosturile lumii, și pînă astăzi. În vremuri grele și pline de primejdii pentru viitorii de bine al poporului, în vremurile regimului burghez-moșteresc mai întîi, apoi în vremurile marilor prefaceri ce au urmat marelui 23 August, și de asemenea în epoca marilor realizări socialiste, în tot ce a plănuit și a înfăptuit, tînărul revoluționar, bărbatul călît la anii tineretului, omul politic și gînditorul marxist-leninist în plină maturitate și creație, a fost și este animat de credința puternică în dreptatea cauzei pe care o apără și o apără, pentru care luptă și luptă, în dreptatea cauzei poporului cu care s-a identificat și se identifică cu întreaga sa ființă. De aceea, poporul, care înțelegste rațional oamenii, gîndurile și faptele lor, îl socotește propria sa emanație, recunoscîndu-l ca pe cel mai autentic, mai iubit și mai respectat fiu al său. De aceea, poporul, ajuns la un înalt grad al conștiinței de sine, a știut să-și aleagă conducătorul dintre cei mai vrednici oameni ai faptelor și ai acțiunii, al gîndurilor și simțămîntelor înalte, umane, patriotice, identificat indestructibil cu interesele sale, cunosător și înțelegător în cel mai înalt grad al mărîmii vremurilor în care trăiește. I se potrivește întru totul, iubitului și mult stimatului conducător al partidului și statului nostru, caracterizarea pe care el însuși a făcut-o altui mare bărbat de gînd și faptă, Avram Iancu: „Figură luminoasă, expresie a luptei hotărîte și a setei de dreptate și independență națională a poporului român”. Figură luminoasă a marilor idealuri socialiste, luptător

hotărît pentru dreptatea poporului său și a tuturor popoarelor, pentru dreptatea patriei sale și a tuturor țărilor de pretutindeni. „Un om între oameni” în cea mai înaltă accepțiune, în cel mai desăvîrșit grad. Așa cum a fost socotit, acum un veac și mai bine, un alt Nicolae, Bălcescu, pentru gîndirea sa înaintată, pentru atașamentul față de cauza poporului, pentru lupta sa neînfîcrică pentru dreptate socială și națională.

ȘTEFAN PASCU
Prof. univ. dr. doc.,
rectorul Universității „Babeș-Bolyai”
Cluj

Culmi nebanuite

Alături de întregul nostru popor, care a sîrbătorit, așa cum se cuvine, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și mai reprezentativ fiu al său, legat prin toată ființa și activitatea sa de gila strămoșească, sînt și cei ce trudes în centrul academic și universitar lași.

Ne sînt încă proaspete în memorie zilele în care l-am avut în mijlocul nostru pe conducătorul partidului și statului, precum și recomandările făcute cu acest prilej cadrelor didactice și cercetătorilor.

Istoricii și arheologii din acest vechi și important centru cultural al țării noastre sînt cu totul recunosători secretarului general al partidului și conducătorului statului pentru grija permanentă și sprijinul multilateral acordat cercetărilor istorice și arheologice care, în condițiile actuale ale dezvoltării istorice a României, au ajuns la culmi nebanuite, neatinse niciodată în trecut, avînd în același timp certitudinea dezvoltării lor în perspectivă.

Sîntem datori a ne întări și mai mult eforturile pentru pătrunderea în sensurile istoriei țării noastre din cele mai vechi timpuri și pînă în momentul de față a istoriei acestor vetre strămoșești, în care se desfășoară procesul de dezvoltare multilaterală a societății socialiste din România.

Receptivi la toate recomandările și indicațiile prețioase ale secretarului general al partidului privind o mai bună și mai justă desfășurare a activității istorice, ne străduim să găsim, în practică, cele mai bune cîi pentru o legătură cît mai strînsă între predare, cercetare și viață, pentru educarea conștiinței socialiste a tinerilor, schimbul nostru de milne.

Pentru noi toți, vîrsta pe care a împlinit-o secretarul general al partidului, cei 55 ani, precum și cei 40 ani dăruți cu toată convingerea și ființa sa mișcării muncitorești, constituie un imbold de a munci mai mult și mai bine, pentru a fi cît mai utili patriei noastre socialiste.

La această frumoasă aniversare, urăm iubitului conducător al poporului nostru, tovarășului Nicolae Ceaușescu, viață lungă, dăruită națiunii și patriei, pe calea fîuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate și a trecerii la comunism.

M. PETRESCU-DÎMBOVITĂ
Prof. univ. dr. doc.,
Universitatea „Al. I. Cuza” — Iași

Sursă inepuizabilă de inspirație

Este un adevăr reliefat de istorie că popoarele își creează personalitățile — conducători politici, militari sau oameni de larg orizont cultural și artistic — în funcție de nevoile lor vitale și în momente cînd prezenta acestora se face mai mult simțită. Un astfel de conducător și-a fîurit poporul nostru, Partidul Comunist Român, în persoana tovarășului Nicolae Ceaușescu, spre a-i conduce destinele într-o etapă de răsruire a evoluției sale, atunci cînd noua orînduire socialistă statornicită pe pămîntul României își maturiza tră-

săturile și se pregătea ca, printr-o multilaterală și armonioasă dezvoltare, să-și îndrepte pașii spre comunism.

Este greu de cuprins, în puține rânduri, tot ceea ce conturează multipla personalitate a conducătorului partidului și statului nostru. Ni se pare, însă, că ceea ce o reliefează în primul rând este imbinarea strânsă între activitatea practică, revoluționară, desfășurată cu o neostenită și surprinzătoare energie și capacitatea de cuprindere și analiză teoretică a celor mai stringente probleme pe care le ridică epoca noastră — oricât de spinoase ar fi ele. În această trăsătură văd reflectându-se experiența dobândită de-a lungul a patru decenii de luptă și activitate revoluționară, însoțită permanent de o puternică sete de informare și cunoaștere în cele mai variate domenii ale vieții sociale. Din această trăsătură decurge, fără îndoială, și viziunea — ridicată la rangul politicii de stat — potrivit căreia este necesar să învățăm permanent, să învățăm în primul rând din viață și să punem cunoștințele noastre în slujba vieții, a ridicării ei conținut pe treptele tot mai înalte ale progresului material și spiritual.

În personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu se imbină armonios îndrăzneala în gândire și faptă cu înțelepciunea și realismul robust, trăsături care, de altfel, sînt proprii întregului nostru popor. Aici își au izvorul, cu siguranță, și îndemnul repetat spre stimularea luptei de opinii, a confruntărilor de idei ca importantă cale spre cunoaștere și adevăr, spre soluționarea problemelor pe care le ridică teoria și practica revoluționară. Un astfel de îndemn nu poate fi despărțit nici de concepția potrivit căreia și în relațiile internaționale cea mai sigură metodă — de altfel singura admisă în dreptul internațional — este calea dialogului și a tratativelor între părți.

Pentru istorici, personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu simbolizează, în plus, îndemnul spre cercetarea și reliefaarea adevărului, și numai a adevărului, așa cum rezultă el din analiza marxistă a vieții sociale, astfel încît istoria să constituie „...o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor”.

Iată tot altfel temeiuri pentru care mă simt mîndru că destinele poporului român se află în mîinile unui astfel de strălucit conducător.

ARON PETRIC,

Prof. univ. dr.,
decanul Facultății de Istorie a
Universității din București

Ceaușescu — eroism, România — comunism

Atunci cînd un om, pe care îl știu din anii adolescenței contopindu-se cu destinul cu cel al clasei muncitoare, identificîndu-se cu aspirațiile cele mai sfinte ale poporului, ajunge la deplina înflorire a personalității sale, trăiești un sentiment de adevărată fericire. Omul acesta, mult iubitul nostru tovarăș Nicolae Ceaușescu, născut într-o familie țărănească, el însuși proletar de la o vîrstă fragedă, urcînd treptele cunoașterii teoriei revoluționare, însușii culturi umane în ceea ce are ea mai valoros, ni se arată astăzi a fi intelectualul comunist, conducătorul matur și curajos, omul de stat înțelept și clarvăzător. Se regăsesc astfel în Nicolae Ceaușescu țărînimă, muncitorimea, intelectualitatea. De patru decenii — cele mai zbuciumate dar și cele mai glorioase din istoria clasei muncitoare, de desăvîrșire a procesului de transformare dintr-o clasă în sine, într-o clasă pentru sine, în clasa conducătoare a societății — secretarul general al partidului nostru se dăruiește cu abnegație luptei întregului popor pentru înnoirea din temelii a societății românești. A parcurs odată cu masele muncitoare etapele decisive ale acestei dure dar nobile bătălii: lupta pentru dobîndirea claselor exploatoare, aceea a cuceririi puterii și a înfăptuirii noi orînduirii socialiste. Pe drept cuvînt despre munca și viața iubitului nostru tovarăș Nicolae Ceaușescu se poate spune că sintetizează lupta și spiritul creator al clasei muncitoare din România, năzuințele și idealurile cele mai înalte ale poporului nostru.

În cadrul conducerii de partid și de stat, remarcabila sa personalitate și-a pus pecetea celor mai îndrăznețe idei, celor mai cutezătoare împliniri, celor mai realiste și inspirate măsuri asupra dinamicii rezolvării complexelor probleme sociale, economice, politice, ideologice, ale fărîririi societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră în etapa actuală, cînd socialismul trece cu deplin succes examenul celei mai înaintate orînduirii cunoscute pe mulțimilenarul pămînt românesc.

În mod deosebit în perioada de la Congresul al IX-lea al partidului acțiunea sa stăruitoare

Tovarășul Nicolae Ceaușescu inaugurează Muzeul de Istorie al R.S.R.

s-a îndreptat spre asigurarea condițiilor impulsionării întregii vieți de partid și de stat, spre eradicarea oricăror practici și metode greșite, a oricăror teze depășite de experiența societății, spre afirmarea hotărâtă a noului în construcția economică și culturală a întregii țări. Sub scrupuloasă a veghe un suflu înnoitor s-a resimțit binefăcător în activitatea partidului și statului, prin deschiderea tuturor canalelor care să chezășuască puternica oxigenare a întregului organism social, vitalitatea și vigoarea forței conducătoare a poporului, Partidul Comunist Român. Acestor strădăni le corespund dezvoltarea consecventă a democrației socialiste, împlinirea organică în viața noastră a criteriilor echității, dreptății, demnității pentru care militează cu fermitate conducerea de partid și de stat în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Influența exercitată de personalitatea tovarășului Ceaușescu, contribuția pe care o aduce operele edificării socialiste din țara noastră, afirmării ideilor păcii, socialismului și progresului în lume, constituie aportul gîndirii sale creatoare la dezvoltarea marxism-leninismului contemporan.

Exponent al celor mai nobile idealuri ale națiunii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut să vibreze la unison voința maselor cu cerințele legice ale istoriei, a acordat pasul voinic al poporului cu viitorul.

Promotor al politicii marxist-leniniste de pace, cooperare, înțelegere, apropiere și securitate în Europa și în întreaga lume, conducătorul partidului și statului nostru a desfășurat și desfășoară o neobosită activitate de strîngere a relațiilor cu toate țările socialiste, cu toate forțele progresiste, democratice, antimperialiste, cu toate țările globului.

Conducîndu-ne cu înțelepciune și fermitate comunistă pe drumul socialismului — singura cale care asigură libertatea, progresul, fericirea națiunii române — tovarășul Nicolae Ceaușescu se bucură de nemărginită încredere a poporului, constituind simbolul năzuințelor și luptelor sale de veacuri. Nu numai clasa muncitoare, ci întregul popor au în tovarășul Nicolae Ceaușescu un conducător așa cum și-au dorit. Viața sa exemplară, clocotitoare sa activitate revoluționară, convingerile sale comuniste de neclintit, ni-l înfățișează întotdeauna și permanent prezent în mijlocul poporului, necunosînd îndoielile mai sacră decît grija pentru binele și fericirea celor multă, pentru libertatea și prosperitatea patriei. Iată de ce poporul nostru face zid în jurul conducerii colective a partidului, în jurul aceluia care-l reprezintă chintesența intereselor și visurilor sale.

Ca unul care mă apropiu de vîrsta unei jumătăți de veac de luptă în rîndul mișcării revoluționare, în rîndurile partidului, preocupat de fenomenele istoriei, văd în persoana tovarășului Nicolae Ceaușescu acea întru chipare armonioasă și strălucitoare de calitate moral-politică care face cinste poporului român.

ION POPESCU PUTURI
Director al Institutului de Studii
Istorice și Social-Politice
de pe lângă C.C. al P.C.R.

Credința în viitorul comunist al României

Am trăit momentul înăltător cînd Senatul Universității Bucureștene a conferit titlul de doctor *honoris causa* tovarășului Nicolae Ceaușescu — semn al prețurii omului gîndirii alee și al faptelor mari.

Ca în cazul tuturor marilor personalități, ce fac glorie unei țări și o impun atenției umanității, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu are un caracter multilateral. Promotor al gîn-

dirii social-politice înaintate, permanent preocupat de elementul nou definitoriu ideii de progres, el stimulează în domenii variate efortul căutărilor creatoare, sugerează căi de investigație științifică și perspective muncii durabile cu o clarviziune proprie naturilor alese. Spiritul de analiză profundă și de largă deschidere ce-l caracterizează stilul de lucru se manifestă și în felul în care vede istoria — izvor de înțelepciune acumulată secole de-a rîndul.

Înțelegerea istoriei în substanța ei constructivă explică de ce deseori în cuvîntările sale revine ca un leit-motiv „învățătura” istoriei.

Știința istorică este văzută ca un element esențial în educația patriotică, ca un mijloc important de întărire a coeziunii moral-politice a națiunii noastre socialiste, ca îndemn la cunoașterea și apropierea între popoare.

Subliniind necesitatea cunoașterii trecutului pentru a înțelege prezentul în dimensiunile lui reale și a făuri conștient viitorul patriei, secretarul general al partidului nostru atrage atenția asupra liniilor de continuitate, sevele de energie și vitalitate socială, care, în contextul favorabil al socialismului strălucesc și-și pun ele însele sigiliul strălucitor asupra tuturor creațiilor, asupra tuturor valorilor materiale și spirituale.

ȘT. ȘTEFĂNESCU
Președintele Secției de istorie și
arheologie a Academiei de Științe
Socială și Politice

Recunoștință pentru grija părintească

Recunoștința noastră a studenților craioveni se îndreaptă împreună cu a întregului popor către cel mai iubit fiu al țării, neobosit militant pentru ridicarea națiunii noastre socialiste pe cele mai înalte culmi ale civilizației, — tovarășul Ceaușescu, — a cărui viață și activitate, începînd de la 15 ani se identifică cu cele mai nobile idealuri nutritive de poporul român.

Beneficiari ai griji deosebite acordate de Partidul Comunist Român tinerii generații, ne considerăm angajați cu toate forțele noastre pentru a traduce în viață valoroase indicații pe care, în atîtea rînduri, secretarul general al Partidului ni le-a adresat.

Convinși că însuși actul de naștere al Universității noastre craiovene, constituie una din concretizările preocupărilor centrale pe care partidul, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu le acordă tineretului, gîndul ni se îndreaptă spre chemarea adresată pe cînd era secretar general al U.T.C., tineretului revoluționar de pe băncile universităților de a deveni oameni de cultură și știință, oameni cu o temeinică pregătire care „să nu se izoleze de popor și să stea în slujba poporului”.

Acum, cînd sarcini noi cu o importanță de care depinde viitorul României, au fost trasate de conducerea partidului nostru întregului popor, considerăm că în calitate de studenți avem o îndatorire patriotică să fim la înălțimea încrederii acordate de conducerea partidului și statului nostru. Știm că preocupările noastre de acum, din timpul anilor studenției, trebuie îndreptate spre fabrică, spre ogoarele patriei, într-un cuvînt pretutindeni unde se construiește România viitorului. Ele sînt o primă conectorizare a dorinței noastre de a deveni societăți socialiste multilaterale dezvoltate. Cu atît mai mult ne simțim angajați noi studenții din Craiova a căror Universitate s-a născut într-o zonă a țării care de mult timp își dorea un bastion al științei și culturii.

MARIAN VASILESCU
Student anul III, Facultatea de
istorie-geografie, Universitatea
Craiova

GÎNDURI DESPRE ROMÂNIA

Este firesc ca tot mai mulți oameni din tot mai multe țări să manifeste un interes sporit față de România socialistă și de conducătorul ei. Impunându-se prin realizările economice, științifice, culturale, social-politice, afirmându-se pe plan internațional ca „promotoare consecventă a prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu forțele progresiste, antiimperialiste de pretutindeni, cu toate țările lumii, țara noastră, condusă de Partidul Comunist Român în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, se bucură astăzi de o adâncă stimă și prețuire. Este firesc, de aceea, ca prezențele românești în presa, radioteleviziunea, editurile din diferite țări să fie din ce în ce mai frecvente și ca în cadrul lor locul de cinste să-i fie rezervat omului care sintetizează destinele poporului român, tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Viu și justificat interes au trezit lucrările ilustrând viața și opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, editate în ultimii ani în numeroase țări din diferite continente. Ele au apărut în Anglia, Franța, Brazilia, Israel, Elveția, Finlanda, Argentina, Japonia, Republica Federală a Germaniei, Italia, Belgia etc.

„În contextul dialogurilor privitoare la marile probleme internaționale contemporane, numele României și al președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România apare din ce în ce mai des” — se subliniază în prefața editurii finlandeze Otava la volumul România în lupta pentru progres, colaborare și pace, apărut în Finlanda în anul 1971. Acest volum, se spune în continuare, „satisfacă așteptările unui public larg, care dorește să cunoască mai îndeaproape opiniile președintelui Nicolae Ceaușescu despre politica externă a Republicii Socialiste România, precum și rolul său în înfăptuirea acestei politici”.

Cînd, acum mai bine de doi ani, în librăriile franceze a apărut volumul biografic Nicolae Ceaușescu, semnat de publicistul Michel-Pierre Hamelet și însoțit de ample extrase din opera secretarului general al partidului nostru, atenția cititorilor francezi a fost captată de la bun început de această apariție editorială care, așa cum declara J. B. Deroselle, profesor de științe politice la Sorbona, „ilustrează viu drumul parcurs de un remarcabil militant revoluționar al epocii [...], președintele Ceaușescu, pentru care francezii nutresc o adâncă admirație. Este un lucru firesc, pentru că, se știe, poporul francez a fost întotdeauna foarte sensibil față de marile figuri de luptători pentru cauza libertății”.

„Personalitatea președintelui Ceaușescu apare în lumea politică de azi ca o reve-

latoare chintesență a expresiei de voință, demnitate, curaj și responsabilitate [...]”. O astfel de personalitate are de îndeplinit un rol esențial, acela de a exprima aspirațiile unui popor pentru care cuvîntul independență este un sine qua non al existenței sale naționale, al dreptului de a-și hotări singur destinul și a-și clădi un viitor pe măsura virtuților sale”. La aceste cuvinte rostite de profesorul universitar Pierre Hassnair se adaugă și cele ale scriitorului și publicistului englez Donald Catchlove, autorul volumului Ceaușescu și România, apărut de foarte curînd timp în librăriile engleze. „Orice acțiune a președintelui Ceaușescu, în special în sfera relațiilor internaționale, este urmărită cu înalt interes. Ideile sale în problemele dezarmării mondiale, în problemele general-europene și în legătură cu desființarea barierelor care separă omenirea cîștigă un auditor tot mai vast”. Și pe bună dreptate remarcă D. Catchlove, „Poporul român este mîndru de a avea un asemenea conducător”.

Urișa contribuție pe care în cadrul conducerii treburilor de stat și de partid tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus-o la afirmarea politicii externe a României, fermitatea cu care militează pentru asigurarea relațiilor între state pe principiile dreptului și egalității internaționale este subliniată și de profesorul Carlo Salinari, semnatul prefetelor celor două volume de texte din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, apărute în Italia (România pe drumul construirii socialismului și al luptei împotriva imperialismului și Scrieri alese) : „Ceea ce susține Nicolae Ceaușescu — scrie profesorul italian — este o concepție profund etică, umană asupra relațiilor internaționale, din care trebuie excluse definitiv recurgerea la forță sau amenințarea cu forța, pentru transpunerea în viață a unui sistem de colaborare în cadrul căruia egalitatea în drepturi, dezvoltarea economică-socială și libertatea fiecărui stat să fie condiția egalității, dezvoltării și libertății tuturor celorlalte”.

Și Carlo Salinari precizează : „Am fost încurajați să publicăm un nou volum de scrieri și cuvîntări ale președintelui Nicolae Ceaușescu pentru că atât tezele sale în ceea ce privește construcția societății din România, cit și poziția în problemele vieții internaționale au trezit un viu interes în Europa și în lume. Și personalitatea strălucită a secretarului general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu, se reflectă puternic în toate sectoarele determinante ale progresului și avansării României pe calea

SOCIALISTĂ ȘI CONDUCĂTORUL EI

construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, în promovarea unei politici externe bazate pe cunoscutele principii ale coexistenței pașnice, avînd ca scop primordial pacea și securitatea tuturor națiunilor”.

Relevînd „rolul hotărîtor, de importanță politică mondială” pe care conducătorul român îl are în etapa actuală a luptei dintre progres și reacțiune, reputatul profesor universitar Waldemar Besson, autorul prefeței la culegerea de cuvîntări, articole și interviuri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, apărută în R.F.G. sub titlul România pe drumul socialismului, menționează la rîndul său că „acest bărbat de stat care se află în prima linie a politicii mondiale [...] a resimțit din cea mai fragedă tinerețe legătura cu patria sa, ca o forță politică esențială. Tot atît de curînd el s-a legat foarte strîns și de programul comunist, căruia i-a rămas credincios”.

„Să nu uităm că istoria va judeca felul în care noi, oamenii politici de astăzi, am pregătit viitorul generațiilor de mîine, am înțeles aspirațiile și voința popoarelor, am slujit progresul, civilizația și pacea”. (Seful statului român vorbind la Sesiunea jubiliară din 1970 a Adunării generale O.N.U.)

Respect și prețuire față de România și președintele ei reflectă și aparițiile editoriale din Brazilia (Nicolae Ceaușescu : Încotro merge România), Israel (Nicolae Ceaușescu — omul și politica sa), Argentina și alte țări latino-americane (Filozofia de pace a unei societăți contemporane), Anglia (Nicolae Ceaușescu — Omul, ideile sale, înfăptuirile pe calea socialismului). Astfel, referindu-se la principiile expuse de tovarășul Nicolae Ceaușescu, menite să contribuie la dezvoltarea procesului de destindere internațională, profesorul Stan Newens, care semnează prezentarea volumului editat în Anglia (decembrie 1972), scrie : „Dacă și alții vor adopta poziții asemănătoare, vom putea asista la schimbări radicale în relațiile internaționale [...] De aceea este necesar ca ideile lui Ceaușescu să fie mai bine cunoscute de publicul de limbă engleză. Ele se impun atenției tuturor acelor care manifestă interes față de problemele păcii și dezarmării, care caută să găsească calea spre o viață mai bună în întreaga lume”.

Semnificativă este și apariția în Belgia, în limba neerlandeză a unei ample selecții din operele tovarășului Nicolae Ceaușescu, intitulată Scrieri politice și însoțită de o prezentare a principalelor date biografice ale secretarului general al Partidului Comunist Român, legate de cele mai importante evenimente atît din istoria României, cit și din viața internațională.

Este firesc, ca oameni și țări din diferite continente să manifeste un interes sporit față de țara noastră și de conducătorul ei. Este firească recunoașterea marilor realizări dobîndite de România socialistă în cei 25 ani de existență, „legate indisolubil de numele președintelui Nicolae Ceaușescu” — după cum remarcă editorul volumului O politică de pace și colaborare internațională, cuprinzînd texte din lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu, volum apărut în Japonia în 1971 și reeditat anul trecut.

„Investit cu cele mai înalte răspunderi în partid și în stat — scrie publicistul japonez Goichi Kusano, traducătorul textelor — Ceaușescu are posibilitatea de a-și pune în valoare puternica sa personalitate, slujindu-și cu pasiune și talent patria. Popularitatea și simpatia de care se bucură atît în țara sa, cit și peste hotare, sînt o recunoaștere a meritelor sale excepționale, a inteligenței și energiei creatoare pe care le dedică poporului său, ideilor nobile ale progresului și păcii”.

Sînt toate aceste sublinieri o expresie convingătoare — pe plan internațional — a prezenței României socialiste în istoria universală.

O ZI DIN

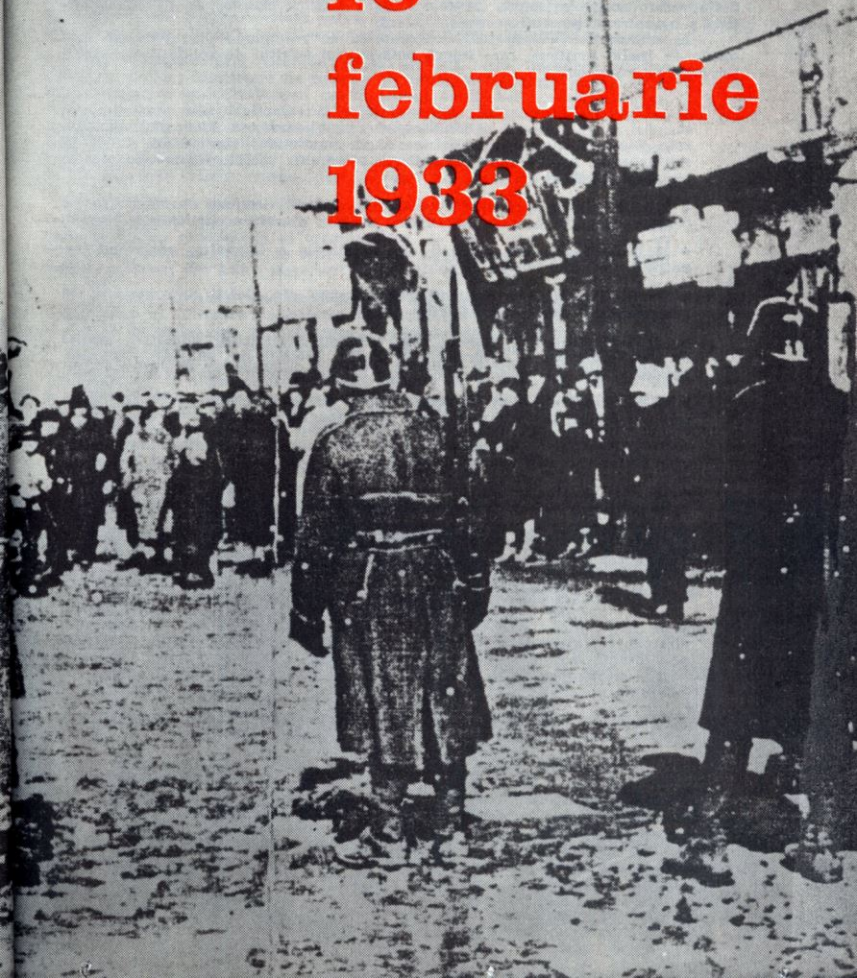
„Luptele de clasă din perioada crizei economice, și mai ales luptele din ianuarie-februarie 1933, au constituit un moment de o deosebită importanță în istoria mișcării noastre muncitorești, au avut o profundă înrădăcinare asupra vieții politice și sociale din România. Ele au dat o puternică lovitură claselor exploatare, au frânat ofensiva capitalului împotriva drepturilor economice și politice ale oamenilor muncii. Desfășurate la scurtă vreme după instaurarea dictaturii fasciste hitleriste în Germania, luptele proletariatului român din 1933 au avut și o însemnătate internațională, înscriindu-se printre primele mari acțiuni ale proletariatului mondial împotriva fascismului”.

NICOLAE CEAUȘESCU

VIATA CAPITALLEI

**16
februarie
1933**

Ianuarie-februarie 1933. România intră în al patrulea an al marilor crize economice din 1929-1933. Consecințele nefaste ale politicii claselor exploatare de a arunca întreaga povară a crizei pe umerii clasei muncitoare, a maselor populare în general, subordonarea intereselor naționale cercurilor monopoliste străine, devin tot mai evidente. „Curbele de sacrificiu”, masivele concedieri, creșterea fără precedent a disproporției dintre salarii și prețuri stîrnesc împotrivirea proletariatului, crează o atmosferă de mare tensiune revoluționară. Ceferiștii și petroliștii se află în fruntea luptei de stăvillire a ofensivei patronale. Și în anii precedenți, dar cu deosebire în 1933, măsurile economice ale burgheziei sînt dublate de întărirea aparatului represiv, menit să înăbușe valul de nemulțumiri. Consecvent politicii sale de apărare a intereselor muncitorilor, Partidul Comunist Român desfășoară o amplă campanie de demascare a politicii claselor conducătoare, inițiază și organizează puternice acțiuni de masă.

În ianuarie-februarie 1933 confruntarea cu reacțiunea înregistrează momente de înaltă tensiune, care relevă hotărîrea și spiritul de solidaritate revoluționară a muncitorilor.

- **1 IANUARIE:** noaptea, 300 muncitori din Capitală sînt arestați; sînt membri și simpatizanți ai sindicatelor revoluționare, ai Ajutorului muncitoresc, Blocului Muncitoresc-Tărănesc și ai Comitetului sindicatului C.F.R. Ei participaseră la o întrunire organizată sub forma sărbătoririi revelionului în sectoarele II, III și IV.
- **8 IANUARIE:** în localul Ateneului popular „Nicolina” din Iași, are loc o mare întrunire, la care participă și delegați din București, Galați, Pașcani.
- **13 IANUARIE:** 800 ceferiști din Galați țin o întrunire, protestînd împotriva condițiilor impuse de patronat.
- **15 IANUARIE:** 16 militanți revoluționari din Galați sînt arestați (10 sînt membri ai Sindicatului C.F.R.).
- **19 IANUARIE:** la Galați, 1 000 ceferiști protestează împotriva arestării tovarășilor lor, și ca urmare, 12 dintre arestați sînt eliberați. La Casa poporului din Iași se ține o întrunire la care participă peste 1 200 ceferiști.
- **24 IANUARIE:** mare întrunire ținută în sala „Locomotiva” din Capitală; vorbitorii arată situația grea a lucrătorilor ceferiști.
- **27 IANUARIE:** întrunire a peste 400 muncitori grivițeni, care hotărîsc declararea unei greve demonstrative de 45 minute, pentru a doua zi.
- **28 IANUARIE:** la sunetul sirenei, peste 5 000 lucrători de la „Grivița” intră în grevă; la orele 15 greva încetează.
- **29 IANUARIE:** în sala „Nicolina” din Iași se ține o adunare de solidaritate cu ceferiștii bucureșteni; participă peste 2 000 oameni și sînt prezenți și delegați din Galați, București și Pașcani.
- **30 IANUARIE:** ceferiștii din Oradea și Galați declară grevă.
- **31 IANUARIE:** muncitorii de la „Grivița” organizează o grevă demonstrativă; la sunetul sirenei, în fața Ateliereilor se string 5 000-6 000 oameni (membri de familie, locuitori din cartier, șomeri, muncitori de la întreprinderile apropiate). Forțele represive din Oradea ocupă Atelierele C.F.R. din localitate.
- **1 FEBRUARIE:** la Iași, un nou lot de ceferiști sînt concediați; la orele 16 peste 1 200 lucrători organizează o întrunire de protest.
- **2 FEBRUARIE:** la ora 9, sirena de la „Grivița” începe să sune; circa 5 000 lucrători se adună în hala secției II, și de aici se deplasează în fața clădirii administrației. Muncitorii ocupă Atelierele; o parte a celor din halta Grivița se alătură greviștilor. În fața Ateliereilor se string circa 6 000 oameni (membri de familie, șomeri, locuitori din cartier). Autoritățile alertează 1 000 poliști și jandarmi pentru a supraveghea Atelierele. Schimbul doi, venit la lucru după-amiază, se alătură greviștilor, care ajung la 8 000. La orele 21, de-

legația greviștilor se întoarce de la Ministerul Lucrărilor Publice și Transporturilor cu principalele revendicări acceptate; odată cu cererile muncitorilor de la „Grivița” sunt acceptate revendicările muncitorilor de la toate Atelierele C.F.R. din țară. La orele 23,30 greva încetează. La Galați, la ora 8 dimineața, ceferiștii declară grevă demonstrativă de o oră; participă și o parte a lucrătorilor de la Șantierele navale (sunt peste 1300 persoane). Cererile le sunt satisfăcute și greva încetează. După-amiază, în sala sindicatului, se ține o adunare de solidaritate cu greviștii de la „Grivița”; participă 1500 oameni. Ceferiștii din Cluj înaintează o moțiune de solidaritate cu greviștii de la „Grivița”.

● 3 FEBRUARIE: este o zi a solidarității cu ceferiștii grivițeni. La Iași peste 1300 lucrători de la „Nicolina” declară grevă demonstrativă. La Galați, la orele 9 peste 1000 ceferiști se strâng în curtea Atelierele și organizează un miting de solidaritate. La Cluj au loc ample acțiuni ale șomerilor. 800 lucrători din Pașcani declară grevă de solidaritate cu tovarășii lor de la „Grivița”; același lucru îl fac și muncitorii de la Atelierele C.F.R. din Oradea.

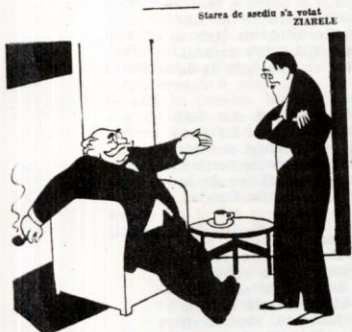
● 4 FEBRUARIE: prin Decretul regal nr. 201, este introdusă parțial, starea de asediu; Ministerul de Interne și Siguranța Generală împart atribuțiile represive antimuncitorești cu Ministerul de Război. Corpurile de armată emit ordonanța nr. 1 care delimitează zonele de instituire a stării de asediu. La Cluj, 1000 muncitori de la Atelierele C.F.R., adunați în sala sindicatului, se declară solidari cu cei din București. Poliția sosește la fața locului și efectuează arestări; 12 muncitori sunt dați în judecată. Muncitorii de la „Nicolina” primesc vestea victoriei celor din București și reiau lucrul.

● NOAPTEA DE 11 SPRE 12 FEBRUARIE: autoritățile efectuează descinderi și percheziții în toate centrele țării: sute de comuniști, simpatizanți ai P.C.R., conducători ai organizațiilor de mase sunt arestați. La 13 februarie, P.C.R. dă cuvânt de ordine pentru reînceperea acțiunilor în toate centrele ceferiste din țară: București, Iași, Cluj etc.

● 15 FEBRUARIE: lucrătorii grivițeni declanșează o nouă și puternică grevă având ca obiective: eliberarea conducătorilor arestați în noaptea de 14 spre 15 ale acelei luni, recunoașterea Comitetului de fabrică, ridicarea stării de asediu și respectarea cuceririlor din 2 februarie. La sunetul sirenei, sute și mii de muncitori din fabricile și uzinele Capitalei părăsesc lucrul, în semn de solidaritate cu lupta ceferiștilor. Lucrătoarele de la Regie, muncitorii de la „Dürrer”, Uzinele comunale de apă declară greve de simpatie. La „Herdan”, „Malaxa”, „Lemaître”, „Voinea”, „Vulcan”, „Balcăni”, „Mociornița”, muncitorii organizează mitinguri de simpatie și solidaritate cu ceferiștii grivițeni.

Aspecte obișnuite anilor crizei: arestarea unor muncitori la Galați și București

— Am făcut esențialul: de acum în colo, toate problemele se vor rezolva dela sine!

Adevărul, din 7 februarie 1933

28 ianuarie 1933: grevă la Atelierele „Grivița”

Guvernul național-țărănesc prezidat de Al. Vaida-Voievod, cunoscut adversar al mișcării revoluționare și muncitorești în dorința de a restabili cu maximum de operativitate „ordinea”, dispune trimiterea unor puternice detașamente de trupă, poliție și jandarmi. Unitățile sînt plasate în punctele de acces spre Atelierele „Grivița”, pentru a împiedica orice încercare a greviștilor de a organiza demonstrații pe străzile orașului. Izolarea completă a ceferiștilor este doar unul din obiective, după care trupele trimise de guvern urmează să-i scoată pe greviști din Ateliere.

În urma declanșării grevei și a ocupării Ateliereilor de către muncitori, conducerea Ministerului Lucrărilor Publice și Comunicațiilor, împreună cu Direcția Generală C.F.R. dispun închiderea Ateliereilor „Grivița”, pentru perioada de la 15 la 19 februarie; la redeschiderea, muncitorul care dorește să fie reprimiț la lucru trebuie să semneze următoarea declarație: „Subsemnatul... de meserie... cu nr. matricol nr... marca... din atelierele... declar pe a mea răspundere personală că:

- Nu ader la mișcarea comunistă.
- Nu voi manifesta sub nici o formă în viitor, atît în interiorul Ateliereilor cît și în afară de ele, atît în ceea ce privește încetarea de lucru din Ateliere, cît și la vreo întîlnire a lucrătorilor în incinta Ateliereilor.
- Primesc controlul activității mele liniștite și ordonate în Ateliere din partea delegațiilor desemnați de inginerul de atelier.
- Voi purta asupra mea, în tot momentul, biletul de identitate de lucrător C.F.R., eliberat de inginerul inspector al atelierului.
- Mă oblig ca ori de cîte ori voi observa în curtea Ateliereilor o persoană străină de Ateliere să comunic imediat inginerului șef de secție din atelier, pentru a se lua măsurile pe care autoritățile le vor crede necesare”.

Copii de pe aceste declarații sînt afișate în Ateliere încă în ziua de 15 februarie, la cîva timp după declanșarea grevei.

În după-amiaza zilei de 15 februarie, numărul celor strînși în jurul Ateliereilor (membri de familie, muncitori din alte întreprinderi), crește necontenit. La un moment dat, cordonul de trupe este rupt și mulțimea năvălește spre Ateliere, îmbărbătîndu-i pe greviști și înminîndu-le pachete cu alimente. Însăpămintat, guvernul ordonă întărirea dispozitivului de forțe, trimițînd noi trupe. Cu efective sporite, unitățile operaționale trec la degajarea Căii Griviței și supravegherea strictă a intrărilor în Ateliere. Călea Griviței și străzile învecinate sînt evacuate, nu însă fără eforturi din partea trupelor care se

lovesc de rezistența populației. Pentru calmarea spiritelor și în dorința de a câștiga timp, guvernul, prin intermediul ministrului Lucrărilor Publice și Comunicațiilor — Eduard Mirto — aduce la cunoștința greviștilor că este dispus să ducă tratative cu reprezentanții lor. Dar delegația muncitorilor se întoarce fără nici un rezultat, deoarece ministrul a evitat angajarea unei discuții serioase. În această situație, Comitetul Executiv al Comitetului de fabrică — care, practic, conduce acțiunea greviștilor, — întrunit imediat în ședință, hotărăște continuarea grevei. Masa de muncitori își exprimă deplinul acord cu această hotărâre.

Guvernul, la rindu-i, pentru a menține moralul trupelor și a le păstra „prospețimea fizică”, înlocuiește subunitățile dispuse în teren cu altele noi. În această atmosferă grea, apăsătoare, rău prevestitoare se încheie ziua de 15 februarie.

Joi, 16 februarie

MARIAN ȘTEFAN, FLORIAN TĂNĂSESCU

Din multitudinea de evenimente ale anului 1933, cele petrecute în ziua a 47-a au o rezonanță deosebită. Eroica confruntare a ceferiștilor grivițeni cu autoritățile militare ale regimului burghez marchează, de fapt, unul din cele mai înălțătoare momente din istoria clasei noastre muncitoare, care sub conducerea P.C.R. s-a aflat în fruntea luptei pentru apărarea intereselor vitale ale poporului român.

JOI, 16 FEBRUARIE 1933, o zi care intră în istorie, scăldată în sînge muncitoresc. Fusese precedată de o noapte în care s-a pus la cale una dintre cele mai brutale represiuni antimuncitorești. Prezintă faptele din această zi, am mers pînă la detaliul uneori poate nesemnificativ, dar aceasta din dorința de a realiza un tablou cit mai complet, cit mai detaliat al unui important eveniment istoric.

Orele zero :

Grupuri de muncitori și membri ai familiilor greviștilor din cartierul Grant, care doresc să se apropie de Ateliere, sînt oprite de patrule de poliști, cu foc; sînt rănite două femei: Aneta Tudose (modistă) și Rădița Grigoriu (muncitoare).

Un grup de muncitori se adună în fața podului Grant și aprind un foc în mijlocul drumului, blocînd circulația. O mașină de pompieri, care vine din spre podul Grant, este nevoită să se reîntoarcă. Alte două autocisterne, aflate sub comanda unui căpitan, la amenințarea muncitorilor, se retrag în dreptul străzii Barbu Lăutarul.

Lucrătorii rămași în curtea Atelierelor aprind focuri pentru a se încălzi; marea majoritate a gre-

viștilor sînt adăpostiți în Ateliere.

La Prefectura Poliției Capitalei sosesc generalul N. Samsonovici, ministrul de Război, comandantul Jandarmeriei și ai celorlalte trupe. Consiliul care se ține decide evacuarea forțată a Atelierelor.

Orele 2 :

Colonelul Cornicioiu primește comanda forțelor operaționale (circa 2000 soldați), cu misiunea de a evacua cu forța Atelierele, la orele 6,30. Noul comandant reorganizează dispozitivul trupelor: trei companii sînt dispuse de-a lungul căii ferate din spațiile Atelierelor, o alta în dreptul străzilor Rucăr și Uzina de oxigen; restul trupelor sînt amplasate în fața Atelierelor, blocînd comunicațiile cu străzile perpendiculare pe Calea Griviței.

Orele 2,15 :

Sosesc la fața locului colonel Gabriel Marinescu — prefectul Poliției Capitalei — locotenent colonel Hotineanu — comisar regal — și locotenent colonel Lupaș, de la trupele de pompieri. Sînt aduse și două mașini cu proiectoare puternice care mătură permanent cu suflurile lor luminoase curtea Atelierelor, supraveghînd pe cei din interior. Trupele din dispozitiv primesc ordin să deschidă foc la orice intenție „agresivă” a muncitorilor.

Orele 3 :

Curtea Atelierelor și străzile din jur sînt luminate de focurile aprinse de către muncitorii ase-diați. Din cînd în cînd, sirena lansează semnale ce se pierd în liniștea nopții. Îi răspund sire-

nele altor fabrici și uzine din oraș. Peste cordonul asediatorilor, greviștii simt alături de ei pe oropșiții de pretutindeni.

În spatele cordonului de trupe, între cimitirul „Sf. Vineri” și Șoseaua Basarab „grupuri de șomeri manifestează impotrivă autorităților”.

Orele 4 :

La Prefectura Poliției Capitalei are loc o ultimă constatare. Autoritățile militare hotărăsc definitiv ca evacuarea forțată să înceapă la orele 6,30.

Armand Călinescu — subsecretar de Stat la Ministerul de Interne — nota mai târziu: „Am stat la Prefectura Poliției până la ora 3 și 30 noaptea. În 3 rinduri mi-a telefonat Pulu Djuimirescu* să reprimăm energic. Am răspuns că trebuie să fim calmi. Pentru împușcare este vreme oricând. A venit la Prefectură și generalul Samsonovici; era cu mine și generalul Uică. Mi-au făcut impresia că nu sint decizi, sau cind se decideau erau brutali. De pildă, la un moment dat, generalul Uică se enervează și dă ordin prin telefon colonelului care era în Atelier: „Prima mitralieră să măture puțin strada. Să nu mai miște unul!”.

* Secretarul particular al regelui Carol II — n.r.

Orele 4,30 :

Începe atacul împotriva mulțimii care înconjură Atelierele. Trupele sint comandate de colonelul Bărbulescu; mulțimea este îndepărtată cu brutalitate.

Se dispune reținerea în stația Chitila a trenurilor de la Timișoara și Pitești, „ca măsură de prevedere”; primul urma să sosească în Gara de Nord la 6,10, iar al doilea la 6,30. Măsura urmărește împiedicarea sporirii numărului de „rebeli”.

Orele 5,30:

Se prezintă la fața locului colonelul Gabriel Marinescu, însoțit de chestorii de sectoare și inspec-torul Bunescu.

Guvernul este informat operativ despre evoluția situației. Directorul general al Căilor Ferate, aflat toată noaptea la Gara de Nord, primește permanent știri despre mersul evenimentelor.

Presa de dimineață anunță :

Starea timpului: presiune atmosferică 757 mm; temperatura, minus 6 grade; vîntul, de la Vest cu 3 m/s; umiditatea 90 la sută; cerul foarte noros. Timpul probabil pentru orele 16: presiunea mai întîi în scădere cu 3-4 mm, apoi în creștere cu 3-6 mm; cerul variabil, mai acopere-

rit, vînt potrivit din sectorul N-V; temperatura în scădere; ninsoare intermitentă. Apoi sint comunicate emisiunile programului de radio și spectacolele zilei.

Orele 6 :

Spre porțile Atelierei „Grivița” se îndreaptă un grup de ofițeri, în frunte cu locotenent colonelul Hotineanu și maiorul Dan Pascu — comisari regali — colonelii Gabriel Marinescu și Cornicioiu.

Orele 6,12 :

Comisarul Hotineanu somează pe greviști ca în timp de 5 minute să părăsească Atelierele; în caz contrar va deschide focul.

Iată cum descrie trimisul special al ziarului Lupta momentele dramatice ce-au urmat după sunetul trompetelor de grăniceri, care semnificau somarea muncitorilor: „Soldații așteaptă cu arma în mînă. D. colonel Cornicioiu, comandantul regimentului de grăniceri, primește un semn al comisarului regal [Hotineanu], apoi comandă: Foc!

Asistăm, în spatele trupelor și a reprezentanților autorităților, la scena tragică: mitralierele, cu țeava îndreptată spre Ateliere, intră în funcțiune.

Sosesc
forțele
„ordinii”
burgheze

E un piriit scurt, care amintește celor ce au făcut războiul, momente zguduitoare. Gloanțele ciuruesc gardul și zidul Atelierelor.

Înăuntru, în mulțimea lucrătorilor se petrec scene de groază: se aud deodată, nalte, strigăte de durere.

Aproape un sfert de ceas armele răpăie continuu. Se trage din plin asupra corului vorbit al greviștilor aflat pe acoperișul uneia dintre clădirile Atelierelor. Apoi, porțile și gardurile sînt sfărîmate, de trupele care iau cu asalt Atelierele. Atacatorii pătrund în curte. Se petrec scene îngrozitoare: trupurile celor uciși sînt călceate în picioare, asupra muncitorilor răniți, ce nu pot evita contactul cu trupele, se abate furia oarbă a paturilor de pușcă. Baionetele sînt minuite ca la război, semănd moarte...

Peste acest vacarm, sîrena își trimbează netulburată chemarea...

Armand Călinescu nota sec: „Trecindu-se la baionete, muncitorii se predau. Am sosit acolo la 6.30. Totul era terminat, 1 200 muncitori trînșii la pămînt pe burtă, rezemați în coate și cu minile în sus ca prizonierii... Linistea se restabilește.”

Din toate părțile se aud strigăte: „Sînt morți!”, „Ridicați rănii!” Trupurile celor uciși sînt transportate la Institutul medico-legal, în dube închise și în automobile aparținînd întreprinderii „Schmidt”. Răniții, îmbarcați în mașinile Salvării, din timp parcate în preajma Atelierelor, sînt triași și transportați la spitalele Witting și Filantropia. Unul dintre ei, tînărul comunist Dumitru Popa, muncitor, decedează în drum spre spital.

Orele 7-7,30:

Muncitorii valizi sau ușor răniți sînt scoși din

curtea Atelierelor, fiind flancați de soldați cu arma la baionetă. Sînt îmbarcați în camioane militare și transportați la Prefectura Poliției Capitalei sau la închisoarea Regimului 2 obuziere.

Orele 8:

Atelierele sînt complet evacuate, trupele le preiau și organizează paza lor.

La podul Grant și bariera Grivița, puternice cordoane de jandarmi împiedică accesul populației spre Ateliere.

„Linistea se restabilește”, declară reprezentanții autorităților. Se înșeală. Zguduitoarea dramă ține încordată atenția populației. Cine sînt victimele? Cîte? Greu de precizat; autoritățile au luat toate măsurile pentru a nu se afla, pentru a se șterge urmele crimei.

Știm cu certitudine, că în urma atacului, au fost uciși:

Dumitru Popa — muncitor fierar, comunist, 28 ani; **Vasile Roaită** — muncitor rotar, utecist, 19 ani; **Ion Dup** — montor, 17 ani; **Dumitru Maier** — muncitor; **Cristea Ionescu** — pontator; **Ion Dumitrescu** — hamal; **D. Olteanu** — hamal.

Orele 8:

Eduard Mirto — ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor — se prezintă la Palat și raportează regelui Carol II amănunțit desfășurarea „operației Grivița”.

Orele 9:

Comandamentul militar al Capitalei dispune încetarea restricțiilor de circulație, cu excepția zonei din preajma Atelierelor, unde accesul se face pe bază de legitimație.

Orele 10-12:

La Ministerul de Finanțe, Virgil Madgearu — șeful acestui departament — ține o ultimă ședință cu directorii din

minister, consacrată reorganizării ministerului.

Regele Carol II primește în audiență pe C. Angelescu — fost ministru al Instrucțiunii Publice.

Ministrul Poloniei la București — Arsizewsky — vizitează pe I. Lugoșianu, ministrul Industriei și Comerțului, purtînd discuții despre apropiata conferință a Blocului statelor agrare și raporturile economice dintre cele două țări.

La Școala Generală de Gaz și Electricitate, sub președinția lui N. Caramfil — directorul Uzinelor Comunale București — se întrunește comisia pentru executarea instalațiilor electrice din raza municipiului.

Comitetul central pentru combaterea șomajului din Capitală dă publicității lista șomerilor din cîteva categorii de salariați pentru ziua de 16 februarie:

Funcționari comerciali și industriali	422
Tipografi	221
Fierari, mecanici și lucrători metalurgici	765
Chelneri	164
Contabili	44
Timplari	143
Vopsitori	23
Bucătari, cofetari	25
Croitori	24
Cizmari	72
Brutari	33
Tînchigii	16
Alte categorii	320
TOTAL :	2272

La Ministerul Instrucțiunii se desfășoară lucrările comisiei pentru întocmirea bugetului pe anul 1934; se preconizează o reducere de 450 milioane lei, pentru a cărei realizare se hotărăște desființarea a 28 școli normale, 2 grădinițe, 10 seminarii teologice, 15 gimnazii, 11 școli de meșteșuguri, precum și mai multe școli profesionale și comerciale. Ca urmare, 1 004 profesori și maeștri titulari rămîn fără lucru.

Sub titlul Un mecanic șomer, bolnav de apendicită, refuzat a fi primit în spital, ziarul Dimineața scrie: „Deși febrilizează și are

temperatură mare și varsă, nu e primit «căci cine plătește pentru el», i se spune. E alungat. Și așa bolnav vine la noi la redacție. Ce să-i facem noi?

Deși nu nădăjduim într-o îndreptare, totuși încercăm publicarea acestei intim-plări. Nenorocitul locuiește în str. Eminescu nr. 1 (Dealul Spirei).“

Orele 12 :

În locuința ministrului de Interne — G.G. Mironescu — începe o consfătuire la care participă : primul ministru Al. Vaida-Voievod, Mihai Popovici — ministrul Justiției — Eduard Mirto și Armand Călinescu; se discută situația creată în urma represiunii și măsurile „de ordine“ ce trebuie aplicate.

După terminarea consfătuirii, în fața celor prezenți, generalul Uică — comandantul Corpului II armată — face o expunere detaliată asupra evenimentelor petrecute la „Grivița“.

Orele 12,30 :

Carol II îl primește pe G.G. Mironescu, care îl informează despre motivele și consecințele grevei cefe-riștilor.

Suveranul îl primește apoi pe generalul Uică, cu care are o discuție asupra măsurilor luate pentru înăbușirea grevei.

Orele 15 :

La cimitirul „Șerban Vodă“ are loc incinerarea lui Gheorghe Lambru, membru activ al vechii mișcări socialiste, prieten cu C. A. Rosetti, C. Dobrogeanu-Gherea, Iosif Nădejde...

Un grup de țărani, înarmați cu bâte, coase, seceri — care aflaseră despre crunta represiune și se îndreptau spre Ateliere — este oprit de jandarmi la bariera Grivița.

Orele 16 :

Al. Vaida-Voievod convoacă o ședință cu șefii

La chemarea sirenei, sute și mii de locuitori din cartier, membri de familie ai greviștilor, muncitori de la alte întreprinderi din Capitală au venit să-i încurajeze pe greviști, să-i sprijine în lupta lor

partidelor politice, la care îi informează despre evenimentele petrecute dimineața și despre măsurile luate de guvern.

Pe Calea Victoriei, muncitoarele de la Regie demonstrează cerind eliberarea greviștilor arestați.

În fața Spitalului Militar, câteva sute de muncitori cer să li se comunice numele celor răniți. Cu greu, sînt îndepărtați de armată.

Orele 17 :

Se deschide ședința Adunării Deputaților, sub președinția lui Ștefan Ciceo Pop. Președintele dă cuvîntul lui G. G. Mironescu :

— D-le președinte, d-lor deputați, fapte de o [mare] gravitate s-au întimplat la Atelierele „Grivița“, ieri și astăzi de dimineață. Guvernul a dat asupra celor întimplate un comunicat, care arată, în mod exact, ce s-a petrecut.

Totuși, socotesc de datoria mea să arăt Parlamentului, în câteva cuvinte, cum s-au petrecut lucrurile, pentru ca și pe această cale țara să fie pusă în cunoștință de realitate.

În realitate, cele spuse de Mironescu, ca și relatările din declarațiile guvernului și ale Ministerului de Interne, erau o grosolană denaturare a adevărului. Cuvîntarea ministrului de Interne, ca și cele două documente amintite, scuză autoritățile și învinuiesc pe muncitori, făcîndu-i responsabili pentru întreaga desfășurare a evenimentelor. Se merge pînă acolo, încît muncitorii sînt acuzați că au tras asupra forțelor „de ordine“ și, doar ca măsură de apărare, armata a ripostat. Iată ce declară Mironescu la numai câteva ore de la tragicele evenimente :

— Dimineața la ora 6 și câteva minute armata și forțele polițienești au luat inițiativa pentru evacuare [...] Lă s-a pus în vedere [greviștilor-n.r.] să părăsească imediat Atelierele în liniște, în grupuri, asigurându-i că în acest caz n-are să fie nici o represiune [...] Răspunsul conducătorilor lucrători a fost limpede: „Nu plecăm, avem aici suficiente arme și munițiuni, ca să omorim pe toți acela care vor avea îndrăzneala să caute să ne scoată din Ateliere”. Față de acest răspuns, forțele militare și polițienești au sunat trompetele de atac. În momentul când au sunat trompetele, lucrătorii au început să facă uz de armele de foc, trăgând asupra armatei și poliției nenumărate focuri. Prima impresie a fost că erau și mitraliere [sic!], fiindcă focurile de pușcă erau așa de dese încât se părea că sînt trase și de mitraliere. Fapt este că un număr mare de focuri s-au

tras asupra soldaților și asupra șefilor trupei...

Este inutil, credem, să demonstrăm cît de ridicolă este toată această denaturare a faptelor. Nici un soldat n-a fost rănit, nici măcar zgriiat, deși ministrul pretinde că „focurile de pușcă erau atît de dese”, încît părea că „erau și mitraliere”.

Chiar omul politic burghez, dar cu vederi democratice, dr. Nicolae Lupu, îi ripostează vehement în cadrul aceleiași ședințe, acuzînd guvernul de reprimare singeroasă împotriva unei mișcări revendicative justificată de conjunctura economică a țării. Referindu-se la modul cum a decurs represiunea, dr. Lupu spune:

— La ora 6 și un sfert muncitorii oboșiți au fost somați ca în timp de 5 minute să părăsească Atelierele. Cine cunoaște Atelierele „Grivița” — și dumneata le cunoști, d-le ministru Ioanîtescu* — știe că nu se poate ca în 5 minute să fie avizată lumea împăstriată în cei 4 kilometri pătrați de suprafață a acestor Ateliere. Muncitorii au cerut 10 minute, 5 în plus (Exclamări pe băncile majorității).

Dacă 5 minute se mai întîrziea, dezastrul era evitat. După aceste 5 minute, fără somațiune s-a intrat în masa nearmată a muncitorilor, s-a tras cu mitraliera și s-a ucis.

Lucrătorul [unul dintre greviști — n.r.] îmi spunea: am făcut război de ani de zile și n-au trecut nicodată pe la urechile mele atîtea gloanțe cite au trecut în curtea Atelierelor unde lucram... (Înteruperi pe băncile majorității).

V-am spus de la început, îmi expun punctul meu de vedere, nu al vostru și acesta documentat.

* D. R. Ioanîtescu era ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale — n.r.

O voce: Să-l întrebați pe d-l Madgearu, care pînă la ora 4 d-sa, la Athenée Palace, îmbrăcat în frac, în timp ce lucrătorii erau uciși... (Înteruperi pe băncile majorității; zgomot).

Dr. N. Lupu: „... mitraliere la muncitori fără victime la soldați! După aceasta trupele au intrat și au luat pe cei 2 000 lucrători care, zic ei, că s-au predat, parcă am fi fost la război și, cu miile ridicăte în sus, i-au plimbat pe toată Calea Griviței între baionete.

Voci de pe băncile majorității: Foarte bine!

Adonis B. Gr. Popov: Rușine! Aveți răspundere față de muncitori!

Dr. N. Lupu: D-lor deputați, dacă am avut și am toate îndoilele asupra mobilelor acestei acțiuni, asupra tezei cum a prezentat-o dl. ministru de Interne Mironescu, care de altfel s-a dezis complet, cînd spune că acolo de 10 ani este o administrație venală, încît e de mirare că au izbucnit tulburările așa de tirzii, am îndoile și mai mari asupra numărului victimelor...

Mai iau cuvîntul Ioan Mirescu, Richard Franasovici, Octavian Goga, Gheorghe Brătianu, Grigore Iudian și Al. Vaida-Voievod. La Biroul Adunării Deputaților se depune o cerere semnată de 40 deputați, pentru instituirea unei anchete.

Orele 17,30:

Se deschide ședința Senatului, prezidată de R. Georocanu.

Orele 18:

La Prefectura Poliției Capitalei are loc o consfătuire la care participă între alții: locotenent colonel Arteneanu, maiorii Konga, Pascu, Toni Teodorescu, de la Divizia 4 și inspector Parsianu. Tema: măsuri cu privire la asigurarea „liniștii” pe timpul nopții și în ziua următoare.

Orele 19 :

În sala sindicatului zia-riștilor se desfășoară ședința Comitetului de conducere al mișcării funcționarilor de bancă din Capitală. Vorbitoarii constată existența a peste 2000 șomeri din rândul breslelor. Cel prezentați hotărăsc să facă o nouă și ultimă intervenție pe lângă Ministerul Muncii, Banca Națională și Președinția Consiliului de Miniștri pentru instituirea controlului preventiv al concedierilor.

Orele 20 :

Sfatul negustoresc își deschide obișnuita ședință săptăminală; se discută situația precară a comerțului românesc.

Orele 20,30 :

La restaurantul „Modern” are loc o agapă a organizației național-tărăniste din Capitală; printre participanți: V. Madgearu și ajutorul de primar Niculescu.

Orele 21 :

Profesorul I. Petrovici expune conferința Inconsecvențele în domeniul gândirii și activității omenești, în fața membrilor cercului

„Libertatea”. Cuvîntul de deschidere este rostit de I. A. Bassarabescu.

La Asociația de turism și sport „România pitorească” continuă ciclul de conferințe „Om și peisaj”, cu tema „Despre turism”.

Are loc o întrevedere între generalul Uică și comisarul regal Hotineanu; ultimul raportează despre stadiul anchetării arestaților și măsurile luate.

Orele 21,30 :

Se încheie ședința Adunării Deputaților.

Presa de seară publică următorul comunicat al Serviciului stării civile: **În ziua de 16 februarie, în București au fost 39 nașteri și 41 decese.**

După orele 22 :

670 cefești arestați își petrec noaptea în manejul Regimentului 2 obuziere, păziți de soldații unui divizion din acest regiment; a doua zi urmează să fie interogați.

La Prefectura Poliției, o comisie special alcătuită îi triază pe muncitorii arestați, aflați în închisoarea Prefecturii...

* *

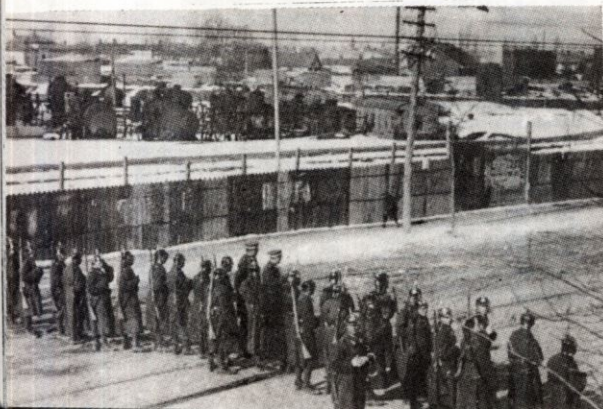
Eroicele lupte ale cefeștilor și petrolștilor au avut un larg răsunet internațional. Partidele comuniste și muncitorești, opinia publică progresistă și democratică de peste granițe au exprimat în repetate rânduri o semnificativă apreciere față de evenimentele din ianuarie-februarie 1933.

Trupele în echipament de război împiedică accesul din toate direcțiile spre Ateliere, încercînd să-l izoleze complet pe greviști

Peste orașul împințit de patrule militare liniștea nopții cobora șovăielnic. Era o liniște aparentă. Nu exista casă în care odioasă crimă să nu fi lăsat o urmă de minie, de revoltă. Clasa muncitoare din întreaga țară, opinia publică progresistă s-au ridicat vehement împotriva brutalei reprimări. Din diferite colțuri ale lumii s-au auzit glasuri de solidaritate cu proletariatul român.

Privite în ceea ce au avut ele mai semnificativ, luptele cefeștilor din 15-16 februarie 1933 apar ca una din cele mai glorioase pagini ale cronicii de luptă a clasei noastre muncitoare. Punct culminant al avântului revoluționar din anii crizei, ele reprezintă cele mai puternice bătălii de clasă organizate de P.C.R. pînă la cel de-al doilea război mondial. „Muncitorii de la C.F.R. — cetățuia cea mai înaintată a proletariatului din România — aprecia Scnteia ilegală din 15-28 februarie 1933 — au dat istoriei de clasă din această țară zile de un neasemuit eroism revoluționar”.

23 februarie 1933 : muncitori arestați, în curtea Prefecturii Poliției Capitalei

Sub titlul Luptele de clasă din România, ziarul Pravda din 19 februarie 1933, prezenta un tablou de ansamblu al condițiilor sociale, politice și economice în care s-au desfășurat evenimentele. Ziarul arăta că nici una din măsurile teroriste luate de autoritățile burghezo-moșierești n-a putut să stăvilească valul luptelor muncitorești din 15-16 februarie când orașul București „s-a transformat într-un lagăr militar” și toate partidele burgheze s-au unit sub lozincă: „Să nu se cruțe gloanțele”.

Ziarul francez La Tribune des cheminots scria: „Muncitori feroviari fran-varășii din București, apărați propriile voastre revendicări... Organizați pretutindeni adunări de solidaritate”.

Avangardia, organul Tineretului Comunist din Italia, scria: „Ca urmare a groaznicelor condiții de viață în care au fost aruncați muncitorii români, masele muncitorești au dezlănțuit lupte eroice... 7 000 de ceferiști din București... ocupă uzele, ridică baricade și le apără cu cea mai mare combativitate...”

„Proletariatul belgian nu va rămâne indiferent față de soarta... fraților de clasă amenințați cu temnița — scria și ziarul Le Drapeau rouge, organul central al Partidului Comunist Belgian. El își va afirma cu tărie solidaritatea deplină și activă cu acuzații și va protesta energic, pentru a face ca brațele călăilor să tremure”.

Manifestări de solidaritate cu luptele ceferiștilor și petroliștilor au avut loc în numeroase țări: Ungaria, Bulgaria, Grecia, S.U.A., Cuba, Austria, Germania, Elveția, Danemarca, Finlanda, Anglia, Spania, Algeria etc.

Ploiești, 2-4 februarie 1933

Coloana solidarității

NICOLAE NICU MORARU

Anii 1929-1933. Muncitorii din Valea Prahovei, vîrstnici și tineri, au simțit din plin consecințele grave ale crizei. În 1929, au început concedierile masive la Rafinăria „Orion”; într-o singură zi — de pildă — au fost aruncați în stradă 700 muncitori. Apoi, patronii au redus zilele lucrătoare pînă la 10-15 pe lună...

În aceste împrejurări, comuniștii și uteciștii din Valea Prahovei și-au intensificat munca politico-organizatorică în rîndurile muncitorilor din întreprinderi și rafinării, precum și printre șomeri. Aproape zilnic aveau loc demonstrații în fața Inspectoratului muncii și a Primăriei din Ploiești. Demonstrații cereau reprimirea la lucru a celor concediați, ajutoare bănești și cantine pentru șomeri. Multe dintre acțiunile de curajoasă solidaritate proletară petrecute în acei ani îmi stăruie și acum în minte ca unuia care am participat direct la ele.

Era prin februarie 1930. La Inspectoratul muncii din Ploiești se adunaseră vreo 500-600 oameni, toți șomeri. Majoritatea o formau tinerii. După mai multe ore de asteptare, în frig, s-a prezentat în fața lor un reprezentant al Uzinelor „Malaxa” din București. Venise la Ploiești să angajeze muncitori, întrucît cei de la „Malaxa” declaraseră grevă. Deși se zbăteau în mari lipsuri materiale, șomerii din Ploiești au refuzat cu indignare oferta și n-au acceptat să fie folosiți ca spărgători de grevă. Indignarea lor a crescut și mai mult, atunci cînd secretarul Județului U.T.C. Prahova le-a citit un manifest care conținea revendicările greviștilor de la „Malaxa”. S-a produs o busculadă, din care trimisul lui Malaxa a scăpat de bătaie numai cu ajutorul poliției.

Deosebit de activă și hotărîtă a fost participarea muncitorilor ploieșteni la marile înclăștări de clasă ce au avut loc în lunile ianuarie-februarie 1933.

Era în ziua de 29 ianuarie, cînd un nou lot de muncitori a fost concediat. La indemnul comuniștilor și uteciștilor, a doua zi, pe la ora 16,30, lucrătorii de la Rafinăria „Astra” au încetat lucrul. Au înconjurat clădirea în care se afla biroul direc-

torului, silindu-l să primească delegația trimisă de ei, spre a-i prezenta revendicările muncitorilor. Venite în grabă, forțele polițienesti au găsit curtea rafinării ocupată de petroliști, în timp ce sirena lansa continuu semnale. Au venit la „Astra” și lucrătorii de la Rafinăria „Orion”, de la Atelierele „Construcția-Triaș” ale căilor ferate. În zadar agenții de siguranță și polițiștii au încercat să evacueze curtea rafinării; muncitorii au rămas pe loc.

Directorul rafinării, care la început a refuzat să primească delegația lucrătorilor condusă de Dumitru Șerban, membru al Comitetului județean P.C.R. Prahova, a acceptat, pînă la urmă, să ducă tratative. Sub presiunea petroliștilor, care ocupaseră rafinăria și alungaseră organele de opresiune, patronatul a aprobat toate cererile muncitorilor. A fost o mare victorie, nu numai a celor de la „Astra”, ci a tuturor proletarilor din Valea Prahovei.

Jandarmii sint puși pe fugă

În dimineața zilei de 1 februarie, sirena de la Rafinăria „Româno-Americană” a lansat semnalul de intrare în grevă; muncitorii au încetat lucrul și au ocupat întreprinderea. La aflarea acestei vești, lucrătorii de la celelalte întreprinderi și rafinării au încetat și ei lucrul, îndreptîndu-se în coloane și întinzînd cîntece revoluționare spre Rafinăria „Româno-Americană”. Pe la orele 9-10 dimineața, în curtea rafinării se aflau 5 000-6 000 oameni; erau cele două schimburi de la „Româno-Americană” și cei veniți de la Întreprinderii și Rafinăriile „Vega”, „Orion”, „Astra-Română”, „Unirea”, Uzina „Concordia”, cizmari și tăbăcari din Ploiești.

Tratativele au avut loc în fața birourilor centrale ale rafinării. La intrarea principală s-au prezentat delegații patronatului, în frunte cu directorul, reprezentantul Ministerului Muncii la Ploiești și comandantul legiunii de jandarmi Prahova.

Conducătorii grevei, în frunte cu comuniștii Vasile Ghica, Rusu Ștefan, Dobre Cătoi, Nicolae Ionescu și uteciștii Ion Ionescu, Stolca Dumitru, Petre Păraschiv, se aflau în primul rînd. În discuția angajată cu conducătorii grevei, directorul a adoptat un ton voit nepoliticos. La un moment dat i-a spus lui Dobre Cătoi: „Știi, Dobre, că locul acesta unde am ridicat rafinăria, era doar un cîmp. Aici creștea porumb și tu mîncai numai mămăligă”. O astfel de atitudine a sporit iritarea muncitorilor și cițiva dintre ei au început să arunce în director cu bofi de mămăligă. Cîineva a strigat vizîndu-l pe directorul arăgos: „Să nu uite că în primul război mondial a fost agent al dușmanului !..” Revolta muncitorilor, a luat proporții. Directorul, maiorul de jandarmi și reprezentantul Ministerului Muncii au fugit spre birou. Muncitorii, după ei; în cîteva minute, birourile centrale ale rafinării au fost ocupate.

Conducătorii grevei, vîzînd că nu mai aveau cu cine discuta, au hotărît să meargă în oraș, la Inspectoratul muncii, pentru a cere să se continue tratativele începute în curtea rafinării. O parte dintre cei prezenți s-au suit în două autobuze, care, de obicei, erau folosite numai de funcționarii superiori. În drum, una din mașini a fost oprită de jandarmii poștași la Bariera Bucov, care i-au forțat pe muncitori să coboare, cu intenția de a-i aresta. Dar, între timp, un grup mare de cizmari și tăbăcari a năvălit asupra jandarmilor, care luînd cu ei cițiva arestați, au părăsit în grabă locul busculadei; se apropia și coloana restului de muncitori de la Rafinăria „Româno-Americană”, care pornise pe jos în urma mașinilor.

15 000 manifestații

Coloana a intrat în oraș, avînd în frunte pe comunistul Alexandru Burghilea, și s-a îndreptat nu spre Inspectoratul muncii, ci spre Chestura de poliție, unde se aflau muncitorii arestați în cursul dimineții. De la bariera Bucov la Chestură, care își avea sediul în apropierea pieței din centrul orașului, muncitorii și locuitorii din cartier au format o singură coloană masivă.

Ei au ocupat piața, au înconjurat Chestura; străzile din jur erau și ele ocupate de manifestații, în număr de peste 14 000-15 000.

Din masa manifestațiilor, s-a alcătuit o delegație, care s-a prezentat prefectului, cerînd eliberarea celor arestați. Pentru a-i impresiona și împrăștia pe muncitori, autoritățile au mobilizat mai multe subunități militare și de jandarmi. Dar acestea, venind din afara orașului, n-au mai putut răzbate spre centru. Curtea Chesturii era plină de poliști, dar numărul acestora era insuficient pentru a putea acționa în vreun fel. În timp însă, ce delegații tratau cu prefectul, o subunitate de cavalerie a reușit să pătrundă printre demonstrații poștași în fața Chesturii. Muncitorii s-au aflat dintr-odată față în față cu cavaleriștii; puteau fi șar-

jați dintr-un moment în altul. Dar nimeni nu a dat înapoi; dimpotrivă, dînd dovadă de curaj și hotărîre, muncitorii au izbutit să-i alunge pe cavaleriști.

Sub puternica presiune a maselor indignate, autoritățile s-au văzut nevoite să-i elibereze pe muncitorii arestați. Atunci, în jurul Statuii Libertății, s-a organizat un mare miting, unde au vorbit Dumitru Șerban, Teofil Mareș și alții. Autoritățile au depus toate eforturile pentru a zădărnici această mare demonstrație a muncitorimii ploieștene. În jurul zonei ocupate de muncitori au fost concentrate toate pompele de incendiu din întreprinderile Ploieștilor. Dovedind un admirabil curaj, grupuri de tineri, conduse de uteciștii Sandu Teodorescu, Ion Ionescu, Dumitru Nedelcu, Dumitru Antonescu, Vasile Ghica au tăiat furtunurile, împiedicînd poliția să-i alunge pe demonstrații cu ajutorul jeturilor de apă.

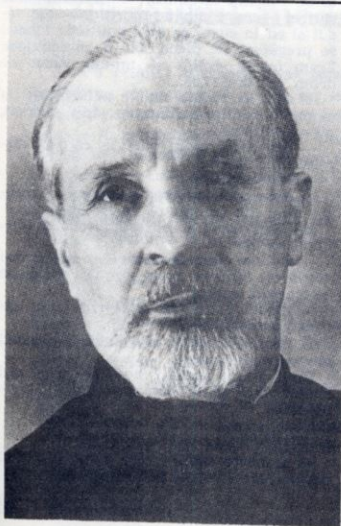
După miting, mulțimea a intonat cîntece revoluționare; în piață, pe bulevard, la Gara de Sud, pe străzile orașului, pînă noaptea tirziu s-au auzit glasurile miilor de muncitori, orașul fiind, practic, în stăpînirea lor.

La 4 februarie s-a declarat stare de asediu, autoritățile efectuînd numeroase arestări la Ploiești, Moreni, Cîmpina și în alte schele din Valea Prahovei. În zilele și săptămînile următoare ca și în alte centre din țară, asupra muncitorilor, asupra comuniștilor și uteciștilor în primul rînd, s-a abătut furia represiviunilor declanșate de autorități.

În exclusivitate pentru MAGAZIN ISTORIC

„Nu mă gîndeam decît că voi spune adevărul...”

Preot ALEXANDRU IONESCU

În ziua de 17 iulie 1933, la București a început procesul inscenat conducătorilor muncitorilor arestați în urma singeroaselor represiviuni din februarie același an *. Încercînd să explice într-un fel singeroasa represivune, comisarul regal, locotenent-colonel Hotineanu, i-a acuzat pe muncitori că au folosit arme de foc, că ei au deschis focul asupra trupelor „de ordine” și, chipurile acestea — spre a se apăra — au ripostat. Ca dovadă materială a atacului armat al muncitorilor, comisarul a prezentat cîteva fotografii ale urmelor „lăsate” de gloanțe în pereții bisericii „Sf. Gheorghe” din fața Atelierelor „Gri-șița”. Acesta a fost momentul cînd în desfășurarea procesului a apărut depoziția preotului ALEXANDRU IONESCU, de la biserica „Sf. Gheorghe”, care a demonstrat că „dovezile” prezentate de autorități în fața instanței nu erau altceva decît un fals grosolan.

* Vezi Magazin istoric, nr. 2/1971.

— Spuneți-ne, cum ați ajuns să depuneți în proces ?

— Într-una din zile, unul dintre avocații apărării a venit la mine și mi-a zis :

— Părinte, am auzit că știți cum s-au întimplat lucrurile la biserică... Dacă ați fi chemat în fața Consiliului de Război, ați spune adevărul ?

I-am răspuns că da, că nu văd de ce n-aș face-o... După aceea, m-a mai întrebat odată și, la repetarea răspunsului meu afirmativ, a plecat. În altă zi doi avocați, însoțiți de doi militari, au venit la mine acasă și mi-au zis să merg cu ei.

— Nu v-ați gândit la consecințe ?

— Vezi... nu știu... cred că nu. Mă intrigașe, însă, puțin faptul că avocatul acela mă întrebase așa direct dacă pot să spun adevărul. Nu mi-am făcut nici un fel de calcule, nu mă gândeam decât că voi spune adevărul. Nu, atunci nu m-am gândit la ce s-ar putea întimpla...

— Și s-a întimplat ceva ?

— Arestat n-am fost... Am fost, însă, „luat la ochi“ — cum se spune. Multă vreme după aceea, Siguranța m-a supravegheat cu strictețe. Iată, spre pildă, o notă a Direcției Generale a Poliției din 4 martie 1936 : „Preotul Ionescu de la biserică Sft. Gheorghe din cartierul C.F.R. Grivița, situată chiar în fața Ateliereilor, face parte din Comitetul de luptă pentru apărarea deținuturilor politice al Sectorului IV Verde din raza municipiului București... Acest preot este cunoscut mai dinainte că simpatizează cu mișcarea clandestină revoluționară comunistă, întrucât la procesul ceferiștilor din București și Craiova, el a apărut din proprie inițiativă ca martor, susținând afirmația calomnioasă că găurile din zidul bisericii, făcute de gloanțele rebelilor, trase asupra armatei, au fost făcute de agenții Siguranței, cu burghiul...“

Pe baza acestei note am fost chemat la Arhiepiscopie pentru a da lămuriri scrise...

— E adevărat, un preot, martor al comunistilor, era un lucru greu de înțeles...

— Sigur, aveți dreptate. Multora li s-a părut un lucru extrem de ciudat. Mle, însă... Ce să-i faci, pe oamenii aceștia — și nici nu știam cine și cți anume erau comunisti — îi cunoșteam; zilnic mă întâlneam cu ei. Discutam adesea, le știam ne-cazurile, frământările. Le cunoșteam familiile, casele. Când fi vedeam întrînd și ieșind de la lucru, atît de mulți, mi se părea că lumea lor e o lume în care te puteai încrede. Îmi făceau impresia unei familii mari și trainice, în care prietenii erau un lucru firesc... Și cine nu năzuiește să alba prieteni ? Cine poate trăi fără ei ?

— Știați că acuzații sînt învinuiți de folosirea armelor de foc ?

— Precis, nu. Dar bănuiam. Orice om cu puțină judecată ar fi putut să-și imagineze că autoritățile vor încerca să facă din aceasta o întreagă poveste... În ciuda propagandei oficiale, aș minți spunîndu-ți dumitale că ceferiștii de la „Grivița“ — despre care știam că mulți, foarte mulți nu cred în Dumnezeu — m-au privit altfel decât ca pe un om, liber să aibă convingerile lui...

— Ce-ați declarat în fața Consiliului de Război ?

— Când am intrat în sală, trebuia să vă spun, toată lumea a rămas surprinsă. Citeam o anumită nerăbdare, atît pe fețele acuzaților, cît și pe cele ale completului de judecată. Eram convins că toți sînt curioși să vadă ce voi spune... Înainte de a-mi începe depoziția, comisarul regal m-a privit cu insistență și mi-a spus, cu un aer prevenitor :

— Părinte, vezi că ăștia nu se închină...

Apoi, la întrebarea președintelui, am povestit tot ce știam. Simbătă (greva avusese loc joi), deci la două zile după eveniment, în timp ce oficiam, un om mi-a adus la cunoștință că în curtea bisericii au venit niște poliști, au făcut cîteva găuri în zidul bisericii și după aceea le-au fotografiat. Cum eram foarte ocupat — nu puteam să intrerup slujba — n-am dat atenție faptului. Plecînd la cimitir, după terminarea slujbei — era Simbătă morților — am văzut și eu în curte pe acei poliști ; tocmai se pregăteau să plece, cu o motocicletă. Eram foarte grăbit și mi-am văzut de drum, era ora 11,30...

În sală se făcuse liniște adîncă. La un moment dat, președintele, vădit enervat, mi s-a adresat :

— Pentru ce crezi, părinte, că s-au răsculat muncitorii ?

— Pentru pline...

— Asta l-au învățat comuniștii, a replicat unul din completul de judecată.

Mă enervasem și, adresîndu-mă completului, am zis :

— Tot ce v-am povestit aici este numai adevărul. Spusele mele pot fi confirmate de martori oculari...

— Există astfel de martori ? m-a întrebat președintele.

— Da. Dacă doriți să-i audiați, o puteți face, sînt și ei aduși.

Unul dintre avocați avusese grijă să-i cheme, fără să le comunice însă dinainte numele.

— De ce ?

— E foarte simplu : era sigur că aflînd despre cine-l vorba, autoritățile ar fi făcut

(Continuare în p. 32)

■ Haina lui Mato-Tope

O coroană de pene care ating pământul împodobește capul lui Mato-Tope, cel de-al doilea șef al tribului de indieni mandani din zona superioară a Fluviului Missouri. Fiecare pană simbolizează o faptă de vitejie, după cum coarnele care ornează boneta sînt semnele distinctive ale conducătorului de trib. Înveșmîntat în costumul său de ceremonie — o haină de piele de bizon, de care sînt prinse, ca niște franjuri, şuvițe de păr din scalpurile vrăjmașilor înfrinși — Mato-Tope ne apare în toată măreția lui de căpetenie a neînfricaților mandani.

Această imagine a lui Mato-Tope o datorăm pictorului american George Catlin. În 1832, plecînd în vestul Americii de Nord cu intenția de a deveni „istoricul indienilor”, el a zăbovit în mijlocul mandanilor, scriînd despre ei cu admirație și constatînd că se aflau într-un stadiu evoluat de civilizație față de celelalte triburi de pe cursul superior al lui Missouri. Impresionat de impunătoarea apariție a lui Mato-Tope, pictorul i-a făcut mai multe portrete, reproducînd amănunte care permit specialiștilor în iconografia indiană să le tîlmăcească înțelesul. Astfel, pe veșmintele șefului de trib sînt pictate scene de luptă care i-au adus lui Mato-Tope gloria și rangul de căpetenie. Dungile de pe mîneca stîngă repetă simbolul penelor: numărul faptelor de vitejie. Culoare galbenă a mîinii ne spune că Mato-Tope a luat mulți prizonieri în război, iar bucata de lemn de pe bonetă, cioplită în chip de cușit și pictată în roșu, relatează că șeful mandan a ucis în luptă o căpetenie a indienilor cheyenne.

Adrian Silvan IONESCU

■ Tezaurul medieval de la Zăvoaia

Cu prilejul efectuării unor lucrări agricole la Zăvoaia (jud. Brăila), s-a descoperit cu cîțva timp în urmă, un interesant tezaur, compus din 67 piese de argint, parțial aurite — diferite ca formă și destinație, tehnică de lucru și ornamentare — în greutate totală de 361 grame. Cea mai mare parte a obiectelor din tezaur sînt podoabe: doi cercei, un inel cu montură, două ace de păr, o brățară, 13 nasturi ornamentali, 44 aplice vestimentare, o aplică pentru limbă de curea etc.

Lucrate prin procedee meșteșugărești diverse — turnare, ciocănire, lipire — piesele tezaurului de la Zăvoaia sînt ornamentate prin ștanțare și gravare, cu mici protuberanțe piramidale, filigrane și incrustații cu pietre prețioase. Între motivele decorative, cel mai des folosit este crinul stilizat, urmat de unele elemente geometrice.

În ceea ce privește vechimea acestui tezaur, pe baza analogiilor furnizate de alte descoperiri similare — mai ales cea de la Orbeasca de Jos (jud. Teleorman), tot din cuprinsul Cîmpiei Române — se poate spune că el datează din prima jumătate a secolului XVI. Deși piesele au o puternică amprentă locală, fiind făurite, probabil, de meșteri orfevieri din țările române, totuși unele elemente — mai cu seamă în ceea ce privește tehnica decorativă — atestă tradițiile legături atît cu lumea bizantină, cît și cu cea apuseană.

Cîteva din podoabele descoperite la Zăvoaia le prezentăm cititorilor în planșa 4 a revistei noastre.

Ion T. DRAGOMIR

„NU MĂ GÎNDEAM DECÎT CĂ VOI SPUNE ADEVĂRUL...”

(Urmare din p. 30)

presiuni asupra lor... Era posibil chiar ca ei să... dispară. Așa, la solicitarea apărării, fără poliței, au acceptat să depună mărturie. Era vorba de dascălul Alexandru Năstăsescu și de un om necăjit, Dumitru Popa Mina, care se aciuase pe lângă biserică. El îi văzuseră pe polițiști și mă anunțaseră. Martorii indicați de apărare, au povestit totul în fața Consiliului de Război.

În anul următor, cînd procesul s-a rejudicat la Craiova, am fost din nou citat. Am depus aceeași mărturie.

— Inscenarea era evidentă...

— Păi, să ne gîndim puțin. De ce tocmai zidurile bisericii să fie piesă de acu-

zație? Chiar în fața locului unde fusese-ră masați muncitorii, se găseau hala pieții, apoi școala primară, maternitatea și numai după aceea biserica. Adică cum din toate gloanțele „trase de muncitori”, nici unul nu a nimerit în celelalte clădiri și atîtea au lovit zidurile bisericii? De ce tocmai în biserică?

La procesul de la Craiova, am însoțit depozitia mea și cu un desen, reprezentînd dispunerea clădirilor, în ordinea arătată mai sus. Era limpede că muncitorii nu trăsese-ră în trupe care, de altfel, nu se aflau în perimetrul bisericii. Totul era doar un pretext al autorităților, născocit pentru a justifica sîngeroasa represiune.

Interviu consemnat de
M.ȘTEFAN

O colecție MAGAZIN ISTORIC — o veritabilă enciclopedie a marilor probleme de istorie națională și universală

Pentru a o avea la îndemînă — nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. pe următoarele luni ale anului 1973. După cum știți **ABONAMENTELE** se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, din instituții și de la sate. Cititorii din străinătate se pot abona prin „**ROMPRESFILATELIA**” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B.—2001.

Articolele : *Gustav Augustini — un prieten al poporului român, Vîrsta omului — 14 milioane ani ? și Taina unui inel, vor apare în numerele viitoare ale revistei.*

PLANȘELE NOASTRE

- ① „Urmașilor mei Văcărești / Las vouă moștenire / Creșterea limbii românești / Și-a patriei cinstire”. Așa suna testamentul literar al lui Ienăchiță Văcărescu, unul dintre primii noștri poeți. Pictorul Anton Chladek ne-a lăsat acest portret istoric, care se află expus la Muzeul de Artă al R.S.R.
- ② Gloria indienilor nord-americani din tribul **mandan** trăiește doar în această imagine a șefului lor (planșa 2), operă a pictorului G. Cattlin...
- ③ „În vreme ce șeful de trib **apaș** Geronimo e înfățișat în acest fotomontaj alături de o familie din tribul **navajo**, care a împărtășit trista soartă a băștinașilor din Lumea Nouă (**Haina lui Mato-Tope**, p. 31)
- ④ La Zăvoaia, jud. Brăila, s-a găsit, nu de mult, un tezaur de podoabe medievale; vă prezentăm cîteva (**Tezaurul medieval de la Zăvoaia**, p. 31)

Un ctitor de țară :

BOGDAN I

Originea maramureșeană a primilor voievozi a rămas multă vreme vie în conștiința moldovenilor. Cronica cea mai veche — concepută pe la 1473 la Curtea lui Ștefan cel Mare pe baza unor însemnări anterioare și cu ajutorul boierilor bătrâni și al membrilor mai în vîrstă din familia domnitoare — începe cu o frază care amintește că „a venit Dragoș voievod din Țara Ungurească, din Maramureș, după un bour la vînătoare” și astfel „s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei”. Exact două veacuri mai tîrziu (1674), Miron Costin, trecînd prin Maramureș, în drumurile sale spre îndeplinirea unor misiuni diplomatice, a cercetat aceste locuri, fiind cel dintîi care a „descoperit” că și Bogdan I fusese un maramureșean, stăpîn al moșiei Cuhea (Cuhnea).

„În Țara Maramureșului...”

Închis între cîteva masive muntoase ale Carpaților ca între niște ziduri puternice de cetate, Maramureșul a fost una din acele „țări” care au premers formarea statelor noastre feudale. Moștenitor al unor străvechi tradiții, puțin alterate pînă azi, Maramureșul constituie un exemplu în privința procesului de închegare statală.

Era un ținut bogat mai ales în zăcămintele de sare, dar și în pășuni și păduri, pline de animale sălbatice, între care miticul bour pare să fi fost cel mai răspîndit, de vreme ce însăși stema Capitalei ținutului cuprindea capul acestui animal. În asemenea locuri, vînătoria trebuie să fi fost una din ocupațiile principale ale feudalilor. De altfel, chiar și prima mențiune documentară a Maramureșului, datînd din 1199, este în legătură cu amintirea unei vînători regale, în cursul căreia regele Emeric al Ungariei (1196-1204) suferise un accident. Fusese, probabil, una din acele „expediții vînătorești-militare [...] care au precedat, în veacurile XI-XIII, extinderea teritorială efectivă a regatului medieval maghiar”*. În situația de „pădure regală” se afla nu numai Maramureșul, ci și alte ținuturi învecinate, precum viitoarele comitate Ugocea și Bereg. Începînd cu ultimul sfert al veacului XIII, regalitatea maghiară a trimis în Maramureș coloniști, așa-numiții *oaspeți regali*, în temeiul unor așezări noi, între care Capitala însăși a viitorului comitat, Sighețul. După un secol de prezență în documente sub numele de *pădure*, în 1299 se amintește, prima dată, Țara Maramureșului pentru ca, un an mai tîrziu, în 1300, regele Andrei III să menționeze „terra nostra Maramarus”.

Anarhia și luptele interne care au urmat morții ultimului rege Arpadian, în 1301,

n-au ocolit nici Maramureșul. Unii feudali maghiari, statorniciți în aceste locuri, adăraseră la partida nemulțumiților, împotriva regelui Carol Robert de Anjou. Această situație a avut urmări însemnate. În primul rînd, regele a căutat aliați printre feudații maramureșeni, și semnul sigur că s-au găsit** este menționarea unei diplome din 1317, dată cnezilor Giula și Dragomir, fiii unui Dragoș, pentru întărirea proprietăților lor; nu este exclus ca din aceeași perioadă să dateze întăririle similare acordate și altor cnezi, precum Bogdan de Cuhea sau părinții lui, și Codrea de Sarasău, întăriri menționate în documente de mai tîrziu. Această colaborare a dus, în chip firesc, la întărirea autorității regale în Maramureș, și nu e o împlinire faptul că, tocmai în acești ani, la 1319, e menționat, pentru prima dată, *comitele de Maramureș*, ca reprezentant al regelui. Astfel, o instituție străină — comitatul — venea să se suprapună celor indigene, deja existente, născute și evaluate în strînsă legătură cu configurația geografică a zonei.

În Tisa, care traversa Maramureșul, se varsă cîteva riuri, pe văile cărora s-au închegat primele formațiuni prestatale. Studiarea lor aruncă o lumină puternică asupra modului în care s-au constituit statele noastre medievale. Feudalitatea maramureșană a veacului XIV e destul de complexă. Încă de la sfîrșitul secolului precedent, „cnezii maramureșeni reprezentau o clasă de stăpîni ereditari ai satelor”***. Stăpînirea aceasta decurgea din vremuri imemorabile, *ab antiquo*, cum se obișnuia să se spună, uneori, în asemenea situații. Cnezii de sat constituiau categoria principală și cea mai numeroasă a feudalității maramureșene; din rîndul lor s-au ridi-

* Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea* (București, 1970, p. 46) (lucrare fundamentală pentru cunoașterea epocii).

** Ca și în Hațeg; vezi *Magazin istoric*, nr. 11/1972.

*** Radu Popa, *op. cit.*, p. 146.

cat, cu timpul, cnezii cu atribuții superioare, de care ascultau satele grupate de-a lungul unei văi; cercetătorul Radu Popa i-a numit, în chip fericit, **cnezii de vale**, iar formațiunea — **cnezat de vale**. Ca și cnezii de sat, cei de vale erau ereditari. La mijlocul sec. XIV, în Maramureș existau șapte asemenea cnezate de vale, numite, convențional, al Izei și Vișaeilor, al Marei, al Cîmpulungului (sau al Sarasăului), al Cosăului, al Varaliei, al Ta'aborului și al Bîrjavei. Cele mai însemnate — atât ca putere economică vădită prin numărul satelor, cât și ca rol în evenimentele politice ale vremii — au fost primele trei. În cnezatul Izei și Vișaeilor — cu centrul la Cuhea — conducea familia lui **Bogdan**, viitorul voievod al Moldovei; în cnezatul Marei — cu centrul la Giulești — stăpîneau urmașii unui **Dragoș românul**, trăitor în sec. XIII, ai cărui fii fuseseră beneficiarii diplomei din 1317; iar în „Țara Cîmpulungului“ (cum i se spune într-un document din 1404), erau urmașii lui **Codrea de Sarasău**.

Dintre cnezii de vale, **adunarea cnezilor Țării Maramureșului** — menționată ca atare la 1349 — alegea un **voievod** al întregii țări; această demnitate nu era ereditară, și documentele contemporane amintesc în mod expres dreptul românilor de a-și alege voievodul. Se pare că cel mai vechi voievod cunoscut pînă azi a fost ales din familia cnezilor cîmpulungeni, în persoana celui Codrea, amintit mai sus; lui i-ar fi urmat, prin decenii patru al veacului, Bogdan de Cuhea. Ulterior, pînă la 1363, demnitatea voievodală a revenit unor nepoți de frate ai lui Bogdan, ceea ce arată că această demnitate tindea să devină ereditară.

Din mijlocul acestor maramureșeni — oameni dîrji și viteji — s-au ridicat primii voievozi ai Moldovei.

„...se află un sat numit Cuhea“

Dragoș era încă un personaj neînsemnat, absent de pe scena istoriei Maramureșului, în vremea cînd această „țară“ era condusă de voievodul Bogdan de Cuhea.

Unii istorici, mai ales partizanii teoriilor imigraționiste — conform cărora românii ar fi ocupat ținuturile carpato-dunărene într-o perioadă tîrzie, chiar și pînă la sfîrșitul sec. XIII — au vrut să vadă pe viitorul voievod și ctitor al Moldovei independente în persoana unui alt Bogdan, amintit în 1335 de asemenea cu titlul de voievod, fiu al unui Micul (=Nicolae); acest Bogdan, originar din Țara Românească (?), voia, la acea dată, să treacă în Banat, dar nu numai că nu se știe dacă trecerea s-a realizat, ci — chiar și în caz afirmativ — simpla apropiere între cei doi Bogdani este de-a dreptul imposibilă.

Documente istorice incontestabile îl arată pe Bogdan de Cuhea ca un mare feudal maramureșan, moștenitor, împreună cu fratele său Iuga, al celui mai mare cnezat, compus din 22 sate. Locuința lui de la Cuhea era o adevărată cetățuie, care suptăveghea satul de la înălțime, de pe malul drept al riului Iza. Era așezată pe un bot de deal cu pante abrupte și înconjurată cu o fortificație alcătuită din stlpi de stejar, cunoscută sub numele de **pălisădă**, dublată se pare, pe singura latură neapărată natural, de un șanț. Locuința propriu-zisă era de trei ori mai mare decât cele obișnuite, avînd, probabil, și etaj. Săpăturile arheologice întreprinse la Cuhea au adus niște amănunte foarte prețioase: în primul rînd, au putut fi surprinse două etape de locuire, cea dintîi corespunzînd, evident, părinților și eventual chiar bunicilor lui Bogdan; celei de-a doua etape de locuire i-a pus capăt un mare incendiu, care este în legătură cu punctul culminant al răzvrătirii lui Bogdan, și anume plecarea sa în Moldova.

Pe malul celălalt al Izei, în sat, era o biserică de piatră, de mari dimensiuni, ridicată probabil chiar de tatăl lui Bogdan și Iuga, îngropat și el acolo. Biserica fusese construită în stilul gotic timpuriu, într-un vechi cimitir, înlocuind o veche și modestă biserică de lemn.

În p. 37: *Bogdan I, întemeietor de țară și dinastie (bust de Zoe Băicoianu, în colecțiile Muzeului Militar Central)*

Din satul lui Bogdan vodă: biserica din Cuhea (reconstituire de arh. Dinu Theodorescu)

Deci, atât la reședință cât și la biserică, se constată o continuitate care dovedește că **stăpînii care s-au succedat la Cuhea erau din aceeași familie**, ceea ce anihilează orice încercare de a da lui Bogdan I o altă origine decît cea maramureșană.

Ca voievod al românilor din Maramureș, Bogdan a fost, la început, un vasal credincios al regelui de la Buda; cel puțin așa s-ar deduce din două amănunte cunoscute pînă acum: participarea stăpînilor de la Cuhea la expedițiile făcute de Carol Robert în Serbia și stema pe care cercetări heraldice foarte recente au atribuit-o lui Bogdan I; în această stemă, crinii de aur pe fond albastru apar ca o evidentă **concesiune regală** *. Or, singurul personaj care ar fi putut fi beneficiarul unei asemenea concesiuni este Bogdan, și aceasta înainte de 1342.

Fără îndoială că, dacă în momentul cînd Ludovic cel Mare al Ungariei a reluat campaniile antitătare (1345), Bogdan n-ar fi fost un răzvrătit, lui i s-ar fi încredințat un rol de seamă în acțiunile din Moldova. Dar, un document din 21 octombrie 1343 arată că relațiile, nu numai pașnice, ci chiar de colaborare, care existaseră pînă atunci între Bogdan și regalitatea maghiară, fuseseră brusc întrerupte: acum, Bogdan era numit „fost voievod de Mara-

mureș” și socotit necredincios față de rege și regat. În iarna trecută — ne spune documentul — Bogdan avusese un conflict cu nobilul maghiar Ioan de Kölcse (Kölcsy). Alături de Bogdan, stătuse un alt voievod român, dintr-un ținut învecinat, anume Crăciun de Bilca, voievodul Be-regului. Dată fiind această situație, cînd s-a pus problema reprezentării sale în Moldova, regele a apelat la Dragoș (1347) **.

Cauzele răscoalei lui Bogdan nu sînt cunoscute direct, printr-un document care să le enumere și să le explice. Din această cauză, în vechea istoriografie românească, conflictul dintre Bogdan și regalitatea maghiară era înfățișat ca un simplu conflict între reprezentanții a două religii „rivale și incompatibile”. Desigur, rolul religiei în acest veac de vîrf al evului mediu nu trebuie neglijat, dar a reduce o răscoală doar la un aspect, înseamnă a privi evenimentele simplist și neștiințific. Și aceasta cu atât mai mult, cu cît feudalii maramureșeni, ortodocși prin naștere, dar trăiți într-un mediu de cultură catolică și avînd relații strîns cu regii Angevini ai Ungariei și curtea lor, nu mai puneau un prea mare preț pe diferența de religie. Așa se explică de ce, chiar în cnezatul lui Bogdan, și chiar în reședința sa, la Cuhea, el însuși — sau tatăl său — ridicase o mare biserică, închinată „sfîntului rege Ștefan”.

* Vezi Magazin istoric, nr. 5/1972.

** Vezi Magazin istoric, nr. 1/1972.

Un rege ambițios, care nu s-a încumetat să-l atace pe Bogdan în Maramureș: Ludovic cel Mare al Ungariei

Intemeietorul statului feudal maghiar. Și, de altfel, așa cum s-a remarcat, în bisericile transilvănene, reprezentarea picturală a „sfinților regi” — formula aceasta o regăsim și în primul document emis de cancelaria moldovenească, la 1384 — nu era ceva neobișnuit. Alt efect al acestei poziții de conciliere între cele două ramuri ale creștinismului — într-o vreme când chiar reprezentanții din Constantino-pol ai ortodoxiei visau o unire a bisericilor pentru salvarea Imperiului bizantin — este și trecerea la catolicism a unor membri ai familiei lui Bogdan : fiul său, Lațco, și nora sa, Margareta-Mușata. Astfel sfînd lucrurile, credem că explicația revoltei lui Bogdan nu mai trebuie căutată în domeniul religios.

„Infidelul nostru notoriu...”

În ultima vreme, s-au făcut eforturi pentru a se lămuri această chestiune prin studiarea Maramureșului secolului XIV și a raporturilor feudale din cadrul lui.

În cnezatul de pe Valea Birjavei stăpînea, de mai multă vreme, Crăciun de Bîlca și familia sa. În 1341, un conflict a izbucnit între Crăciun și vecinii săi, atît feudali maghiari cît și coloniști — așa-numiții **oaspeți regali**. Era vorba, probabil, de rezistența pe care încercau să o opună feudalii români penetrației maghiare, în vederea păstrării propriilor lor privilegii. Se crease, deci, o stare de răzvrătire, pe care se va greșa revolta lui Bogdan.

Puțin timp înainte morții sale (16 iulie 1342), regele Carol Robert a luat o serie de măsuri menite să întărească pozițiile nobilimii maghiare, prin înăsprirea regimului aplicat țăranilor iobagi ; astfel, nobilii au căpătat dreptul de judecată asupra iobagilor ; fiecare poartă iobăgească era obligată să plătească un impozit de 18 dinari, pentru care răspundea, solidar, obștea întreagă. Această hotărîre lovea mai dureros pe maramureșeni, locuitorii unei regiuni pe care chiar documentele contemporane o considerau „neroditoare, greu de lucrat și de locuit” în comparație cu regiunile din jur. În această situație, o asemenea măsură avea caracterul unui atentat la vechile libertăți ale obștilor.

Acestea sînt, deci, temeiurile răscoalei lui Bogdan : o cauză economică în primul rînd, dar cu adînci implicații politice și sociale. Motivul imediat, scînteia pentru declanșarea ei a fost conflictul cu nobilul Ioan de Kôlcea, care era, pare-se, reprezentantul regelui, în calitate de castellan al unei cetăți din Maramureș (Vîsc). Voievodul vecin, Crăciun de Bîlca, s-a solidarizat inițial cu Bogdan, dar pe urmă, în fața regelui, s-a dezvinovățit și a fost iertat.

Bogdan nu i-a urmat exemplul, rămînd neclintit în ceea ce documentele numesc „vina necredinței”. N-a fost, însă, o simplă manifestare de opoziție, ori o răzvrătire anarhică, documentele contemporane lasă să se întrevadă că Bogdan era condus de rațiuni pe care numai un om politic cu o înțelegere realistă a lucrurilor le putea avea. În primul rînd, el a înțeles că, dacă voia o schimbare, o îmbunătățire a situației, nu putea acționa de unul singur, orișicît de mare ar fi fost prestigiul său în fața maramureșenilor. Cei dinții care i s-au aliat au fost propriile-i rude ; dar nu toate. Bogdan avea doi nepoți de frate, Ștefan și Ioan. În timp ce Ștefan s-a alăturat unchiului răzvrătit, Ioan a rămas credincios regelui, fiind acceptat ca voievod al Maramureșului. Prin intermediul nepotului său Ștefan, Bogdan a încercat să atragă de partea sa și pe alți feudali maramureșeni. Cum între românii de acolo era o stare generală de nemulțumire, e de crezut că nu puțini cnezi, dintre cei deposezați ori sărăciți, mai ales, se vor fi alăturat lui Bogdan, formînd, cu timpul, acea mină de **viteji** cu care fostul voievod al Maramureșului va fonda independența Moldovei.

Un document din 15 septembrie 1349 marchează un eșec — probabil nu singurul — din această acțiune de atragere a maramureșenilor la partida lui Bogdan : Ștefan se adresase cu o asemenea propunere lui Giula de Giulești și fiilor săi, care se numeau — și numele sînt foarte interesante pentru onomastica vremii — Dragoș, Ștefan, Tătar, Dragomir, Costea și Miros-lav ; dar aceștia, care formau familia cnezială din „Țara Cîmpulungului”, au refuzat colaborarea cu răzvrătitul de la Cuhea, și, drept răsplată, Ștefan i-a alungat de pe principalele lor moșii și le-a incendiat curtea din Giulești, „făcînd lui Giulea și fiilor săi [...] o pagubă însemnată și gravă”. Păgubiții s-au plîns regelui, care a hotărît repunerea lor în stăpînirea moșilor pierdute, trimițînd, în acest scop, un ordin scris voievodului Maramureșului, care nu era altul decît fratele lui Ștefan. Dar regele s-a abținut să atingă cu vreo pedeapsă pe Bogdan ori pe Ștefan. Iar peste patru ani, cînd Bogdan și nepoții săi și-au delimitat părțile care le reveneau în marele domeniu al Cuhei, regele a întărit printr-o diplomă această ieșire din indiviziune, numînd „slugi credincioase” pe frații Ștefan și Iuga, și făcîndu-se a uita infidelitatea lui Bogdan.

Atitudinea regelui față de acțiunile lui Bogdan ar putea să pară ciudată, dacă n-am ști prin cîte greutăți a trebuit să treacă regatul maghiar în deceniile cinci-șase ale secolului XIV. Veșnic era luptă la cîte un hotar, sau dincolo de hotar ; interesele maritime în Adriatică trebuiau apărate de concurența venețienilor ; hotarele răsărite-

ne trebuiau păzite de atacurile tătărești : unchiul din Cracovia — regele Cazimir cel Mare al Poloniei — trebuia mereu ajutat cu armele, fie pentru a-și elibera Capitala, fie pentru a pune rînduială în cnezatul învecinat al Haliciului (Galiția) ; și, peste toate acestea, se adăugaseră, din 1345, afacerile italiene* ale regelui Angevin, lichidate abia la 1354. Pentru a depăși cu succes aceste greutăți externe, regele avea nevoie de liniște în interiorul țării, și, în loc să-și irosească forțele pentru a-l domoli pe Bogdan, a preferat să-l lase în pace. Regele adoptase o poziție nu numai de expectativă, dar și de clemență și chiar de conciliere față de Bogdan. Aceasta s-ar deduce și din faptul că i-a menținut familia în fruntea voievodatului maramureșan : **Ioan**, amintit ca voievod la 1349, deține această funcție și la 1355, avînd ca urmaș pe frațele său **Ștefan** — fostul răzvrătit de la 1349 ! — amintit în funcție la 1360. Se pare că regele avea în vedere și nemulțumirile provocate în Maramureș de abuzurile lui Andrei Lackffy în anii cînd fusese acolo comite (1349-1350).

„...a trecut pe ascuns în Țara Moldovei...”

Aceasta era atmosfera în Maramureș cînd, peste munți, în 1359, s-a produs răscoala românilor din Moldova. Feudalii de aici nu erau, pesemne, prea încințați de perspectiva perpetuării vasalității față de regatul maghiar, și această nemulțumire n-au întîrziat să și-o manifeste. Poate în înțelegere cu voievodul Țării Românești, ei s-au răscolat, încercînd să înlăture suzeranitatea străină. Aceasta se deduce dintr-un document emis de regele Ludovic al Ungariei la 20 martie 1360 pentru a răsplăti pe Dragoș de Giulești și pe fiii săi, Giula și Ladislau, pentru purtarea lor vitejească și loială, pentru meritele cîștigate în diverse expediții „și mai ales în **restaurarea țării noastre moldovene**”. Ce se petrecuse acolo de fusese necesară trimiterea unor trupe, nu se spune prea clar în document ; cancelaria regală a învăluit în mister grava mișcare care trebuia să fi avut loc în Moldova, spunînd că Dragoș de Giulești a învins „pe mai mulți români răzvrățiți, îndepărtați de la calea datoratei credințe” față de regele maghiar.

Momentul răscoalei fusese foarte bine ales ; încercînd din nou să cucerească Haliciul, regele Poloniei provocase un nou război cu lituanienii, sprijinul nepotului din Ungaria fiindu-i implicit necesar. De altfel, în același an, se constată și în Țara Românească noi acte de independență : Nicolae-Alexandru voievod respinsese din nou

suzeranitatea acceptată la 1354, și, mai mult decît atît, adusese de la Vicina un înalt prelat, punîndu-l în fruntea mitropoliei țării, care, astfel, devenea independentă și din punct de vedere religios. Anul 1359 fusese, deci, un an al ridicării românilor extracarpatici.

Răscoala din acest an — prima mișcare pentru independența Moldovei — a atras, desigur, atenția lui Bogdan, pe sprijinul căruia feudalii moldoveni se vor fi gîndit că ar putea conta, în caz de nevoie ; s-ar deduce acest lucru și din folosirea, în repunerea răscoalei moldovenești, a vechiului inamic al lui Bogdan, Dragoș de Giulești.

Bogdan putea aprecia, astfel, roadele luptei pentru independența unei țări. Odată luată hotărîrea de a pleca în Moldova, a trebuit să-și adune o mică oaste și s-o înarmeze ; izvoarele vremii nu ne relatează acțiunile pregătitoare întreprinse de Bogdan în vederea alungării Drăgoșeștilor din Moldova. Doar cronicarul Ioan de Tîrnave a înregistrat, în cronică sa, acest eveniment, fără a-i da, însă, o precisă delimitare cronologică. El spune că, în timpul domniei lui Ludovic cel Mare în Ungaria, „Bogdan, voievodul românilor din Maramureș, adunîndu-și românii săi din acea regiune, a trecut pe ascuns în Țara Moldovei, supusă coroanei regatului Ungariei”.

Cu o mîină de viteji — al căror număr nu putea trece de cîteva sute — Bogdan a trecut munții pe unde îi era lui mai la îndemînă ; cnezatul Cuhei fiind așezat în colțul sud-estic al Maramureșului, în imediata vecinătate a Moldovei, e de crezut că a fost folosit pasul Prislop Cîrlibaba, care mai oferea, pe deasupra, și alt avantaj : acela de a cădea rapid și direct asupra adversarului așezat la Siret, fără ca acesta să mai aibă posibilitatea de a fi informat și de a se pregăti pentru apărare, sau de a cere ajutor străin.

Bătălia, dată, după părerea noastră, în anul 1363 (poate prin toamnă), a fost scurtă, dar dură și cu rezultatul limpede : voievodul Sas, fiul lui Dragoș Descălécătorul, a căzut prizonier, împreună cu o parte din fii, gineri și rude mai îndepărtate, în timp ce alți cîțiva fii, greu răniți, au reușit să ajungă în Transilvania, și de acolo în Ungaria, pentru a raporta suzeranului lor rușinea pățită în Moldova.

Nu e greu de presupus ce sentimente va fi încercat atunci Ludovic cel Mare : toate planurile i se năruiau vîzînd cu ochii. Tot Ioan de Tîrnave ne spune că regele a încercat de mai multe ori să-l alunge pe Bogdan din Moldova, dar de fiecare dată oștile sale au întîmpinat rezistența moldovenilor. Se dovedește, astfel, că moldovenii înșiși doriseră pe Bogdan, fuseseră înțeleși cu el, îl chemaseră și-l ajutaseră, facilitîndu-i victoria prin refuzul de a lupta

* Vezi *Magazin istoric*, nr. 1/1972.

pentru Drăgoești și prin trecerea de pătea lui. De altfel, numai el, cu numărul și puterea lor, se puteau opune forțelor maghiare. Privind astfel lucrurile, Bogdan nu mai poate fi considerat un simplu cuceritor: el a fost omul care a transformat în realitate dorința vie a moldovenilor, întemeind, printr-un act de mare energie și vitejie, un stat care va avea o existență de sine stătătoare timp de o jumătate de mileniu. Însemnătatea acestui act a rămas adncă întipărită în conștiința publică: tirziu, spre mijlocul sec. XV, cînd moldovenii au avut primele contacte cu turcii, aceștia au denumit Moldova **Bogdania**, după obiceiul oriental de a desemna o țară cu numele primului ei conducător.

Începutul unei zodii noi

În urma repetatelor eșecuri suferite în Moldova, regele Ungariei s-a văzut nevoit să recunoască, public și oficial, ieșirea Moldovei de sub stăpînirea sa, și, implicit, neputința de a o reduce la vechea stare. Prilejul pentru această recunoaștere i-a fost oferit de emiterea unui act prin care a dăruit fiilor lui Sas toate proprietățile lui Bogdan și ale fiilor săi din cnezatul Cuhei. Diploma aceasta, din 2 februarie 1365, este un veritabil act de recunoaștere a nașterii statului moldovenesc de sine stătător. „Bogdan și fiii lui, fulgerați de diavol, dușmanul neamului omenesc” — se spune în diplomă — „adeseori rătăcind de la statornicia dreptei credințe”, trecuseră „pe ascuns” în Moldova, „pe care se silesc a o ține, spre rușinea majestății sale”. Și a ținut-o Bogdan patru ani, și pe urmă descendenții lui, cîteva secole.

Ce a făcut Bogdan în timpul celor patru ani de domnie (1363-1367), care au însemnat începutul unei zodii noi pentru Moldova, nu se știe. Capitala țării a rămas în continuare la Siret, dar el însuși se pare că rezida într-un tirgușor apropiat, la Rădăuți, unde a și înălțat o frumoasă biserică în stil romanic, în ale cărei nave laterale au fost îngropați voievozii moldoveni ai veacului XIV.

E firesc să ne închipuim că, odată ce și-a văzut consolidată stăpînirea, Bogdan se va fi îngrijit de răsplătirea celor care-l urmaseră și-l susținuseră, creînd primii viteji moldoveni și dăruindu-le pămînturi întinse, care vor sta la temelgia marilor domenii feudale din veacul următor. A chemat din Maramureș oameni, întemeind cu ei așezări noi, ceea ce a provocat acea „mare creștere a numărului românilor” înregistrată de cronicar.

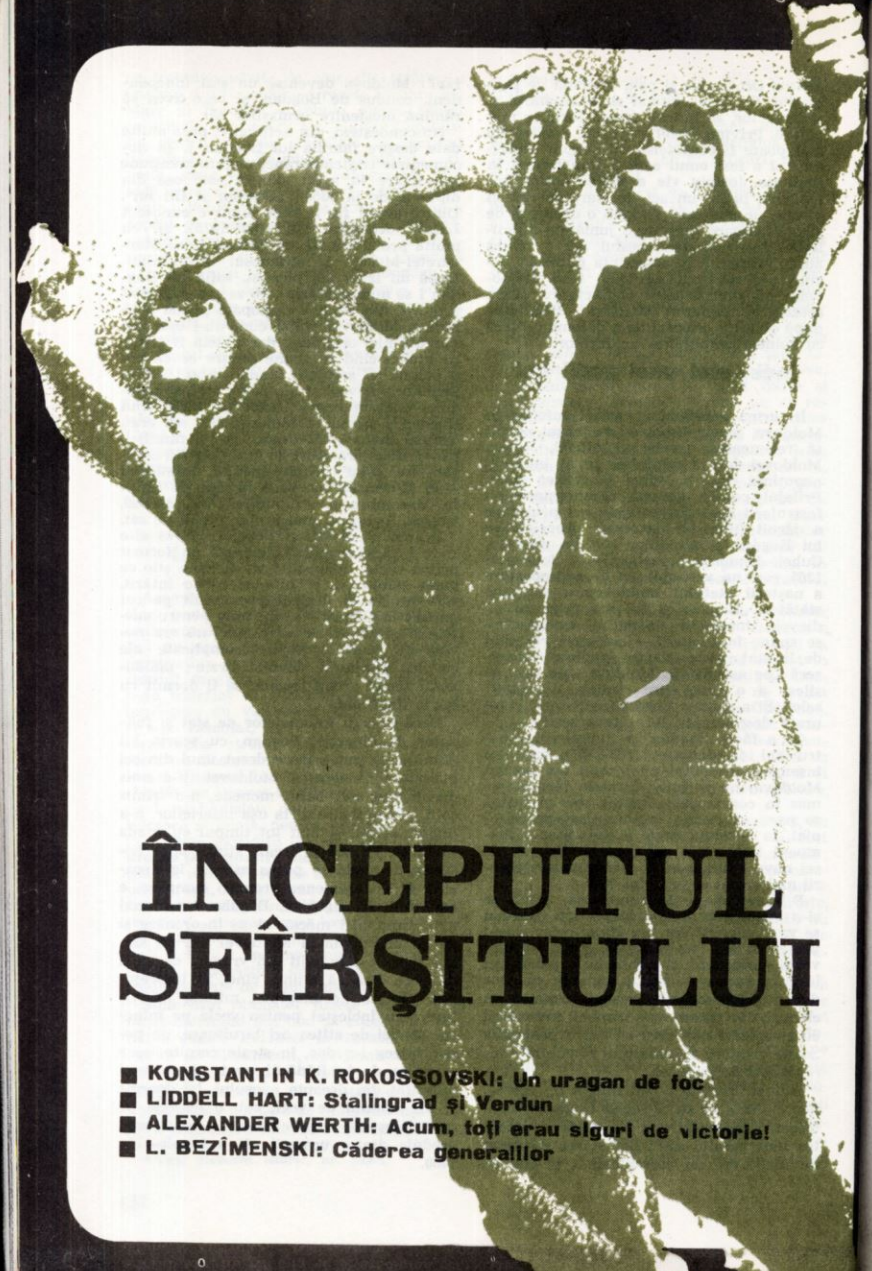
În rest, Bogdan a stat liniștit în țara sa, făcîndu-se a nu ști că regele Ungariei, după trecerea primului val de furie, îl socotea încă vasalul său! Dar starea de drept nu mai avea un corespondent în cea de

fapt: Moldova devenise un stat independent, condus de Bogdan, și care avea să rămînă moștenire urmașilor săi.

Nu cunoaștem, din nefericire, prea multe date despre familia lui Bogdan I. În documentele contemporane, singura mențiune referitoare la acest subiect este cea din diploma de la 1365: „**Bogdan și fiii lui**”. Dintre acești fii, în mod sigur e cunoscut **Lațco**, succesorul său (1367-1375), și, cu multă probabilitate, un **Ștefan**, soțul Margaretei-Mușata și strămoșul Mușatinilor. După un izvor azi pierdut, soția lui Bogdan I se numea **Maria**; nu se știe nici cînd a murit, nici unde e îngropată prima doamnă a Moldovei, după cum nu-i este cunoscută nici originea; dar putem fi siguri că atunci cînd se spune despre ea că era o polonă se greșește fundamental: soțiile primilor voievozi ai Moldovei au fost cneaghine maramureșene, căci la 1363, cînd Bogdan a trecut în Moldova, fiii săi erau oameni maturi. Cît despre restul familiei, fratele luga era mort de mult, iar fiii acestuia nu și-au urmat unchiul, rămîind — ei și urmașii lor, pînă în ziua de azi — în Maramureșul străbunilor lor, căzînd, treptat, în tagma mărunților nobili de sat.

Bogdan și ai săi, și, desigur, cîteva alte rude încă și tovarășii de luptă au format prima curte, adăpostită nu în cine știe ce palat sumptuos, ci într-un conac întărit, care nu va fi depășit prea mult pe cel părăsit la Cuhea. Nu era timp pentru castele și cetăți, și, de altfel, nici nu era nevoie de toate serviciile complicate ale curților domnești de mai tirziu: moldovenii acelei vremi trebuie să fi dormit cu spada lîngă pat.

Dacă n-ar fi întemeietor de stat și fondator de dinastie, Bogdan, cu scurta lui domnie, ar putea trece drept unul din cei mai șterși voievozi ai Moldovei: n-a emis documente, n-a bătut monede, n-a trimis solii, n-a pus pisanii la ușa bisericilor, n-a înălțat cetăți. A stat tot timpul cu spada în mînă, cu ochiul treaz, ațintit spre hotarele de unde se putea aștepta la nea-zuri. Și, în asemenea vremuri cumplite, e mai mult ca sigur că Bogdan I n-a mai avut timp nici măcar să se încoroneze și să fie uns domn al Moldovei. De un singur lucru s-a îngrijit din vreme: de locul de veci. Așa că atunci cînd, în împrejurări rămase necunoscute, mîinile lui viteze s-au înlestat pentru vecie pe mînerul spadei de atîtea ori biruitoare, un popor întreg l-a dus, în straie cernite, spre gropnița de la Rădăuți, unde, în primul mormînt din dreapta naosului, își doarme și azi somnul de veci, sub o lespede pe care piosenia respectuoasă a celui mai vrednic dintre urmașii săi a înnoit-o în 1480.

ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI

- KONSTANTIN K. ROKOSSOVSKI: Un uragan de foc
- LIDDELL HART: Stalingrad și Verdun
- ALEXANDER WERTH: Acum, toți erau siguri de victorie!
- L. BEZÎMENSKI: Căderea generalilor

La Valmy, spre crepusculul secolului XVIII și al unei întregi ere, doar o minte clarvăzătoare, Goethe, sesiza la fața locului impactul istoric al bătăliei: „De aici și de astăzi începe o epocă nouă în istoria lumii” — a exclamat el atunci, în 1792, cind armata revoluționară franceză a oprit înaintarea trupelor prusaco-austriece.

Un secol și jumătate mai târziu, semnificația unui alt eveniment militar constituind o răscruce a istoriei, chiar dacă la o amploare și pe planuri diferite, Stalingradul, a fost percepută de îndată în proporții de masă. Ca o expresie a mutațiilor intervenite în rolul și conștiința popoarelor, indeosebi după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, sute de mii, milioane, zeci de milioane de participanți direcți sau de martori implicați într-un fel sau altul în Rezistența antifascistă au înțeles, în cursul celui de-al doilea război mondial, uriașa miză a înfruntării de pe Volga și Don, rămasă în istorie ca bătălia de la Stalingrad.

Dincolo de diferențierile de amănunt ale specialiștilor, toți cei ce abordează obiectiv științific desfășurarea marilor conflagrații dintre anii 1939-1945 sînt de acord că bătălia Stalingradului a însemnat cea mai evidentă cotitură nu numai în înclștarea ce opunea U.R.S.S. agresiunii Germaniei, dar și în desfășurarea celui de-al doilea război mondial în ansamblul său, cotitură întregită prin primele succese repute de anglosaxoni în Atlantic, în Africa de Nord, în Pacific, de mișcările de Rezistență în țările vremelnice cotopte de puterile fasciste.

Pînă la Stalingrad Reichul nazist avusese puțința să camufleze sau să atenueze primele eșecuri și lovituri suferite de Wehrmacht. Prin toată logica evoluției și categoricul deznodămint bătălia de la Volga și Don nu a mai lăsat fasciștilor nici un fel de posibilități propagandistice în acest sens. Dezastrul nazist a devenit public și a trebuit recunoscut de partea înfrîntă fie și sub forma doliului național proclamat în cel de-al 3-lea Reich în februarie 1943, imediat după capitularea grupării germane încercute în ruinele gloriosului oraș de la cotul Volgăi.

Totodată, a devenit limpede că în ciocnirea amplă dintre cele două state protagonist, moralul poporului și armatei sovietice, organizarea și arta sa militară, potențialul economic și militar al Uniunii Sovietice, rezultat al orinduirii edificate sub conducerea P.C.U.S., s-au dovedit net superioare adversarului fascist, în pofida gravei situații create pentru U.R.S.S. în perioada inițială a războiului.

Trei decenii de cînd au amuțit tunurile pe cîmpiile înzăpezite dintre Volga și cotul Donului...

Revista Magazin istoric, care a inserat în repetate rînduri materiale privind acest episod crucial al ultimului conflict mondial*, oferă încă o selecție de extrase din memorii, studii, articole, mărturii punînd în lumină ceea ce a fost și ceea ce a însemnat, pentru contemporani și urmași, epopea victoriei sovietice de la Stalingrad...

General-maior
Eugen BANTEA

Un uragan de foc

Mareșal al Uniunii Sovietice

KONSTANTIN K. ROKOSSOVSKI**

Increderea fermă în viitoarea victorie asupra dușmanului.

Inamicul respinge ultimatumul

În cursul acestor discuții prietenești cineva a amintit de numeroasele cazuri, cunoscute din istorie, în care dușmanului ajuns într-o situație grea i s-a adresat ultimatum să se predea.

În seara aceea nimeni n-a acordat prea multă importanță acestei idei. A doua zi însă mi-a venit gîndul să mă consult cu Marele Stat Major: să nu încercăm și noi

La 31 decembrie [1942], profitînd de o oarecare acalmie (relativă, firește) am hotărît să sărbătorim revelionul. La cartierul nostru general s-au adunat membrii consiliului militar al frontului și tovarășii veniți de la Moscova — Vasilevski, Novikov, Golovanov, scriitorii Vanda Vasilevskaia și Aleksandr Korneiciuk. La rugămintea lui Novikov, aviatorii ne-au adus, cu o cursă ocazională, un brăduțel pe care l-am împodobit cu ce-am avut la îndemînă. Totul a fost improvizat, dar a ieșit minunat. Am întîmpinat Anul nou într-o atmosferă prietenească, plină de însuflețire. S-au rostit multe urări și toți ne-am exprimat

* Vezi Magazin istoric, nr. 2/1968, nr. 1/1969, nr. 5/1970.

** Din Konstantin K. Rokossovski Soldatski dolg, Moskva, 1968.

să aplicăm acest vechi obicei al cavalerilor? Dacă nu mă înșală memoria, am discutat problema pe telefonul direct cu generalul Antonov, care ținea locul, la Moscova, șeful Marelui Stat Major. Generalul mi-a promis că se va consulta cu conducerea și îmi va comunica rezultatul, subliniind că, pentru orice eventualitate, n-ar strica să schițăm textul ultimatumului.

Textul pregătit de noi a fost aprobat, cu modificări nefinse, apoi ni s-a cerut să-l înmînăm generalului-colonel Paulus, comandantul Armatei 6 germane, sau locțiitorului lui, cu o zi sau două înainte de începerea ofensivei. Documentul este foarte cunoscut. În el se spune că Armata 6 germană, marile unități ale Armatei 4 de tancuri și unitățile de întărire afectate lor sînt complet încercuite de trupele sovietice încă de la 23 noiembrie 1942.

„Dumneavoastră, în calitate de comandant al întregii grupări, și toți ofițerii unităților încercuite — se spunea mai departe în ultimatum — vă dați perfect seama că nu aveți nici un fel de posibilități reale de a străpunge încercuirea. Situația în care vă aflați este disperată și nu are nici un sens să continuați rezistența [...]”

Separat era indicată modalitatea de a răspunde cererilor formulate de noi. Ultimatumul se încheia cu avertismentul că, dacă condițiile nu vor fi acceptate, unitățile Armatei Roșii vor fi nevoite să continue lupta pînă la nimicirea trupelor germane încercuite, iar vina pentru aceasta va reveni comandamentului german. Documentul a fost semnat de generalul-colonel Voronov, reprezentantul Marelui cartier general al Comandamentului suprem al Armatei Roșii, și de mine, în calitate de comandant al trupelor frontului Don.

Întrucît Marele cartier general stabilise ca ultimatumul să fie înmînat inamicului cu două zile înainte de începutul ofensivei, am hotărît să facem acest lucru în dimineața zilei de 8 ianuarie [...]. În ajun, seara, Paulus, comandantul Armatei 6, și statul său major au fost preveniți prin radio că vom trimite parlamentari în locul și la ora indicate, precizîndu-se că ei vin fără arme și poartă un steag alb. La apropierea de locul fixat, un gornist va da semnalul convenit, anunțînd sosirea parlamentarilor.

În sectorul prevăzut pentru întîlnirea mesagerilor noștri cu partea adversă am interzis să se deschidă foc pe tot timpul formalităților. Aceeași condiție i-a fost pusă și inamicului, care la ora stabilită trebuia să trimită ofițerii săi împuterniciți în acest scop [...].

Exact la ora fixată, parlamentarii noștri au ieșit din adăpost și, purtînd un steag alb desfășurat, s-au îndreptat spre

pozițiile germane în sunetele puternice ale goanelor.

Lucrurile s-au petrecut așa cum bănuiserăm eu și N.N. Voronov: din partea inamicului n-a venit nimeni. Mai mult, asupra trimișilor noștri s-a deschis foc; au răsunat mai întîi focuri rare de pușcă, apoi de mitralieră și chiar de aruncătoare. Parlamentarii au fost nevoiți să se înapoieze [...] Astfel, tentativa noastră de a manifesta umanism față de inamicul ajuns într-o situație critică n-a fost încununată de succes. Nu ne mai rămnea decît să facem uz de forță [...].

În timp ce mă aflam la Armata 21, Malinin m-a chemat la telefonul direct și mi-a spus că Voronov a discutat cu Marele cartier general, de unde am fost sfătuit să ne gîndim dacă n-ar merita să încercăm să trimitem parlamentari din spre latura de sud a încercuirii, aproximativ din sectorul armatei lui Tolbuhin. Am răspuns că, dacă Marele cartier general consideră utilă o atare acțiune, nu am firește, obiecții, deși nu mă îndoiam că și această tentativă era sortită eșecului. L-am însărcinat pe Malinin să ia măsurile organizatorice necesare. Toată ziua și toată noaptea am continuat să transmitem la radio condițiile capitulării. Avioanele împrăștiu deasupra teritoriului deținut de inamic manifeste, prin care soldații și ofițerii germani erau îndemnați să înceteze rezistența. Pentru rolul de parlamentari s-au oferit aceiași tovarăși care fuseseră în ajun.

De astă dată însă, evenimentele s-au desfășurat oarecum altfel. În dimineața zilei de 9 ianuarie, parlamentarii noștri au reușit să ajungă cu bine la pozițiile inamicului, unde, în locul stabilit, au fost întîmpinați de ofițeri germani. Refuzînd să le înmîneze plicul, parlamentarii s-au cerut să fie conduși la punctul de comandă, unde au ajuns legați la ochi. Acolo le-au fost scoase batistele și parlamentarii s-au pomenit în fața unui grup de ofițeri superiori germani. În prezența lor, unul dintre ei a raportat la telefon șeful său că au sosit parlamentarii sovietici și că cer să predea personal lui Paulus plicul referitor la capitulare. După un timp, emisarilor noștri li s-a spus că comandamentul trupelor germane refuză să accepte ultimatumul, al cărui conținut îi era cunoscut din comunicările de la radio. Parlamentarii s-au înapoiat fără nici un fel de peripecii. Așa s-a încheiat apelul nostru către comandamentul fascist german de a da dovadă de înțelepciune. După ce am raportat că inamicul a respins ultimatumul, de la Marele cartier general ni s-a urât succes în soluționarea problemei cu ajutorul armelor.

Fiecare pas plătit cu sînge

Voiam să urmăresc începutul ofensivei din sectorul Armatei 65, care dădea lovitura principală. Împreună cu N.N. Voronov și V.I. Kazakov, am sosit la punctul de observație al lui P.I. Batov, încă pe întineric. Într-un timp, trupele ocupaseră baza de plecare. În jur domnea liniștea și nu se observa nici un fel de agitație. Totul încremenise în așteptarea semnalului.

În adevăratul dispozitivului inamicului izbucneau deja explozii strălucitoare — aviația cu acțiune îndepărtată a lui Golovanov bombardă aerodromurile și obiectivele mari. Jerbele de foc au început să se înalțe mai aproape — aviația lui Rudenko lovea pozițiile de artilerie dușmane.

Cînd într-un sector, cînd într-altul, asupra avioanelor noastre începeau să tragă tunurile antiaeriene. Deocamdată artileria terestră germană nu deschidea focul. Aveam impresia că dușmanul se pitise în așteptarea evenimentelor.

La ora stabilită prin plan — 8 și 5 minute — s-au înălțat în aer rachetele de semnalizare și artileria, aruncătoarele de mine și aruncătoarele noastre cu reacție au deschis focul. Pregătirea de artilerie a ofensivei a durat 55 minute. Apoi, artileria a trecut la însoțirea prin val de foc a infanteriei noastre care, împreună cu tancurile, ataca pozițiile inamicului. Atacul era sprijinit și de aviație, prin lovituri executate din aer. Trupele au trecut la ofensivă simultan de-a lungul întregului front al încercuirii.

Deși, în urma puternicei lovituri executate de artileria și de aviația sovietică, în unele sectoare apărarea germană fusese neutralizată pe întreaga adîncime a primei poziții, subunitățile dușmanului, care mai scăpaseră neatinse, opuneau o rezistență îndrăznică. Pe alocuri, inamicul introducea în luptă rezervele sale de regiment și de divizie, trimițîndu-le la contraatac cu sprijinul tancurilor. Toți vedeam cu claritate înfrîngerea infanteriei Armatei 65 fortificațiile dușmanului. Totuși, însoțită de tancuri izolate și de tunuri ce trăgeau prin ochire directă, aflate chiar în dispozitivele ei de luptă, ea continua să înainteze. Focul inamicului se înțețea însă mereu. Noi, cei care urmăream desfășurarea luptei, a trebuit să schimbăm de cîteva ori locul, ca să ne punem la adăpost de aruncătoarele dușmanului, iar în două rînduri am fost surprinși chiar de foc de mitralieră. Totuși, în pofida rezistenței îndrăznețe a hitleristilor, spre seară, marile unități ale Armatei 65 au reușit să pătrundă — pe întregul sector de 12 kilometri de front — în apărarea dușmanului pe o adîncime de aproximativ cinci kilometri. La flancul stîng al Armatei 21 și la cel drept al Armatei 24, succesul a fost ceva mai puțin important. În sectoarele

O enciclopedie militară consemnează...*

„1943, ianuarie-februarie. Presiunea rușilor. Toate forțele germane din sudul Rusiei se aflau în primejdie [...] Armata 6 era în agonie; în Valea Donului, în fața Rostovului, atacurile rușesti amenințau să taie Armata 1 PANZER a Grupului de armate A, aflată acum în retragere din cîmpurile petrolifere ale Caucazului.

1943, februarie 2. Sîrșitul la Stalin-grad. Armata 6 a lui Paulus, cu alimentele și munițiile epuizate cedază presiunii continue a frontului Don (grupul de armată) condus de Rokossovski, după o ultimă luptă de tranșee. Încăpățînarea lui Hitler l-a costat în total 300 000 soldați. Paulus și 93 000 supraviețuitori au capitulat. Armata 1 PANZER atinge Donul la Rostov (1 februarie), pentru a se alătura Grupului de armate condus de Manstein pe Don. Resturile grupului A de armate comandat de Kleist — Armata 17 — stabilesc un cap de pod defensiv între Marea Azov și Marea Neagră, la Novorosiisk.

1943, februarie 2-20. Înaintarea rusă dincolo de Doneț. Armatele rușesti se revarsă peste zona Harkovului, apropiindu-se de cotul Niprului, în timp ce partizanii hărțuiesc ariergarda germană [...] Marea ofensivă rusă de iarnă a constituit o grea lovitură pentru puterile Axei”.

* The Encyclopedia of military history, from 3500 BC to the present („Enciclopedia istoriei militare de la 3500 î.e.n. și pînă în prezent”) de R. Ernest Dupuy și Trevor N. Dupuy. Ed. Macdonald, London, 1970.

celorlalte armate, înaintarea a fost neînsemnată, dar prin acțiunile lor, ele țintuiau locul important de forțe inamice, înlesnind misiunea marilor unități care dădeau lovitura principală. Ofensiva a continuat zi și noapte. Se admiteau răgazuri de scurtă durată numai în anumite sectoare, pentru regrouparea forțelor în cadrul armatelor.

Intensitatea rezistenței dușmanului nu scădea, dar unitățile noastre continuau să înainteze cu o îndrăjire sporită [...]

La 15 ianuarie, trupele sovietice au înfrînt centura de apărare intermediară, puternic fortificată. Pînă în acel moment, ele înaintaseră la centru între zece și douăzeci și doi de kilometri. Acum, ne aflăm în fața centurii de apărare interioară. Trebuie să relev că inamicul construise aici fortificații foarte puternice. Le-am văzut personal. La mică distanță unul de altul, se înșiruiau puncte de sprijin cu un mare număr de cazemate pentru mitraliere, capace blindate și tancuri îngropate în pămînt. Pe căile de

acces, tot terenul era înțesat cu baraje de sîrmă ghimpată și mine.

Gerul ajungea pînă la minus 22 grade și viforîța se întîrsea. Trupele noastre urmau să înainteze printr-un teren desco-perit, în timp ce inamicul se afla în tranșee, bordeie și adăposturi.

Trebuia să nutrești o dragoste cu ade-vărat neîfărmurită față de patrie, față de puterea sovietică și să urăști cu înverșu-nare dușmanul ca să înfrîngi aceste condi-ții înspăimîntătoare. Îndeplinindu-și dato-ria, soldatul sovietic le-a înfrînt. Ostașii cucureau tranșee după tranșee, cazemată după cazemată. Fiecare pas înainte era plătit cu sînge.

Situația trupelor dușmanului se înrău-țește mereu. Odată cu înaintarea trupelor sovietice, inamicul pierde aerodroamele și terenurile de aterizare. Acum, avioanele lui zburau numai noaptea, lansînd alimentele, muniția și carburanții cu parașutele. Sis-temul blocadei noastre aeriene funcționa fără greș și numai avioane izolate reușeau să ajungă la destinație. Majoritatea erau doborîte înainte de a-și fi îndeplinit mi-siunea.

Pe hitleriști îi mai ajută faptul că aveau mulți cai (la diviziile de cavalerie, la coloa-nele de transport). Acum, carnea de cal devenise principala hrană a trupelor în-cercuite.

Numărul hitleriștilor din încercuire s-a dovedit mult mai mare decît am presupus noi. Azi e greu de apreciat cine se face vi-

novat de această eroare de calcul, deoarece la operația pentru lichidarea inamicului încercuit au participat inițial trupele a două fronturi — Don și Stalingrad. În do-cumente figura cifra de 80 000 - 85 000 oameni. Poate că ea se referea la acea parte a trupelor care acționau în fața fron-tului Don. În orice caz, am fost surprinși cînd am aflat că, după atîtea lupte, inamicul nostru mai are vreo 200 000 oameni ! Aceste cifre erau confirmate de toate cate-goriile de informații și de declarațiile prizonierilor. (Trebuie să arăt, în trecut, că și reprezentantul Marelui cartier general, N.N. Voronov, se interesa foarte mult să afle care este de fapt efectivul trupelor încercuite și chiar îi interoga personal pe prizonieri).

Desigur, cu fiecare zi acest număr scă-dea, pentru că inamicul suferea pierderi mari în timpul luptelor. Deși era într-o si-tuație disperată, continua să reziste cu în-verșunare.

Luptele neîntrerupte, date timp de mai multe zile în condiții aspre, istoviseră și trupele noastre. Și apoi, noi sufeream pier-deri nu numai din cauza focului dușman, dar și de pe urma frigului. Ostașii se af-lau tot timpul sub cerul liber, neavînd po-sibilitatea să se încălzească măcar din cînd în cînd. Pierderile în oameni creșteau, iar toate sursele din care primeam mai înainte efective noi se epuizaseră. Între timp, re-zistența inamicului nu scădea deoarece, pe măsură ce teritoriul pe care îl ocupa se

„Pentru noi nu există loc dincolo de Volga”. Această lozincă a ostașilor sovietici s-a nă-scut în focul luptelor pentru apărarea Stalingradului

reducea, dispozitivele lui de luptă deveneau tot mai dense.

Victorie !

[...] În cele din urmă a survenit un moment când distanța dintre trupele Armatei 21 și 65, care dădeau lovitură principală la centru dinspre vest, și trupele Armatei 62, care înaintau încet în întâmpinarea lor dinspre est, de la malul Volgăi, s-a redus la 3,5 kilometri. Rezistența trupelor dușmanului s-a intensificat și mai mult. Era evident că inamicul încearcă prin toate mijloacele să împiedice dezmembrarea grupării sale. Toate încercările lui s-au dovedit însă zadarnice. Certitudinea că se apropia momentul înfrînirii cu eroicii apărători ai orașului înzecea energia soldaților frontului Don [...]

În dimineața zilei de 26 ianuarie, Diviziile 51 și 52 infanterie de gardă, care atacau fără sprijin de artilerie și Brigada 121 de tancuri de la Armata 21 au făcut joncțiunea, în raionul cătunului Krasnii Okteabr și pe pantele movei lui Mamai, cu Diviziile 13 infanterie de gardă și 284 infanterie de la Armata 62, care trecuseră la ofensivă din oraș [...]

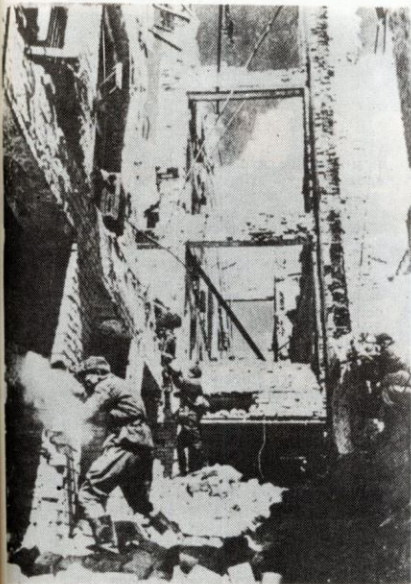
Așadar, planul de scindare în două părți a grupării inamice încercuite, aplicat de noi cu perseverență, a fost încununat de un succes deplin. Acum, ne rămânea o misiune mult mai ușoară : lichidarea forțelor dușmane dezmembrate, treabă de care ne-am și apucat fără întârziere.

După datele statului major al frontului nostru s-a stabilit cu aproximație că, în momentul dezmembrării grupării inamice încercuite, adică la 26 ianuarie, forțele ei se cifrau la 110 000-120 000 oameni. După aceleași calcule, pierderile suferite de hitleriști în luptele purtate de la 10 pînă la 25 ianuarie, adică în decurs de șaisprezece zile, s-au ridicat la peste 100 000 oameni.

Bunul simț arăta că acum, cînd orice speranță de salvare fusese pierdută, cînd forțele erau dezmembrate, iar continuarea rezistenței nu avea să ducă decît la nimicirea soldaților, dușmanul ar fi trebuit să depună armele, ceea ce însă nu s-a întîmplat.

Comandantul Armatei 6, Paulus, devenit feldmareșal, a decis să continue rezistența, încredințînd comanda grupării de trupe din sud, unde se afla și el, generalului-maior Roske, iar a grupării din nord — generalului de infanterie Strecker [...]

În dimineața zilei de 1 februarie, asupra pozițiilor dușmanului s-a abătut un ura-

Apărătorii orașului
au luptat
pentru fiecare etaj,
pentru fiecare casă

gan de foc. De la punctul de observație vedeam toți că întreaga linie întâi a apărării lui dispăruse, înghițită de exploziile proiectilelor și minelor. Pozițiile de artilerie din adâncimea apărării erau bombardate de aviație. Bubuitul canonadei a răsunat multă vreme. În cele din urmă a amuțit. În aceeași clipă, în multe locuri, deasupra pământului negru, fumegând încă, au început să filfie steaguri albe. Ele apăreau spontan, împotriva voinței comandamentului german, și de aceea se întâmpla ca într-un sector germanii să se predea, aruncând armele, în timp ce în altul continuau să se bată. În unele locuri, lupta a mai continuat o zi întreagă. Abia în dimineața zilei de 2 februarie, rămășițele grupării din nord încercuite au început să se predea în masă și tot împotriva voinței comandamentului fascist.

Gruparea inamicului încercuit și-a încetat existența. Marea bătălie de la Volga se încheiasă.

După cum am mai spus, în încercuirea de la Stalingrad au fost prinse 22 divizii și o multime de diverse unități de întărire și de servicii ale Armatei 6 germane. Comandamentul fascist a condamnat la pieire sute de mii dintre soldații săi. Timp de câteva luni, el i-a obligat să lupte fără nici o spe-

ranță de salvare. Din voința cliii hitleriste, acești oameni fuseseră în fapt condamnați la exterminare totală. Numai umanismul poporului sovietic a salvat viața multora din soldații germani. Dușmanii de ieri stăteau acum în fața noastră dezarmați și deprimați. În ochii unora citeai de zolarea și spaima, în ai altora apăruseră deja licăriri de speranță.

Au fost luați prizonieri peste 90 000 soldați și ofițeri. În timpul lichidării încercuirii, trupele frontului Don au capturat 5 762 piese de artilerie, peste 3 000 aruncătoare, peste 12 000 puști-mitraliere și mitraliere, 156 987 puști, peste 10 000 automobile, 744 avioane, 1 666 tancuri, 261 mașini blindate, 80 438 autovehicule, peste 10 000 motociclete, 811 tractoare, 58 locomotive, 1 403 vagoane, 696 stații de radio, 933 aparate telefonice, 337 depozite diferite, 13 787 căruțe și o mare cantitate de alte materiale de război.

Printre prizonieri se aflau 24 generali, în frunte cu feldmareșalul Paulus.

Victoria a fost cucerită în condiții foarte grele. Numai poporul sovietic și Armata lui Roșie, conduși de Partidul Comunist al lui Lenin au fost în stare s-o obțină [...]

Stalingrad și Verdun

LIDDELL HART*

...De-a lungul arcului de apărare rusesc al Stalingradului, atacurile germane se succedau parcă la nesfârșit, cu schimbarea locului și metodei, dar cu foarte mici progrese care să compenseze eforturile atacanților. Din când în când apărarea era străpunsă, dar înaintarea nu era destul de adâncă pentru a provoca mai mult decât o retragere locală. De cele mai multe ori, atacurile nu se soldau decât cu o pătrundere. Treptat, pe măsură ce un eșec urma celuilalt, importanța psihologică a locului crescuse considerabil, ca în cazul Verdunului în 1916. Totul era amplificat de numele pe care îl purta locul respectiv. Stalingrad reprezenta un simbol înșuflețitor pentru ruși și un simbol hipnotic pentru nemți — în special pentru căpetenia lor. Stalingradul îl hipnotiza în așa fel pe Hitler, încât scăpa din vedere considerentele strategice și nu se mai gândea la viitor.

Dezavantajele și riscurile unor eforturi neîntrerupte erau vizibile pentru orice strateg care-și păstra mintea limpede. Asemenea atacuri repetate dau rareori roade

și numai în cazul când forțele care se apără nu pot primi întăriri sau dacă rezervele țării sînt epuizate — dar în cazul de față nemții erau cei care nu mai puteau rezista unui proces îndelungat de măcinare.

În ciuda pierderilor uriașe ale Rusiei, rezervele ei în oameni rămneau mult mai mari decât ale Germaniei. Cele mai importante lipsuri ale celei dintîi erau în domeniul echipamentului; criza se datoră pierderilor din 1941, care explicau parțial și unele înfrîngeri din 1942. Lipsea artileria, care era înlocuită în mare parte de mortiere, instalate pe camioane. Există o mare lipsă de tancuri și de tot felul de alte mijloace motorizate. Dar spre sfîrșitul verii anului 1942 începuse să sosească cantități tot mai mari de echipament proaspăt, provenit de la noile fabrici din regiunile îndepărtate ale Rîsiei sau furnizat de americani și englezi. În același timp, mobilizarea generală întreprinsă după începutul războiului își dădea roa-

* Din B. H. Liddell Hart; *History of the Second World War*, Ed. Cassell, London, 1970.

dele și numărul noilor divizii provenite din Asia creștea mereu.

Locul de desfășurare a luptelor din zona Stalingradului se afla atât de departe în răsărit, încât era foarte accesibil acestui aflux dinspre est. Faptul contribuia la apărarea orașului și dacă întărirea directă erau împiedicate de situația dificilă creată, forța crescândă a armatelor rusești de pe flancul nordic avea un efect indirect, care era echivalent cu sosirea unor întăriri importante. Contrapresiunea lor pe acest flanc ar fi schimbat situația mult mai devreme, dacă nu ar fi fost stăpânită de insuficiența unor arme decisive în războiul modern. Dar efectul creștea pe măsură ce nemții, încurcându-se într-o luptă de uzură strict regională, își epuizau rezervele limitate de oameni și mașini.

Primejdiile acestei situații au fost curând sesizate de statul major german. Întorcându-se de la conferința sa zilnică cu Hitler, [generalul Franz] Halder făcea adesea un gest de exasperare și tristețe cu mâinile; pentru colaboratorii săi, aceasta însemna că se consumase un nou efort zadarnic de a-l face pe Hitler să înțeleagă. Argumentele sale (ale lui Hal-

der) împotriva unei continuări a ofensivei deveniră mai insistente pe măsură ce iarna se apropia, ceea ce avea ca efect tocirea nervilor lui Hitler, încât relațiile dintre ei deveniră insuportabile pentru amândoi. Hitler continua să-și fluture, ca de obicei, grațios mâna peste hartă, în mișcări ample, cu toate că înaintările erau atât de mici încât cu greu se mai observau. Pe măsură ce nu reușea să-i înlăture din calea sa pe ruși, începu să fie mai înclinat să-i măture din birou pe consilierii obstrucționiști. Simțise întotdeauna că „Vechii generali” nu erau prea încântați de planurile lui și pe măsură ce constata că nu dădeau rezultate, avea tot mai mult impresia că statul major era acela care împiedica înfăptuirea lor.

Astfel, la sfârșitul lui septembrie, Halder a părăsit statul major general împreună cu câțiva din oamenii lui. I-a urmat Kurt Zeitzler, un om mai tânăr care pînă atunci avusese funcția de șef de stat major al lui Rundstedt în Apus. În 1940, Zeitzler fusese șef de stat major la grupul de tancuri al lui Kleist, și tocmai datorită concepției sale îndrăznețe de utilizare a rezervelor fusese posibilă marea ofensivă blindată de la Rin și pînă

O fotografie unică : N. N. Voronov (al doilea din stînga) îl interoghează pe feldmaresalul Paulus (dreapta)

la Canalul Mincii. În afara acestei incontestabile competențe, Hitler presupunea că va avea mai puține dificultăți în colaborarea sa cu un militar mai tânăr în problema de anvergură a înaintării spre Marea Caspică și spre Volga, mai ales că aceasta începea cu stimulentele unei promovări rapide într-un post foarte înalt.

La început, Zeitzler a justificat creditul ce i-a fost acordat în această privință și nu l-a indispus pe Hitler cu obiecții nesfârșite, cum făcuse Halder. Dar, după scurt timp, Zeitzler începu și el să manifeste îngrijorare, și pe măsură ce perspectivele ce cucerire a Stalingradului diminuau, îi spuse lui Hitler că ideea de a menține frontul german atât de înaintat nu este corespunzătoare. Când evenimentele au adevărat avertismentul lui, Hitler n-a fost cituși de puțin încântat, iar în 1943 a luat față de Zeitzler o atitudine distantă, astfel încât sfatul său a devenit tot mai ineficient [...]

Frontul german, cu flancuri foarte lungi, era slab consolidat. Sectoarele diviziilor aveau o lungime de pînă la șaptezeci de kilometri și nu existau poziții bine fortificate. Punctele terminus ale liniilor de aprovizionare germane se aflau, adesea, la două sute de kilometri în spatele frontului, iar în regiune nu se prea găsea lemn pentru construirea întăririlor.

Aceste constatări neplăcute au determinat statul major să-și spună lui Hitler, încă din august, că va fi imposibil să se mențină linia de pe Don ca un flanc defensiv în timpul iernii. Avertismentul nu a fost luat în considerare [...]

Caracterul inadecvat al acestei ofensive prea directe a devenit mai vizibil după

mijlocul lunii septembrie, cînd nemții au părăsit în suburbiile izolate și apoi în cartierul industrial al Stalingradului. Luptele de stradă sînt întotdeauna un handicap pentru ofensivă [...]

Moralul atacatorilor era măcinat de pierderile crescînde, de un simțămînt de gravă dezamăgire, ca și de venirea iernii, în timp ce rezervele lor angajate în totalitate făceau ca flancurile să se întindă la maximum, fără să mai permită vreo elasticitate. Începea să se maturizeze situația pentru contralovitura pregătită de comandamentul rusesc, care acumula acum suficiente rezerve pentru a obține rezultate bune împotriva unor adversari atât de supracorodați.

Forțele germane din Caucaz traversau tocmai Donul la Rostov, cînd forțele germane de la Stalingrad s-au prăbușit. În suși Paulus și o mare parte din soldații au fost făcuți prizonieri, la 31 ianuarie. Ultimele rămășițe s-au predat la 2 februarie. În total, în cele trei săptămîni de la începutul asaltului au fost luați 92.000 prizonieri, iar totalul pierderilor a fost de trei ori mai mare. Printre cei care se predaseră erau douăzeci și patru de generali.

Deși generalii germani de pe frontul de răsărit fuseseră aprovizionați cu mici fiole de otrăvă pentru cazul cînd ar cădea în minile rușilor, se pare că puțini dintre ei le-au folosit [...]. Dar de atunci Stalingradul a acționat ca o otrăvă ascunsă în mintea comandanților germani de pretutindeni, subminîndu-le încrederea în strategia pe care erau chemați să o pună în aplicare. Dezastrul de la Stalingrad a avut grave consecințe morale ca și materiale, un efect de pe urma căruia armata germană nu și-a revenit niciodată.

Acum, toți erau siguri de victorie!

ALEXANDER WERTH*

Rusia nu exulta zgomotos, dar era fericită; pentru prima dată de la începutul războiului era cu adevărat fericită. Acum toți erau siguri de victorie. Oamenii erau pătrunși de sentimentul profund, deși reținut, al mîndriei naționale. Acum devenise, în sfîrșit, clar, că toate suferințele, încercările și pierderile nu au fost zadarnice. Și cu toții simțeau o profundă satisfacție la gîndul că germanii declaraseră trei zile de doliu național — umilință pe care au meritat-o pe deplin.

Nimeni nu se îndoia că se produsese cîștigul mult așteptat în desfășurarea celui de-al doilea război mondial.

A doua zi, ziarele sovietice au publicat primele fotografii înfățișînd scenele captivității: lungi șiruri negre de prizonieri germani trecînd Volga pe gheață; Paulus, cu fața crispată, stînd la o masă într-o odăită alături de generalii Rokossovski și Voronov, care-i luau un interogatoriu cu ajutorul unui tînr interpret, maiorul Diatlenko; într-un cîmp acoperit cu zăpadă, un grup de generali luați prizonieri; mai la o parte, în crîncin și întorcînd

* Din lucrarea: *Un corespondent englez pe frontul de Est de Alexander Werth* (traducere de R. Efraim), București, Ed. Politică, 1970.

aproape spatele germanilor, stătea generalul Dimitriu, purtând o căciulă înaltă. Era vădit furios pe germani, care în urmă cu 12 zile îi lipsiseră pe români pînă și de rația mizeră pe care o primeau înainte*.

Ziarele au publicat și istoricul Armatei 6, care, sub comanda lui Reichenau, pătrunsese în Belgia, intrase în Paris și apoi luase parte la invadarea Iugoslaviei și a Greciei. În 1942 și-a croit drum de

la Mărkov pînă la Stalingrad. Hitler era foarte mîndru de această armată și de colosală ei forță de izbire. A fost publicată și biografia lui Paulus, care participase la primul război mondial, iar recent luptase în Polonia și în Franța.

Hitleriștii au răspîndit zvonul că Paulus s-ar fi sinucis, dar două zile mai tîrziu am avut ocazia să-l văd personal, precum și pe ceilalți generali germani luați prizonieri la Stalingrad.

Căderea generalilor

L. BEZİMENSKI**

Se întîmplă deseori ca debutul unui eveniment important să fie marcat printr-un episod lipsit de însemnătate, uneori chiar hazliu. Cînd, la 25 ianuarie 1943, statul major al frontului Don a primit un mesaj telegrafic care anunța că un general german din Armata 6, încercuită în regiunea Volgăi, a fost luat prizonier, nimeni n-a dat crezare acestei știri. Evident, nu pentru că capturarea unui general hitlerist ar fi fost imposibilă, căci ofensiva desfășurată de armatele sovietice din frontul Don dura de cincisprezece zile și devenise lîmpede că, mai devreme sau mai tîrziu, generalii Wehrmachtului aveau să cadă prizonieri. Alțeva provocase nedumerirea celor de la statul major sovietic. Mesajul telegrafic indica un nume necunoscut. Drabber? Comandant al Diviziei 297 infanterie? Acest personaj nu figura pe lista ofițerilor superiori naziști din gruparea încercuită. Peste puțin însă, statul major al frontului a primit o precizare: prizonierul nu se numea Drabber, ci Drobber. Apoi, o nouă rectificare: nu Drobber, ci Drobke. În cele din urmă, cînd ofițerii statului major al armatei au stat de vorbă personal cu prizonierul, lucrurile s-au lămurit: generalul se numea Moritz von Drebben și-și căpătase gradul cu cîteva zile înainte de a fi fost prins de ostașii sovietici, de aceea nu figura pe lista în posesia statului major al frontului Don.

Von Drebben a fost primul general hitlerist făcut prizonier. În acele momente de tensiune, în forța de la statul major, unde seoseau neconținut vești noi despre înaintarea armatelor sovietice, nimănui nu-i ardea să mediteze la semnificația acestui fapt. După luni și luni de înfrînger, după atîtea pierderi suferite și atîtea eforturi incredibile, literalmente nu eram în măsură să ne dăm seama că acolo, în stepele Volgăi a început o etapă nouă în

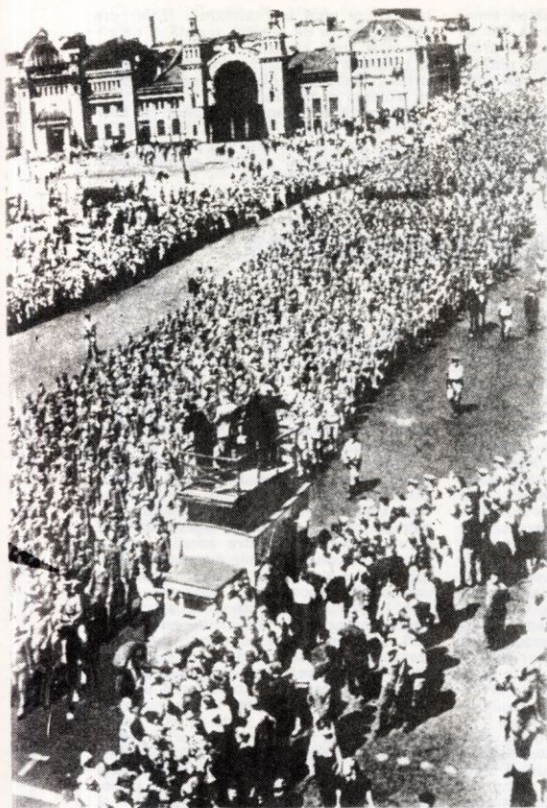
mersul războiului. Or, un simptom concret, palpabil, aș spune chiar frapant, al acestei noi stări de lucruri a fost șirul de generali hitleriști care, începînd din 25 ianuarie 1943, a fost adus în satul Zavarighino — sediul statului major al frontului Don, comandat de Konstantin Konstantinovič Rokossovski.

Așadar, Moritz von Drebben a fost primul general capturat. Dar nu și ultimul. Zilnic, la statul major al frontului seseau știri care anunțau că un imens număr de soldați și ofițeri naziști fuseseră făcuți prizonieri. Printre aceștia găsindu-se și un mare număr de generali, statul major s-a văzut în fața unei probleme noi: unde să cazeze pe generali prizonieri? Satul Zavarighino era supraaglomerat. Atunci, din dispoziția generalului M.S. Malinin, șeful statului major al frontului, colonelul Iakimovič s-a îngrijit de amenajarea unui „oraș al generalilor” — o treabă cu totul ieșită din comun. Dintre ofițerii puși la dispoziția lui Iakimovič am făcut parte și eu. Astfel, cîteva case au fost eliberate special pentru generalii capturați, din Armata 6. În fața lor opreau, din ce în ce mai des, mașini din care coborau, zgribuliți de frig, prizonieri purtînd însemnele de generali ai armatei germane. Ce e drept, îmbrăcămintea lor nu prea aducea a uniformă de paradă. Locul chipiurilor îl luaseră șepcile de blană și căciuliile cu forme și culori dintre cele mai variate; gîtul le era protejat de fulare groase, care nu aveau nimic comun cu o ținută de gală, iar miliile, de mînuși confecționate din tot ce putea servi acestui scop.

La 31 ianuarie, din partea statului major al Armatei 64 a frontului Don, a sosit o comunicare ce a stîrnit senzație: fuseseră făcuți prizonieri general-feldmarșalul Friedrich Paulus, comandantul Armatei 6, general-locotenentul Arthur Schmidt, șeful statului său major, colonelul

* Textul a apărut pe larg în limba română în urmă cu 18 luni.

** Din A. Bezimenski: *Osobaia papka „Barbarossa”*, Moskva, 1972.

În vara anului 1943 la Moscova are loc o „paradă” neobișnuită — interminabile coloane de prizonieri germani mărșăluiesc pe străzile capitalei sovietice

Adam și un alt grup de ofițeri de stat major. Peste puțin timp Paulus a fost adus la statul major al frontului, în satul Zavarighino, unde a fost cazat într-o casă separată.

Am văzut cum s-a apropiat de această casă un imens automobil german, cu însemnele comandantului de armată; s-a deschis portiera și din mașină a coborât un bărbat înalt, ușor adus de spate, cu o șapcă de blană pe cap. Era Paulus. M-a izbit ticul nervos care schimonosea fața feldmareșalului și pe care nu reușea să și-l stăpânească.

Primul interogatoriu

Începutul lunii februarie 1943 a fost neobișnuit de geros. În plus, bătea un vânt înghețat. Într-o seară, colonelul Iakimovici a primit ordin să-l aducă pe feldmareșalul Paulus la primul interogatoriu. Împreună cu câțiva ofițeri, printre care mă aflam și eu, Iakimovici a plecat spre casa lui Paulus (de data aceasta n-a folosit automobilul german, ci o mașină de-a noastră). Cînd feldmareșalul a aflat că va fi adus în fața comandamentului sovietic, trăsăturile feței i s-au ascuțit parcă și mai mult. N-a scos însă nici un cuvînt.

Aveam de parcurs o distanță mică. După numai cîteva minute ne și aflam în fața casei rezervate generalului-colonel de artilerie N.N. Voronov, care reprezenta Marele cartier general. Țin s-o spun cu toată sinceritatea, că această casă nu arăta, nici pe departe, a loc rezervat pentru primirea unor feldmareșali. Era o locuință rurală obișnuită, o izbă compusă din cîteva odăi, cu o tindă bine încălzită, de data aceasta ticsită de ofițeri și de corespondenți de război. N. N. Voronov hotărîse însă să nu-i admită pe corespondenți la acest prim interogatoriu (cu excepția operatorului cinematografic Roman L. Karmen, căruia, de altfel îi și aparține unica fotografie existentă a acestui interogatoriu).

Feldmareșalul Paulus a urcat încet treptele, a intrat în tindă și în timp ce-și scotea paltonul, m-a întrebat:

— Cum voi ști care e Voronov și care Rokossovski?

Am aruncat o privire în încăperea alăturată și i-am spus că Voronov e cel din mijloc, iar Rokossovski e în stînga lui. Paulus a dat din cap și a intrat în odaia în care se aflau doar Voronov, Rokossovski și un translator, căpitanul Diatlenko. Interogatoriul n-a durat mult. Voronov i-a propus lui Paulus să ordone unităților

germane, care continuau lupta, să înceteze focul, pentru a evita o inutilă vărsare de sânge. Paulus l-a ascultat, a tras aer în piept și a declarat că era în imposibilitate de a da un astfel de ordin, întrucât, prizonier fiind, dispozițiile sale nu erau valabile. Voronov și-a repetat propunerea, de data aceasta argumentând-o în amănunt. Încordarea nervoasă a lui Paulus s-a accentuat vizibil; obrazul stîng îi zvîcnea parcă și mai des. Cînd a început însă să vorbească, Rokossovski și Voronov au auzit același răspuns.

Voronov l-a întrebat apoi pe Paulus ce regim alimentar ar prefera, în funcție de starea sănătății lui. Pe fața feldmareșalului a apărut o expresie de extremă uimire. El a răspuns că nu are nevoie de nimic deosebit, singura lui rugămintă fiind ca soldații și ofițerii germani răniți sau bolnavi, să aibă un tratament bun.

Ostașii sovietici se poartă bine cu prizonierii, a răspuns Voronov. Dar personalul nostru medical întâmpină dificultăți mari, deoarece surorile medicale și medicii germani au lăsat în voia soartei spitalele germane.

Paulus a tăcut o bună bucată de timp înainte de a răspunde cu greu:

— În vreme de război se ivesc situații, domnule mareșal, cînd ordinele comandanților nu sînt executate...

Cu aceasta, interogatoriul a luat sfîrșit. Paulus s-a ridicat, a luat poziție de drept, salutîndu-i pe generalii sovietici, apoi s-a întors și a părăsit încăperea. Dar în timp ce-și încheia mantaua grea, pregătindu-se să iasă, l-a întrebat deodată pe colonelul Iakimovici:

— Domnule colonel, n-aș putea să merg pe jos pînă la casa mea?

Iakimovici i-a răspuns că-l sfătua să meargă cu mașina, afară fiind foarte frig. În timp ce-i traduceam lui Paulus cuvî-

tele colonelului, pe fața feldmareșalului se putea citi clar dorința de a insista.

— Vă rog, dacă totuși doriți... a spus atunci Iakimovici.

Am ieșit pe uliță și am pornit tustrei, urmați de la distanță, de cîteva santinele. Noaptea era geroasă și instelată, în rest însă, liniștită. Zăpada scîrția sub cizme. Deodată, întorcîndu-se spre mine, Paulus a spus:

— Știți, sînt luni de cînd n-am mai văzut un cer instelat.

După vreo cinci minute, am ajuns la casa feldmareșalului.

[...] Starea în care se afla Friedrich Paulus era explicabilă. El n-a fost un general german oarecare, ci unul din cei mai de seamă șefi ai forțelor armate germane. N-a fost ceea ce s-ar putea numi „un general prin ereditate”, nu se trăgea din nobilime și numele lui nu era precedat de acel *von* ce-i fusese atribuit de înaripata fantezie a unor autori. În schimb, Friedrich Paulus a trecut prin școala Marelui Stat Major german și a comandat o mare unitate militară. Mai mult, Friedrich Paulus a participat nemijlocit la elaborarea planului „Barbarossa” și, începînd din vara anului 1940, a condus efectiv desfășurarea acestui plan. Și cine și-ar fi putut închipui că tocmai generalul-feldmareșal Paulus avea să fie primul feldmareșal făcut prizonier de armata sovietică? De la Berlin la Zavarighino e o cale lungă și, desigur, Friedrich Paulus* n-a putut prevedea că soarta avea să-i demonstreze, într-un mod atît de neobișnuit, inconsistența planului pe care el însuși îl pregătise.

* În 1944, la un an după ce căzuse prizonier la Stalingrad, Friedrich Paulus a adresat poporului german un apel împotriva lui Hitler. Eliberat în 1953, fostul feldmareșal a locuit în Republica Democrată Germană. A murit în anul 1957, în vîrstă de 67 ani.

• Clio anunță • Clio anunță • Clio anun

■ Poate nu știți că...

...La hitiți, rangul capului de familie sau al musafirului era subliniat de înălțimea scaunului. Același lucru era valabil și pentru pat, cu atît mai înalt, cu cît rangul celui care dormea în el era mai mare.

...În orașul Pompei au existat ateliere specializate în condiționarea veșmintelor uzate. Aceste obiectoare readuceau la culoarea originală îmbrăcămintea decolorată sau ponosită.

...Suetonius scrie că în timpul împăratului Domitianus (81-96 e.n.), fratele lui Titus și fiul lui Vespasianus, în arene au luptat nu numai bărbați, ci și femei.

La o răscruce în

ULTIMA ZI DIN VIAȚA UNUI TITAN

I. M. ȘTEFAN

Într-o încăpere întunecoasă a turnului mare din Frombork *, un om se stinge din viață. A studiat, între multe alte științe, medicina, și este de aceea sigur că paralizia care îl întinziește de multă vreme la pat, ca urmare a unei congestii cerebrale, l-a condamnat definitiv la moarte, că nu mai are nici o scăpare. Astronomul-canonice Nicolai Copernic știe că această zi, 24 mai 1543, poate fi ultima din viața sa.

Doar la răstimp de veacuri...

Un singur fir îl mai ține legat de existență, o singură nădejde: să-și vadă în sfârșit tipărită opera fundamentală, aceea în care a sintetizat noua sa viziune despre Univers. Dar va avea oare bucuria de a strînge în mînă primul exemplar al acestei tipărituri, căreia posteritatea îi va aduce o inegalabilă celebritate?

Manuserisul cărții, elaborat încă din primele decenii ale veacului, pare-se între 1507 și 1512, a fost predat prietenului și discipolului său, Rheticus ** (Georg Joachim Lauchen), spre a fi tipărit la Nürnberg. Dar Rheticus nu se mai află acolo, ca să supravegheze mersul lucrării, deoarece a fost numit profesor de matematici la Universitatea din Leipzig. El a

predat sarcina aceasta prietenului său Andreas Ossiander, teolog și matematician. În acesta, Copernic nu are de fel încredere. Este un om fără scrupule și nici nu crede în ideile genialului polonez. Poate că a și distrus inestimabilul manuseris...

Nu, Ossiander nu a făcut aceasta. N-a nimicit opera. A săvîrșit însă o infamie, un fals grosolan. A șters prefața lui Copernic, înlocuind-o printr-un „Cuvînt înainte”, pe care a avut grijă să nu îl semneze — astfel ca să poată fi atribuit astronomului — și în care susține că demonstrațiile expuse riguros în carte nu au pretenția că reprezintă realitatea despre alcătuirea lumii, că e vorba de o simplă „ipoteză de lucru” necesară unor scopuri practice (fi ceruse lui Copernic să schimbe prefața, printr-una mai puțin „îndrăzneată”, dar acesta refuzase). Lucrarea despre una din cele mai mari descoperiri ale tuturor timpurilor este astfel precedată de un fals grosolan, comis de un impositor!

* Localitate în Polonia de astăzi.

** Celebru matematician german. Despot-Vodă l-a cunoscut și l-a solicitat să vină ca profesor la Academia organizată de domnitor la Cotnari.

istoria științei

În ultima zi a vieții, Copernic a avut satisfacția să primească cel dintâi exemplar al cărții sale fundamentale (tablou de A. Lesser)

Cu toate acestea, opera a fost tipărită. Zețarul din Nürnberg, căruia Rheticus i-a destăinuit valoarea epocală a lucrării pe care o culege, și-a făcut cu hărnicie și iscusință datoria. Și filele menite să răstoarne concepția omului despre așezarea Universului, după secole de întuneric, s-au încheșat în volumul pe care autorul său îl așteaptă în amurgul unei vieți bogate și împlinite...

O bătaie în poarta turnului anunță venirea unui mesager. Peste câteva momente, un exemplar din cartea *De revolutionibus orbium coelestium* („Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești”) se află în minile muribundului; e o imagine dramatică din istoria culturii umane, pe care maestrul penelului au încercat nu o dată să o reprezinte.

De acum, Copernic știe că marele său mesaj va fi transmis lumii. Ideile cărții au fost special expuse într-un limbaj greoi și confuz, sau uneori accesibil numai matematicienilor, spre a nu fi prea lesne înțelese de adepții concepției biblice, iar o dedicație către însuși papa este și ea menită să așeze volumul de represalii imediate. Dar adevărul, marele adevăr, a văzut lumina tiparului. „Actul revoluționar — avea să scrie Friedrich Engels — prin

Motto :

Opera sa a marcat o etapă decisivă în istoria gândirii moderne. Știința s-a substituit prin el teologiei în ceea ce privește studiul Universului și al omului. Răpind omului poziția sa centrală și privilegiată atribuită de geocentrism, Copernic a proclamat-o în schimb pe plan cosmic, punând în lumină unitatea și solidaritatea speței umane, în confruntarea cu un univers care trebuia interpretat și cucerit.

Prof. Jean Fabre — Sorbona, Paris

care studiul naturii și-a proclamat independența, repetând, ca să zicem așa, arderea bulei papale de către Luther, a fost publicarea operei nemuritoare prin care Copernic a declarat război autorității bisericești în problemele naturii — cu timiditate, ce-i drept, și, am putea spune, abia pe patul de moarte”.

Probabil că Nicolai Copernic nu a mai avut timp să-și dea seama de mîrșăvia lui Ossiander, pe care, mai târziu, Rheticus și Kepler au demascat-o cu vehemență. Titaniul s-a stins cu un simțămînt de supremă mulțumire. Și pe drept cuvînt avea să scrie despre el, într-un poem, marele astronom ceh Ticho Brahé :

Doar la răstimp de veacuri
Zămislește Pămîntul un asemenea om.
El a oprit soarele din cursa sa cerească
Și a urnit din loc Pămîntul nemișcat,
Luna a trimis-o să se învîrtă în jurul
Terrei

Și a zămislit o nouă imagine a Universului.

Astronomul francez François Arago poartă vestea că atunci cînd, în 1807, Napoleon a trecut prin Torun, (vezi ilustrația) a vizitat casa unde ilustrul savant trăise o vreme. Împăratul a vrut să cumpere câteva

dintre obiectele care îi aparținuseră, precum și un vechi portret al acestuia. Dar țesătorul polonez care locuia acolo a refuzat să i le vîndă, cu tot prețul considerabil ce i-a fost oferit...

Un om al Renașterii

Data exactă a nașterii lui Copernic a fost multă vreme controversată. Au fost presupuse mai ales 19 februarie 1472, 12 februarie 1473 și 19 februarie 1473. Astăzi, cei mai mulți cercetători s-au fixat asupra acestei ultime date, care servește ca reper al sărbătoririi lui Copernic — 500 ani de la naștere — în întreaga lume, sub egida UNESCO. Marele savant, pe numele său polonez Mikolaj Kopernik, este cunoscut și în forma latinizată a numelui: Nicolaus Copernicus, iar la noi forma cea mai curentă în circulație este Nicolai Copernic. În orice caz, numele provine de la mica localitate Kopernik din Silezia, denumirea așezării provenind de la latinescul **cuprum**.

Tatăl astronomului purta și el prenumele Mikolaj. În anul 1458, s-a mutat din Cracovia, capitala Poloniei, la Torun, unde a deschis o brutărie și a început să facă comerț cu grîne. La Torun s-a căsătorit cu poloneza Barbara Waczelrod și tot aci, într-o casă ce s-a păstrat pînă astăzi, s-a născut acela care avea să devină marele savant umanist. Cînd Nicolai avea numai zece ani, tatăl i-a murit, dar eruditul său unchi, Lukacz Waczelrod (viitorul episcop de Warmia *) i-a călăuzit cu grijă educația. Începînd din 1491, Nicolai studiază la vestita Universitate Jagellonă din Cracovia,

* Warmia — un fel de principat al bisericii, subordonat Poloniei — n.r.

înființată în 1364 de către Cazimir cel Mare și reorganizată de Vladislav Jagello. Învăță aici greaca clasică, latina, filozofia, medicina, matematica, astronomia. Se deprinde să aștearnă versuri, să deseneze, să picteze. În 1496 obține doctoratul în medicină.

Tot cu ajutorul unchiului său, pleacă în Italia, unde se perfecționează în studiul astronomiei, medicinei, dreptului canonic, artelor, asimilează importante cunoștințe tehnice, ia contact direct cu învățații umaniști italieni, cu concursul cărora scepticismul său față de scolastică și de dogmele religioase, încrederea sa în rațiune și în știință se dezvoltă considerabil (desigur, de teama inchiziției, astfel, de idei nu puteau fi pe atunci exprimate în scris).

Personalitatea sa de umanist și strălucit om al Renașterii se conturează încă din tinerețe. Varietatea extraordinară a pregătirii și preocupărilor, limbile numeroase pe care le stăpînește, lărgimea orizontului, setea de cunoaștere, spiritul înnoitor, prețuirea acordată deopotrivă științei, artelor, tehnicii — sînt numai cîteva dintre trăsăturile sale. În anul 1499, un document menționează că „polonezul Copernicus” a primit la Padua două cununi de aur: pentru filozofie și medicină. După ce studiază și la Bologna astronomia, predă la Roma, timp de doi ani, un curs de astronomie și matematică, pe care-l reia la Padua. În sfîrșit, la Ferrara, în 1503, își trece cu succes doctoratul în dreptul canonic.

Este apoi rechemat de unchiul său, Lukacz Waczelrod, în Polonia, mai exact în Warmia, dioceneză care făcea parte, după Pacea de la Torun (1466) din așa-zisa „Prusie regală” (din regatul polon, dar încon-

Locuința din Frombork a marelui umanist și astronom

jurată din toate părțile de „Prusia ducală“, de sub stăpînirea Ordinului teuton). Un timp, Copernic se stabilește în localitatea de reședință a episcopului, la Lidzbark, ca medic personal al unchiului său, căruia îi servește și drept consilier. Aci redactează în latină mai multe memorii către regele Poloniei, în care denunță uneltirile cavalierilor teutoni.

Din păcate aici nu-i rămînea prea mult timp pentru știință. Or, după cît se pare, încă din vremea studiilor cracoviene, în mintea sa începuse să se schițeze noua concepție asupra structurii Universului, pentru care, ulterior, a găsit noi argumente în Italia și apoi la întoarcerea în patrie.

În anul 1512, Nicolai și-a însoțit unchiul la Cracovia, spre a lua parte la cununia lui Sigismund I Jagello cu Barbara Zapolya (sora lui Ioan Zapolya, principele Ardealului). La întoarcere, tot în acel an, episcopul a murit.

Copernic a obținut de la noul episcop eliberarea din funcțiile de medic și consilier și numirea sa la Frombork, localitate unde se afla principală catedrală warmiană. Pînă la sfîrșitul vieții, Copernic a rămas aproape tot timpul aci în calitate de canonic, îndeplinind o muncă administrativă utilă și făcînd, în același timp, asidue observații astronomice, dintr-un turn care există și azi. După cît se pare, n-a avut niciodată o parohie și nu a făcut slujbă în vreo biserică. Printre prietenii săi, s-au numărat atît catolici, cît și protestanți, însă disputele lor teologice îl lăseau indiferent.

Cu toate acestea, nu s-a consacrat exclusiv astronomiei.

A continuat să practice medicina, s-a străduit să fie un bun administrator, poli-

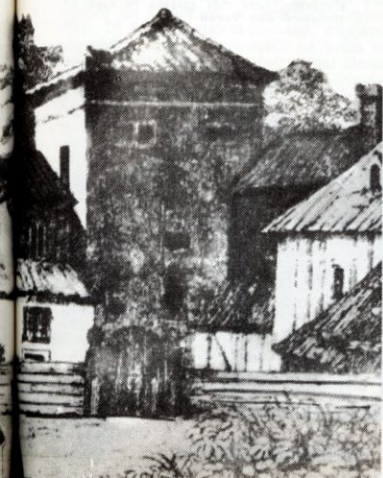
În cabinetul de lucru. Gravură de un autor necunoscut

tica generală a Poloniei i-a stat mereu aproape de inimă. „Deși era foarte absorbit de știința astrilor — remarca într-un articol publicat în 1972 profesorul Edward Rosen din S.U.A. — Copernic a luat parte permanent la problemele curente ale patriei sale. A fost medic, administrator de bunuri ecleziastice, apărător al patriei împotriva invadatorului și s-a preocupat, de asemenea, de reforma monetară. Biografia sa nu este numai aceea a unei **vita contemplative**, ci și a unei **vita active**“.

Cînd, în 1513, este numit „administrator general“ al diocesei warmiene, descoperă că unele din ținuturile acesteia fuseseră acaparate de Ordinul teuton. Cu ajutorul regelui Poloniei, el obține însă restabilirea vechilor hotare uzurpate.

O nouă confruntare se produce în 1519, cînd cavalerii teutoni invadează o parte a Warmiei și atacă în mai multe puncte Polonia. Trupele episcopale sînt slabe și puține, dar Copernic se ocupă personal de întărirea cetății warmiene Olsztyn, unde se execută, după planurile sale, importante lucrări de fortificații, implicînd și un șant de apărare, pentru care deviază apa unui rlu.

Teutonii, surprinși, nu îndrăznesc să asedieze cetatea, preferînd să ocupe, în schimb, alte orașe evacuate și incendiînd

satele. Și iată că, în sfârșit, sosesc armatele poloneze conduse de Sigismund I. Ca valerii, impresionați de forța și armamentul acestora, se retrag, evitând astfel lupta și marele maestru al ordinului cere pace. Documentele menționează că, la tratativele purtate la sfârșitul anului 1520 la parte și Copernic, ca unul dintre reprezentanții poloni.

Ulterior, când Ordinul teutonic încearcă să submineze economia poloneză emițind monezi false, al căror conținut în argint era sub cel legal, Copernic este invitat să facă propuneri pentru o reformă monetară (1522). Dar ideile sale în această privință vizează foarte departe, el cerând, între altele, să se unifice întreg sistemul monetar polonez, să se scoată din circulație monedele străine și cele vechi, să se retragă așa-ziselor „orașe privilegiate” dreptul de a bate monedă (adesea o alterau), așa încât planul n-a fost acceptat, deși i s-a mulțumit pentru munca depusă de el „spre binele public”.

Tot din ceea ce se poate din plin numi **vita activă** a lui Copernic fac parte și remarcabilele sale construcții hidrotehnice. A realizat, prin procedee ingenioase, un apeduct ce aducea apă potabilă de cea mai bună calitate pentru orașul Frombork, care în anul 1802 mai era încă în funcțiune. A mai construit apeducte pentru alte orașe, ca Melzak, Wonska, Gdansk, Torun etc.

Pe castejul de apă de la Frombork, o inscripție în latină glăsuia :

Arta lui Copernic ne-a dat ceea ce ne-a refuzat natura.

Aceasta e, printre multe altele, o mărturie a faimei sale.

Îndrăgostit de adevăr, Copernic se arăta astfel nu mai puțin îndrăgostit de oameni — cărora le-a oferit tot ce avea mai bun în el, departe de a se închista într-o specialitate sau în alta.

Concepția despre Univers

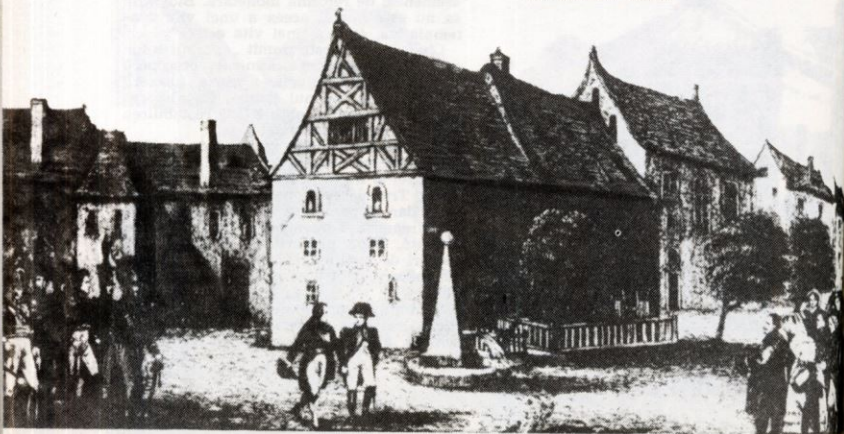
Desigur însă că, oricât de bogată și de multilaterală a fost viața și munca lui, oricât de remarcabile darurile sale artistice, creația de bază a lui Copernic este opera din domeniul astronomiei, mai precis a concepției sale innoitoare despre Univers. Aci s-a manifestat din plin geniul său.

E drept, Copernic nu a fost cel dintâi care a enunțat ideile heliocentrice. Marele astronom grec Aristarh din Samos (sec. III î.e.n.) de pildă, citat de altfel de polonez în manuscrisul operei sale fundamentale, a considerat Soarele drept centru al tuturor orbitelor planetare. Asemenea lui și alți astronomi au formulat răzleț astfel de idei : de exemplu marele învâțat tadjik Bîruni Abu Raihan din Horezm (972-1048 e.n.). Alții, ca, de pildă, creatorul celebrelor „tabele alfonsine”, Alfons X al Castiliei, ironiza complicațiile practice generate de geocentrism, spunând : „Dacă, atunci când a creat lumea, Dumnezeu mi-ar fi făcut cîntec de a-mi cere sfatul, multe lucruri ar fi fost create mai bine și mai ales mai simplu”.

Dar concepția predomina și mai ales sistemul astronomic curent acceptat a fost aproape două milenii cel geocentric — socotind Pământul în centrul orbitelor Soarelui și planetelor — sistem elaborat de Aristotel și perfecționat de Ptolemeu. Această concepție a fost adoptată mai târziu și de religia creștină, devenind dogmă religioasă.

Dacă Copernic nu a fost cel dintâi care a emis ideile heliocentrice, el a fost însă primul care a elaborat un sistem heliocentric, riguros fundamentat matematic. În aceasta constă meritul său principal. Creația lui

Zadarnic a încercat Napoleon, în 1807, să cumpere de la un umil țesător polonez un tablou și câteva obiecte ale lui Copernic, care mai existau în casa părintească din Torun

In această catedrală impunătoare, se află mormintul genialului polonez. Dar locul exact n-a mai putut fi identificat...

s-a născut într-o vreme când orînduirea social-economică a Europei feudale cunoștea mari prefaceri, caracterizate prin creșterea forțelor de producție, prin dezvoltarea orașelor și comerțului, prin separarea meșteșugului de agricultură, prin dezvoltarea navigației, care toate cereau o cunoaștere tot mai exactă a lumii, un progres tehnico-științific rapid. Progresul astronomiei era o parte necesară a acestui avînt al luminoasei ere a Renașterii, una dintre cele mai însemnate cotituri din istoria omenirii. Totuși, biserica s-a cramponat mult timp de geocentrism, a cărui esență falsă frîna aplicarea cunoștințelor astronomice, dar care concorda cu ideea biblică că Pămîntul este așezat imobil în centrul lumii, toți ceilalți aștri neavînd altă menire decît de a se roti în jurul său și de a-i fi de folos.

Nu vom intra desigur în detaliile concepției lui Copernic, de altminteri cunoscute. În lumina sistemului său, mișcările planetelor, Lunii și Soarelui pe bolta cerească și-au găsit o explicație mai simplă și mai corespunzătoare realității. Cunoașterea a fost astfel eliberată de empirismul care făcuse pe oameni să considere traiectoriile aparente ale mișcării corpurilor cerești drept fenomene reale. Astfel, complicatele „bucle” descrise de planete pe bolta se pot explica pe deplin, a arătat Copernic, dacă considerăm că ele se văd nu de pe Pămîntul nemîșcat, ci de pe Pămîntul care se rotește în jurul axei sale și în jurul Soarelui. Este meritul deosebit al lui Copernic de a fi arătat că Pămîntul nu este un corp ceresc excepțional, care ocupă un loc aparte în Univers, așa cum susțineau teologii, bizuindu-se pe învățătura lui Aristotel și Ptolemeu, ci o planetă ca multe altele, supusă aceluiași legi ale naturii. Astfel se năruia falsa prăpastie pe

care religia încercase să o creeze între „lumea pămîntească” și „lumea cerească”. Aceasta era o strălucită victorie a științei, un act eroic de emancipare al ei față de dogma religioasă, față de scolastică. Gîndirea modernă despre Univers, știința modernă, erau astfel întemeiate prin opera celui mai mare savant polonez, a unuia din cei mai mari savanți ai lumii.

Și nu e de aceea de mirare că după decenii de la publicarea cărții *De revolutionibus...*, cînd opera lui Copernic a fost în sfîrșit înțeleasă pe deplin, cu toate implicațiile ei revoluționare, ea a fost trecută (în 1616) pe lista lucrărilor interzise de biserica catolică. Și nu numai de cea catolică, căci și Luther l-a considerat pe Copernic drept un „nou astrolog”, care n-a înțeles nimic din alcătuirea adevărată a lumii și l-a condamnat opera.

Veacurile care s-au scurs au dovedit însă cu prisosință adevărul viziunii lui Copernic, desăvîrșind-o totodată prin precizarea unor elemente ale ei (Kepler a arătat, de exemplu, că planetele nu descriu orbite circulare, ci eliptice, descoperind legile mecanice ale acestora; Newton a descoperit că planetele se roteșc în jurul Soarelui datorită forței de atracție a astrului zilei; s-a stabilit că Soarele este doar centrul sistemului planetar nu însă și al lumii etc.)

O întreagă pleiadă de eroi și martiri ai științei au luptat, iar unii dintre ei au pierit în temnițele și pe rugurile inchiziției, susținînd cu pasiune marile cuceriri ale geniului copernican, gîndirea sa antidogmatică. „Etica omului de știință, de la Copernic și pînă în ziua de astăzi — declara recent profesorul francez Robert

(Continuare în p. 97)

RESTAURANT CAFÉ DE BOR

FRANȚA 1940:

DIN CULISELE UNOR EVENIMENTE DRAMATICE

ANDRÉ MAUROIS

În iulie 1940, după înfringerea Franței de către Germania hitleristă, cunoscutul scriitor André Maurois a plecat în Statele Unite ale Americii. Debutase cu peste 20 ani în urmă și se afirmase încă de la primele opere: *les Silences du colonel Bramble** (1918) și *les Discours du docteur O'Grady*** (1921) ca un talent

* *Tăcerile colonelului Bramble.*

** *Pădurăgelele doctorului O'Grady.*

viguros. Continuase să scrie o literatură în care evocase viața și activitatea unor mari personalități: Chateaubriand, Disraeli, Byron; se făcuse cunoscut în întreaga lume prin romane de mare succes: *Climats* * (1928), *le Cercle de famille* ** (1928), *l'Instinct du bonheur* *** (1934).

După sosirea în Statele Unite, Maurois a publicat în presă un ciclu de articole dezvăluind o serie de motive ale catastrofei militare suferite de Franța în 1940. Cititorul american, pentru care „războiul ciudat” și scoaterea din luptă a Franței însemnau încă un mister, a urmărit cu deosebit interes articolele scriitorului francez. Autorul beneficia în această încercare de atuuiri importante: cunoscuse direct — ca ofițer de legătură între armata franceză și trupele expediționare engleze venite să lupte împotriva agresorilor hitleriști — stadiul de pregătire tehnico-militară al celor două armate aliate; în afară de aceasta, relațiile sale mai vechi sau mai proaspete cu unele cercuri politice și diplomatice influente din ambele țări îi furnizaseră dovezi certe ale unor slăbiciuni care explicau — cel puțin în parte — eșecul din iunie 1940.

Intr-un stil sobru, dar expresiv, fără a dramatiza nici un moment, Maurois a descris fapte, episoade și întâmplări dinainte și din timpul războiului; a povestit convorbiri avute cu unii oameni politici, diplomați și militari francezi și străini și a relatat părerile acestora despre evenimentele care au precedat înfringerea.

Acest mozaic de elemente, descrise cu talent și curaj, alcătuiesc imaginea împrejurărilor care au dus în acea vreme Franța la catastrofă. Evident, este punctul de vedere al unui literat, al unui scriitor — cetățean, și nu al unui specialist în istoria acestui război. Dar al unui scriitor care avea — o dovedise și în unele opere anterioare — (*Histoire d'Angleterre* — 1937), vocația literaturii inspirate din istorie. Mai târziu, el va publica și alte opere istorice de acest gen: *Histoire des Etats* — Unis (1943) și *Histoire de la France* (1947).

Demn de remarcat în ciclul de articole la care ne referim este spiritul în care ele sînt concepute: respectarea riguroasă a faptelor, descrierea onestă a evenimentelor, încercarea de a pătrunde cu îndrăzneală în culisele dramei trăite în acea vreme de poporul francez. Și dacă autorul nu reușește să dezvăluie în întregime cauzele, dacă din relațiile sale lipsesc unele elemente importante care să explice mai profund cauzele înfringerii Franței, aceasta nu împletează asupra unei anumite valori documentare și literare a publicisticii sale.

La scurt timp după publicarea lor, aceste articole au ajuns să fie cunoscute și în România. Despre existența lor a aflat și cunoscutul militant al mișcării muncitorești, M. Gh. Bujor ****, în acea vreme deținut într-un lagăr de concentrare al regimului fascisto-antonescian.

Infruntind teroarea temnicerilor, dînd dovadă de tăria morală și curajul civic care l-au caracterizat întreaga viață, și înțelegînd importanța propagandistică a articolelor lui Maurois, Bujor le-a tradus în limba română, înmănunchindu-le într-un volum pe care l-a intitulat *Cum a pierdut Franța războiul*. Publicist de mare talent — redactor și secretar de redacție la România muncitoare, codirector al revistei *Viitorul social*, cofondator al publicației *Convorbiri sociale* etc. și autor al unor volume de versuri și povestiri — Bujor a realizat o traducere literară prestigioasă a articolelor lui Maurois. În legătură cu drama de atunci a Franței, Bujor conchidea în prefața lucrării: „Pier conducătorii, slăviți cînd sînt înțelepți, huliți cînd sînt nedestoinici, dar popoarele — popoarele nu pier. Toți învinși, mari sau mici, în clipele de grea încercare găsesc izvor de consolare și întremare în acest etern adevăr”.

Evident, în februarie 1941, cînd a fost tradusă, cartea n-a putut trece prin barajul cenzurii fascisto-antonesciene. Din manuscrisul lucrării, revista noastră reproduce fragmente dintre cele mai semnificative.

N. G. MUNTEANU, I. DRAGOMIRESCU

Spre sfîrșitul anului 1935, luam, într-o seară, masa la Londra, în casa lui lady Leslie, cu nepotul acesteia, Winston Churchill. După masă, Churchill mă luă la braț și mă conduse într-un salonaș, unde îmi declară numaidecît:

— Domnule Maurois, nu trebuie să

mai scrieți romane și nu trebuie să mai scrieți nici biografii.

Il privii surprins. El continuă:

— Iată ce trebuie să faceți: în fiecare zi să scrieți un articol, un singur articol, cu același conținut în fiecare zi. În această serie de articole să exprimați, sub toate formele ce vi se vor părea potrivite, o singură idee: aviația, franceză, care a fost cîndva cea mai bună din lume,

* *Climats*.

** *Cercul de familie*.

*** *Instinctul fericirii*.

**** *Vezi Magazin istoric*, nr. 11/1971.

Septembrie 1939 : în Franța se decretează mobilizarea generală

Paris, Gara de Est : rezerviștii răspund ordinului de chemare pe front

a coborât astăzi la rangul al patrulea sau al cincilea. Aviația germană a ajuns cea mai bună din lume. Această problemă s-o dezbateti. Iată totul. Dacă ați spune Franței în fața acestor adevăruri, dacă ați sili-o să le simtă, ați îndeplini o operă infinit mai importantă decât descriind amorurile unei femei sau ambițiile unui bărbat.

Faceți rău !

I-am răspuns că nu sînt specialist în chestiuni de aeronautică și că nu am nici o autoritate spre a-mi spune cuvîntul în acest domeniu, că nimeni nu mi-ar da ascultare chiar dacă aș vrea s-o fac și că, prin urmare, cu tot sfatul său, voi continua să scriu romane și biografii.

Cu o voce puternică și ironică, îmi replică :

— Faceți rău ! Astăzi numai o singură temă ar trebui să intereseze pe un francez : amenințarea ce vine din partea aviației germane. Țara dvs. poate să piară din pricina asta. Civilizația și literatura sînt valori neprețuite, dar civilizația care nu este puternică ajunge în scurtă vreme o civilizație fără viață.

Nu am scris niciodată articolele pe care mi le-a cerut Churchill și astăzi deplîng amarnic această absență [...].

Puțin după debarcarea celor dintîi trupe britanice în Franța, în primele zile din octombrie 1939, am fost invitat la Cartierul General al Armatei Engleze, ca „ofiter francez observator”. Sarcina mea era să urmăresc cursul operațiilor și să asigur, prin articole, conferințe și discursuri la radio, contactul între trupele britanice și populația franceză. În cursul trecutului

război, fusesem atașat pe lîngă armata engleză timp de patru ani ca ofiter de legătură. Păstrasem cele mai bune amintiri despre camarazii mei englezi și scoțieni de atunci, astfel că propunerea, făcută cu căldură și cordialitate, m-a atras. Deoarece sînt ofiter de rezervă al armatei franceze, am comunicat superiorilor mei invitația și am primit ordinul de a o accepta. Așa se face că, în uniformă de locotenent — aveam din 1918 gradul acesta — m-am dus la Arras, ca să mă prezint lordului Gort, comandantul șef britanic.

Cînd l-am văzut pentru prima oară pe lordul Gort, am fost izbit, înainte de toate, de înfățișarea sa tinerească, viguroasă, de vitalitatea sa. Cu puțin mai înainte, Hore Belisha împrăstase complet rangurile superioare ale armatei britanice și, desigur, în mod justificat. Convorbirea cu Gort a decurs simplu și operativ. Lordul a vorbit înainte de toate despre planurile lui Hitler.

— Va ataca prin Belgia ? Cred că da. E unica operație ce pare posibilă. Numai că nu văd cum ar putea începe germanii iarna o ofensivă prin mijlocul Flandrei mociroase ; iar dacă ar trebui s-o ducă cîteva luni fără luptă, trupele noastre ar putea fi cuprinse ușor de inerte. Nu e deloc lucru sănătos, o știți prea bine, ca de îndată ce se întunecă, pe la 4 după-amiază, să fii nevoit să intri într-un adăpost întunecos și să nu ai altă lumină decît o luminare.

— În 1914 — am observat eu — ședeam mereu în adăposturi subterane și în tranșee.

— Situația era alta — a replicat Gort — atunci ne găseam în fața unui dușman care se purta în așa fel, încît eram tot

timpul ocupați. Aici, dimpotrivă, eu ocup linia frontului, care merge de la Lille la Douai. În fața mea e numai Belgia, o țară neutră. Nu e ușor, în aceste condiții să îți trează spiritul de luptă al trupelor. Dacă această inactivitate va dura mult, va trebui să facem ceva ca să dăm oamenilor de lucru [...]

Apoi mi-a descris pozițiile fortificate...

200 țigări pe zi

În ziua următoare, am început cercetarea liniilor înaintate. Aceste linii aveau atunci numai puține trupe de-a lungul frontierei belgiene, dar puteau, dintr-o zi într-alta, să devină teatrul unor mari bătălii. Am fost profund dezamăgit de slăbiciunea lor. Firește, auzisem de multe ori că linia Maginot se oprea lângă Montmédy, dar mă gîndeam, în naivitatea mea, că era continuată de-a lungul frontierei belgiene printr-o serie de fortificații, mai slabe poate, dar cît de cît redutabile. Am încercat una dintre cele mai groaznice și chinuitoare dezamăgiri din viața mea, cînd am văzut acele jalnice linii înaintate, care trebuiau să ne apere, de-a lungul acestor fruntarii, de înfrîngere și de invazie. Ici, colo erau la depărtare de 1 sau 2 km unul de altul, mici forturi de beton, înconjurate de sîrmă ghimpată. În fiecare fort se afla un mic detașament britanic, de 5 sau 6 oameni. Avea la dispoziție un ochean ca să observe cîmpia înconjurătoare, o mitralieră grea și alta ușoară. Trebuia să mai aibă și un tun anticar, dar pentru moment era pregătit numai locuitorul; tunurile trebuiau să vină ulterior.

Între forturile răzlețe se întindea un șant, puțin adînc, care trebuia să servească drept cursă antitanc. Ceva mai în spate, soldații englezi săpau tranșee și adăposturi subterane. Dar în noroiul Flandrei asta era, în acel anotimp, o treabă mai mult decît anevoiasă. De abia înfingeau bieții oameni citeva hîrlețe în adîncul terenului galben și mlăștinos, și dădeau de cite o vină de apă. Făceau adevărate minuni ca să oprească izvoarele acestea nescăpate și să consolideze terenul săpat, dar rezultatele erau jalnice. Corespondenții de război englezi, care ca și mine, participaseră în marea lor majoritate la războiul mondial *, se uitau cu un ochi foarte critic la pozițiile acestea. Unul din ei a zis :

— Dacă astea sînt liniile noastre, să ne ferească Dumnezeu! Armele de atac sînt astăzi desigur de zece ori mai puternice decît acum douăzeci și cinci de ani, în schimb apărarea e de zece ori mai slabă.

* Primul război mondial.

Spre marelă necaz al acestor oameni onești, o cenzură severă împiedica publicarea dărilor de seamă reale. Ofițerii britanici făceau toate eforturile să prezinte lucrurile într-un chip cît mai tranșant. Unul dintre ei îmi arată o mescălină tranșee, pe care oamenii săi o terminaseră cu multă greutate și comentă :

— Desigur că n-ar putea să oprească un tanc. Dar, în fond, trebuie să ținem seama că în fața poziției se află o pădure deasă și se poate deci presupune că blindatele nu vor trece tocmai pe aci.

Cea mai mare parte dintre tehnicieni nu împărtășeau, de altfel, punctul de vedere al generalului Gort privitor la atacul prin Belgia **. Ei își închipuiau că Germania nu va voi să-și atragă asupra-și, fără motiv, armata belgiană bine instruită și bine înarmată.

Hitler declarase că a smuls aliaților inițiativa. În cursul lungii leri de inacțiune, a reușit într-adevăr să o facă. Oamenii se istoveau săpînd fără încetare, pe ploale, tranșee, contra unor adversari pe care nu-i vedeau. S-ar fi putut și ar fi trebuit ca diviziile să fie scoase, una după alta, afară, în cîmp deschis, spre a li se da o instrucție temeinică, pregătindu-le pentru o nouă și dură conducere a războiului. S-ar fi putut trage în această privință comori de învălmînte din campania polonă ***. Dar noi ne gîndeam așa de puțin la războiul adevărat, încît generali noștri se lăsau conduși de puncte de vedere laudabile numai pe vreme de pace. Am întrebât într-o zi pe un general pentru ce motiv nu-și obișnuia oamenii cu imaginea tancurilor, aruncătoarelor de flăcări și a bombardierelor în picaj. Și am adăugat :

— Dacă vor cunoaște mijloacele acestea de atac pentru prima oară abia pe cîmpul de luptă, se vor înspăimînta. Dar dacă se vor obișnui cu ele, atunci prima impresie va trece repede.

Generalul mi-a răspuns :

— Aveți deplină dreptate. Am făcut de mai multe ori aceeași propunere. Dar de fiecare dată mi s-a răspuns că manevrele de acest fel periclitează recolta și că autoritățile civile se opun.

În spatele liniilor nimeni nu părea că se gîndește la primejdia unei invazii înarmate. Toți se plîngeau numai de plictiseală. La începutul războiului, oamenii nu aveau pături, flanele și ghețe. S-au constituit birouri pentru furnizarea tuturor acestor obiecte. Pachete de tot felul ajunseră la soldați. În scurt timp, soldații primeau prea multe lucruri, prea multe bu-nătăți.

— Cu cea mai mare bunăvoință din lume — mi-a declarat un soldat englez — nu izbutesc să fumez 200 țigări pe zi.

** Vezi Magazin istoric, nr. 4 și 5/1972.

*** Agresiunea Germaniei hitleriste asupra Poloniei.

Aristocrația din Paris și Londra luase inițiative de tot felul: bibliotecă de campanie, aparate de radio pentru armată, teatre de campanie. De-a lungul frontului britanic, automobilele militare însoțite de ofițeri conduceau în turnee companii variate, alcătuite din actori cunoscuți și splendide *girls*. Maurice Chevalier cânta pentru trupele ambelor țări [Franța și Anglia]. Sosirea lui la Arras a stîrnit mai mult interes decît sosirea președintelui Lebrun.

Greșeli ireparabile

Pînă și generalul Giraud prevedea că abia în 1941 se va putea trece la atac.

— E înspăimîntător — spunea el — cît de multe ne lipsesc. Înainte de toate, avioane. Știți cîte avioane stau la dispoziția mea, adică a unui comandant de armată? În total, opt! Natural, avem *Royal Air Force*. E măreață. Dar cînd am nevoie să îndeplinească un zbor de recunoaștere pentru mine, trebuie să mă adresez generalului Georges, care se adresează, la rîndul său generalului Gamelin, care face propunerea generalului Barrat, care transmite propunerea vice-mareșalului Blount, care, în sfîrșit, dă ordin ca zborul să se efectueze. Între timp, de cele mai multe ori, misiunea și-a pierdut orice actualitate [...]

Cum s-a folosit industria noastră de răzgalul de opt luni pe care ni l-au acordat germanii? Cît se poate de prost și asta din diferite motive.

Primul motiv rezidă în nechibzuitele metode întrebuintate în mobilizarea industrială. Lucrători specializați, neapărat necesari pentru fabricarea avioanelor sau tancurilor, au fost trimiși într-o cazarmă oarecare din provincie, ca să măture curțile și să curețe cartofi. Au trecut luni și luni pînă cînd a izbîndit gîndul cel bun de a-i readuce de acolo și a-i face să se întoarcă la locul lor firesc de muncă. Rezultatul a fost că Uzinele Renault, care într-un timp întrebuintau 30 mii muncitori și care aveau funcțiuni foarte importante în producția

tancurilor și autocarelor, dispuneau la izbucnirea războiului de numai 6 000-8 000 muncitori.

Al doilea motiv: deoarece inginerii și oamenii de finanțe se încapățîneau să conducă războiul ca și cînd ar fi fost vorba de cel din 1914, toate planurile fuseseră alcătuite ca pentru o campanie de patru sau cinci ani. În consecință, se construiau fabrici care trebuiau să ajungă în plină producție în 1941, ba chiar în 1942! În loc să se utilizeze în modul cel mai eficient posibil fabricile existente în Franța, s-au comandat mașinile industriale cele mai moderne în Statele Unite, unde, dimpotrivă, ar fi trebuit să se comande tancuri și avioane. Pentru același motiv s-au raționalizat cu îngrijire aurul și dolarii aflați în posesia Angliei și Franței. Întregul tezaur a fost împărțit în patru sau cinci părți, fiecare rezervată unui an. Mari fabrici americane, care ar fi putut să furnizeze tocmai la timp armamentul necesar armatei noastre, nu au primit deci de la aliați nici o comandă. Se spunea:

— Motoarele construite în Franța costă mai puțin.

Al treilea motiv: socotelile erau făcute pentru un război care, de fapt, nici n-a fost dus. Statul nostru major se hotărîse pentru o pregătire prudentă a unui atac împotriva liniei Siegfried. Și se calculase, cu o admirabilă precizie, cîte tunuri grele vor fi necesare pentru această întreprindere; tunurile au fost comandate într-un moment în care toate energiile ar fi trebuit să se concentreze asupra urgentelor nevoi ale momentului, asupra tunurilor antitanc, asupra tunurilor antiaeriene și a mitralierelor. Patrulele noastre se rugau de ofițeri să le procure mitraliere ușoare, ca acelea cu care germanii acționau în incursiunile lor. Dar nu se găseau. Cînd germanii au început să lanseze parașutiști, toți ofițerii noștri au primit ordin de a purta un revolver. Dar nu mai existau revolvele în Franța. În fine, la începutul lui iunie, s-au comandat în Italia. Dar era cam târziu [...]

În ianuarie 1940, am fost trimis în Anglia spre a studia condițiile de acolo. Am vizitat nave de război în patrulare prin

Hore Belisha, ministrul englez de Război (1939), și Liddell Hart, celebru comentator și istoric militar al celui de-al doilea război mondial

Winston Churchill, prim-ministru al Angliei (1940-1945)

Edouard Daladier — președintele Consiliului de Miniștri francez (aprilie 1938-martie 1940)

Paul Reynaud — președintele Consiliului de Miniștri francez (martie-iunie 1940)

Generalul Maurice Gamelin — comandant șef al armatei franceze (1939-mai 1940)

Marea Nordului, mi s-au arătat școli de aviație, lagăre de instrucție pentru trupe și fabrici unde se construiau tunuri și avioane. Tot ce era făcut de Amiralitatea Britanică dădea cea mai bună impresie. Efectivul aviat, deși numericeste redus, părea de cea mai bună calitate. În ceea ce privește armata însă, misiunea militară franceză nu a reușit niciodată să stabilească cîți soldați instruiți existau. Într-o seară, m-am întîlnit cu Hore Belisha care m-a întrebant:

— Ce părere aveți despre noua noastră armată?

I-am răspuns:

— Îmi pare dotată cu material excelent; dar mi se întîmplă ca lui Oliver Twist. Aș dori și mai mult.

În afară de divizia canadiană din Anglia, nimeni nu a putut în realitate să-mi arate o unitate superioară numericeste unui batalion. Infanteria era instruită de subofițeri de modă veche, care nu aveau practica noilor metode de luptă.

Reynaud contra Daladier și Gamelin

Adeseori în istorie conflictele dintre șefii rivali au perturbat conducerea războiului și treburile de guvernare. În anul 1918, Franța a avut norocul să găsească un șef de stat energetic, ca să țină în frîu pe toți adversarii care l-ar fi putut împiedica în activitatea sa: acest cîrmuitor a fost Clemenceau. În 1939, din contră, Edouard Daladier* și Paul Reynaud**, deși amîndoi francezi onorabili, nu au încetat niciodată, în tot timpul campaniei militare, să se măsoare în rivalități politice și acerba lor adversitate a fost una din cauzele prăbușirii noastre.

De la începutul războiului, Paul Reynaud s-a arătat ostil generalului Gamelin***. Îi critica inactivitatea și afirma că armata nu avea încredere în el. Acestea erau chestiuni asupra cărora cu greu mi-aș fi putut face o părere personală. E adevarat că, în septembrie 1939, generalul nu a întreprins un atac energetic împotriva liniei Siegfried, mîrginindu-se la cîteva operații prudente în teritoriul Saar. Adversarii săi susțineau că în momentul în care o mare parte a armatelor germane erau angajate în Polonia, ni se ofereau cele mai prielnice posibilități pentru un atac hotărîtor. Dar generalul Gamelin răspundea că aliații nu aveau la începutul ostilităților armament îndestulător pentru a dezlănțui o ofensivă și că lipseau îndeosebi avioanele și artileria grea necesare. Fără ma-

terialele acestea, acțiunea ar fi dus la grave pierderi [...]

Confruntarea între președintele de consiliu și generalism nu se producea atîta între două persoane, cît între două modalități de a concepe războiul. De la începutul campaniei, Gamelin a fost pentru defensivă și temporizare; Reynaud spera, din contră, să devină omul ofensivei și al acțiunii.

— Un general care stă în defensivă — spunea el — pierde toate bătăliile.

Ajuns președinte de consiliu, se simțea dator, conform făgăduielii sale de a conduce războiul „cu energie crescîndă”, să facă planuri vaste. Posibilitățile îi erau însă foarte limitate. De la prima sa călătorie la Londra, el a început să stăruie ca guvernul britanic să mineze apele teritoriale norvegiene. Ceva mai tîrziu, a dezgropat din actele Ministerului de Externe proiectul unui acord cu Anglia, conținînd angajamentul reciproc ca nici una dintre cele două părți contractante să nu semneze o pace separată (proiect la care Daladier a refuzat întotdeauna de a adera). După aceea, Reynaud a ridicat problema Belgiei.

— Pentru a înainta în Belgia, trebuie oare să așteptăm o cerere de ajutor din partea guvernului belgian?

Reynaud căuta să forțeze dezlegarea acestei chestiuni.

— Sînteți cu noi sau împotriva noastră?

— I-a întrebant el pe ambasadorul belgian. Dacă sînteți cu noi, atunci să ne grăbim să colaborăm pentru întărirea apărării frontierelor noastre. Dacă sînteți împotriva noastră...

Generalul Gamelin era un adversar hotărît al acestui mod de a proceda, care, după vederile sale, putea duce la rezultatul de a împinge cele douăzeci și cinci de divizii belgiene în bătaia inamicului. O violentă scenă a avut loc între cei doi oameni. Reynaud ar fi înlocuit chiar din aprilie pe generalul Gamelin cu generalul Georges, dacă Daladier, care continua să fie ministru de Război, nu ar fi amenințat că demisionează. Era un risc pe care Reynaud nu voia să și-l asume.

Poziția sa personală părea să se consolideze tot mai mult. Victoria navală britanică de la Narvik a făcut o mare impresie în Franța și Reynaud, care era nașul planului norvegian, a cîștigat un prestigiu considerabil.

— Drumul fierului este definitiv oprit, a declarat el în Parlament, la 20 aprilie.

Și pe cînd cu cîteva zile mai înainte majoritatea îi fusese asigurată numai cu un singur vot, a primit de această dată aprobarea unanimă a Camerei. Acest lucru mi s-a părut nespun de Îmbucurător. Dar un senator pe care l-am întîlnit în acea seară, a observat, cu o diabolică plăcere, că asta nu însemna absolut nimic.

(Urmare în numărul viitor)

* Prim-ministru al Franței (aprilie 1938-martie 1940).

** Prim-ministru al Franței (martie-iunie 1940).

*** Comandantul șef al armatei franceze.

Documente străine despre români

Începînd cu acest număr, Magazin istoric va prezenta, periodic, documente importante privind istoria românilor, aflate în arhive străine. Inaugurăm rubrica cu un grupaj de documente despre domnia lui Alexandru Lăpușneanu (1552-1561, 1564-1568), culese din arhivele poloneze de profesorul Th. Holban, în anii cînd, ca bursier al statului român, își pregătea la Varșovia doctoratul în istorie și filologie slavă, luat — magna cum laude — în 1931.

În arhivele poloneze se află nenumărate documente care aduc întregiri și aruncă lumini noi asupra unor evenimente din istoria țărilor noastre, în special a Moldovei, care a întreținut relații mai strînse cu regatul polonez timp de patru secole. Documentele din colecția Th. Holban — în bună parte inedite la noi, unele fiind culese din arhive distruse în timpul războiului — dezvăluie momente ale acestor relații, deseale solii schimbate de ambele părți fiind un semn sigur al trăinicieii acestor relații.

Publicăm alăturat fragmente din documente ale anilor 1552-1567*, în dorința de a contribui la o mai bună cunoaștere a domniei controversate a lui Alexandru Lăpușneanu**. Cititorul trebuie să știe că anumite formule din aceste documente nu trebuie înțelese stricto sensu; terminologia folosită de regele polon oglindește doar anumite relații internaționale, tipic feudale — suzeranitatea, în cazul de față — care nu afectau independența reală, autonomia de fapt a țării Moldovei.

S. G.

* Primul fragment a fost publicat și în Studii, 3/18, 1965.
** Vezi și Magazin istoric, nr. 6/1971.

Din domnia lui Lăpușneanu

La 1 septembrie 1552, Ștefan vodă Rareș a fost ucis de un grup de boieri moldoveni, care pregătiseră intrarea în țară și înscăunarea lui Petru stolnicul — fiu nelegitim al lui Bogdan III — care, ca domn, va fi cunoscut de posteritate sub numele de Alexandru Lăpușneanu.

Jurământul de vasalitate față de regele polon — cu al cărui ajutor obținuse tronul — l-a depus la 5 septembrie, în localitatea Bakuta pe Nistru, unde „Petru Alexandru, domn al țărilor Moldovei și Valahiei, ales de mărișă sa regele și întărit de toți sfetnicii, bătrâni și tineri”, a venit cu o suită de peste 60 boieri, dintre care mulți îi vor deveni, în scurt timp, dușmani. În adevăr, conflictul dintre Lăpușneanu și boierii săi izbucnește în vara anului 1555, un complot fiind pus la cale de marele hatman Negrilă și de Sava Capotă; cel dintii s-a refugiat în Polonia și, pentru neutralizarea lui acolo, s-a trimis un sol care a relatat următoarele :

[Lăpușneanu, după ce a luat domnia], „pe acel Negrilă l-a numit hatman și l-a trimis la reședința sa, la Suceava, unde se afla mama lui Ștefan Vodă, avînd la ea toate averile sale și pe fiul său [mai mic, Constantin — n.r.]. Negrilă a luat, însă, toate averile de la ea, iar atunci cînd domnul a sosit la Suceava și a întrebat-o : unde-ți sînt averile și fiul, ea a răspuns : toate averile și pe fiul meu, Negrilă le-a luat. Dar cînd domnul l-a întrebat despre aceasta, el a răspuns că n-a luat nimic, și pentru aceasta domnul nu i-a făcut nimic. Mai pe urmă, însă, a găsit la el 500 boi ai săi furați și 70 cai cu semnul domnesc. Toate acestea domnul i le-a iertat, iar el nu s-a purtat cum se cuvenea unui cu demnitatea lui, ci a început să se certe cu boierii. Și toți boierii s-au închinat în fața domnului, cerînd să-i scape de el, căci nu pot sta alături de Negrilă. Domnul, văzînd aceasta, i-a luat slujba de pînă atunci și i-a dat alta, dar el nici aici nu s-a astîmpărat, ci vroia să omoare pe domnul său. Atunci, domnul și boierii, pentru astfel de fapte, au dat ordin să fie închis în Suceava, iar de acolo a fugit [...] și a venit aici, în țara mării tale regale, unde nici aici nu stă liniștit, ci trimite slugi în Țara Turcească la acel Capotă,

care a fugit din țara mării tale regale, pentru ca acel Capotă să facă un rău domnului nostru. [...] Alexandru voievod roagă pe mărișă ta regală să binevoiască a porunci ca Negrilă să fie închis, ca să nu mai aibă legături cu acel Capotă, și pentru ca să nu fugă la turci, căci Capotă este un mare dușman al domnului nostru [...].“

Șase ani mai târziu, Lăpușneanu însuși a luat drumul Turciei, alungat de Despot vodă (1561-1563). La rîndul său, în toamna lui 1563, Despot a fost de-tronat și omorît de hatmanul Tomșa, devenit Ștefan voievod (6 noiembrie). Însă Poarta a incredințat domnia Moldovei tot lui Alexandru Lăpușneanu. Adversarii săi s-au retras cu Tomșa în Polonia, unii plecînd la Istanbul pentru a cere numirea partizanului lor. Despre aceștia din urmă ne vorbește documentul care urmează, o scrisoare a sultanului către regele Sigismund August al Poloniei.

„...Alexandru, domnul Moldovei, a trimis scrisoare la prea mărișă Poartă a noastră, arătînd că pînă ce a ajuns el de la Înalta Poartă acasă, cu puțin timp înainte, în acea țară a Moldovei niște ticăloși, producînd neorînduială și răscoală, și-au luat sofiile, copiii, dobitoacele și mărfurile și le-au dus în țara domniei voastre, iar pe urmă au venit la Poartă, din partea lui Ștefan voievod, dar noi, din mila noastră, am dat țara Moldovei lui Alexandru; ei stăruiau, sub acest pretext, să fie dată altuia; noi, însă, am dat poruncă să fie închisi în închisoarea Edicule din Constantinopol. Sofiile, copiii, dobitoacele și mărfurile acestor închisi domnul mai sus amintit ne-a anunțat că se află în țara voastră; de aceea [...] după vechea prietenie pe care o aveți cu mărișă Poartă [...], pentru adevărarea și confirmarea prieteniei, să ne trimiteți sofiile, copiii și strînsurile acestor boieri [...]“

Alți boieri, rămași în Polonia, erau ceruți în 1565 de sultan, și sau morți : numele lor sînt stîlcite ; recunoaștem totuși, pe **MATEIAS ȘTIRCEA**, fost pîrcălab de Hotin, un **PILIPOVSKI**, un **MOTOCEL** (probabil fiul vornicului), **HRANA** (fost vornic la 1552), **TOADER BOCOTCO** și alții, mai mărunți.

În fine, o altă parte a boierilor fugari a trecut în Transilvania, căutând sprijinul magnaților unguri pentru a întrona pe un anume **BOGDAN**, care se pretindea fiu al lui Petru Rareș. În legătură cu acesta, la 19 ianuarie 1565 regele Poloniei a emis următoarea circulară :

„Facem cunoscut tuturor în general și fiecăruia în parte, cetățenilor din clasa cavalerilor a provinciei Drohobycz, că avem știri sigure că un oarecare Bogdan Balyka, din îndemnul acelor moldoveni care, după omorîrea lui Despot, au fugit din Moldova în Ungaria, adunînd multă armată [...], s-a hotărît să năvălească [...] asupra Țării Moldovei. Dar, întrucît, conform jurămîntului nostru și a alianței ce o avem cu Alexandru, domnul Moldovei, trebuie să avem grijă ca din partea noastră să nu se ivească nici o pricină care ar însemna călcarea alianței, ne-am gîndit să ne opunem și în cazul de față [...]. Și am dat ordin tuturor staroștilor noștri de la graniță să ia bine seama, pentru ca acel Bogdan cu oamenii săi să nu

poată trece prin țara noastră. Dar înțelegem că staroștii singuri nu vor putea face aceasta, fără să aibă ajutorul altei cavalerii. Am poruncit ca aceste scrisori să vi se dea, amintindu-vă că fiecare, din imboldul său, pentru dragostea de patrie, să se adune după nevoie la staroști, să apere provinciile de la graniță și cîntea poporului polon. Pentru păstrarea vechii faime a Poloniei, știm că nobilimea polonă nu va permite ca acel om ușuratic, Bogdan, să treacă prin țara noastră. Pentru reușita seimului* apropiat, și pentru ca să nu se provoace încercături Republicii** și seimului, să nu se permită acelui Bogdan trecerea prin țara noastră. S-a dat la Piotrkow, în ziua de 19 ianuarie 1565, în al 35-lea an al domniei noastre. Din ordinul regelui.”

Patru luni mai tîrziu, Lăpușeanu mulțumea regelui pentru atitudinea sa prietenoasă, amintind că :

„Pentru păstrarea bunei prietenii, mîritul rege a poruncit să fie tăiat Tomșa [fos-

* Adunarea stărilor, Parlament.

** Regatul polonez se considera Republică.

Alexandru Lăpușeanu — voievod chibzuit și tată grijuliu — cu familia sa...

tul voievod, decapitat în mai 1564, împreună cu] Moțoc, Spancioc și alții", [într-o care și Nicoară Șarpe].

Despre „Bogdan voievod” se spune că e în închisoare ; boierii Hrană, Moțocel, Dorin, Bocotco, Burlă logofătul, și alții, s-au strîns în Podolia, alegîndu-și conducător pe „ticălosul numit Gavrilă Hanczara”, a cărui extrădare Lăpușeanu o va cere și la 1 iunie 1565.

În fine, un ultim document, din 1567, ne dezvăluie necazurile mărunte ale unui domnitor și grijiile unui tată : veselele conflicte de la graniță — de care tătarii nu erau cîtuși de puțin străini — nu alterau, totuși, relațiile oficiale ale celor doi monarhi, și Lăpușeanu apelează, chiar, la serviciile de... pețitori ale regelui polon.

„Prea milostive și luminate rege, cînd s-a întîmplat în acel an de au venit tătarii și au prădat satele lui Jazlowiecki, dușmanul meu m-a acuzat în fața mării tale că moldovenii ar fi fost cu ei și că la focuri s-ar fi găsit slănină, atunci mă-

... și corespondentul său : regele Sigismund August, ultimul Jagellon de pe tronul Poloniei

ria sa regele a găsit de cuviință să nu creadă acele vorbe goale.

Apoi în timpul de față au venit aceiași inamici în țara mării sale regelui și au pricinuit mari pagube. Și acuma același dușman al meu m-a acuzat în fața mării sale regelui că aceasta s-ar fi făcut cu știința și ajutorul meu. Eu îl rog însă pe măriă sa regele să nu dea crezare unor asemenea lucruri, căci cine spune aceste cuvinte, nu știe ce vorbește. Este adevărat că ei mi-au cerut ajutor, dar eu le-am răspuns că nu le pot da nici un fel de ajutor, căci am jurămint și alianță bună cu măriă sa regele, pe care o voi ține pînă la moarte. Și pentru aceasta s-au supărat foarte tare pe mine, de să te ferească Dumnezeu. Așa încît nu puteam să alerg după singe creștin.

Pentru aceasta rog pe măriă sa regele să nu dea crezare acestor lucruri, ci să mă creadă pe mine. Căci eu am jurămint cu măriă sa regele, pe care îl voi ține pînă la moarte. În ceea ce privește însă pagubele făcute cu ocazia acestor lupte supușilor mării sale de la graniță din partea supușilor mei, toate aceste pagube vor fi răsplătite, căci îi am scriși după nume pe toți care au luat parte.

Despre tătari eu am dat de știre cu zece zile înainte la Bar și la Camenița, dar numai domnul staroste de la Bar m-a crezut, ca unul ce este slugă credincioasă a mării sale regelui.

Totodată rog pe măriă sa regele să binevoiască a face seim la graniță, pentru ca să se păstreze pacea la graniță și dacă măriă sa regele va binevoi a face seim, atunci rog să se trimeată domni din altă parte, nu de la graniță, și să fiu anunțat.

Cît privește bilciurile, să se facă așa ca în vechime.

Apoi trădătorii mei, care se află în țara mării sale regelui, nu-mi lasă oamenilor în pace, îi pradă și-i omoară și din cauza lor nu se pot duce la bilciuri. De aceea rog pe măriă sa regele să binevoiască a-i alunga din țara mării sale regelui.

De asemenea fac cunoscut mării sale regelui, că am doi fii, anume Bogdan voievod și Petru voievod și rog pe măriă sa regele să le găsească cîte o fată [...] ca să le poată primi din mina mării sale regelui, ca să nu vă uite, așa cum nu pot nici eu să uit binefacerea mării sale regelui. Atunci te rog să-mi dai de știre prin solii mei”.

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

■ Zapisul zugravului Marin Tudosie

În anul 1831, zugravul Marin Tudosie a refăcut pictura bisericii Sf. Mina din Craiova. Pentru a justifica remunerația cuvenită, zugravul a întocmit următoarea listă de lucrări executate :

1. Am pus coadă nouă cocoșului lui Sf. Petru și i-am îndreptat coada
2. Am legat pe cruce pe tilharul din dreapta și i-am pus un deget nou.
3. Am pus o aripă Arhanghelului Gavriil.
4. Am spălat pe servitoarea lui Caiafa și i-am pus roșu pe obraz.
5. Am reînnoit cerul, am adăugat două stele și am curățat luna.
6. Am înroșit focul din iad, am pus o coadă lui Lucifer și i-am ascuțit unghiile.
7. Am reparat haina lui Sf. Anton și i-am pus doi nasturi la antireu
8. Fiului lui Tobias, care călătorește cu ingerul Gavriil, i-am pus curea nouă la traistă.
9. Am spălat urechile măgarului lui Avesalom și l-am potcovit.
10. Am smolit corabia lui Noe și i-am pus un petec la fund.
11. Am albit barba lui Sf. Nicolae.
12. Am ascuțit sulita lui Sf. Gheorghe și am înverzit coada balaurului.
13. Am spălat rochia lui Sf. Maria.
14. Am pus coada diavolului de la Sf. Marina și am cîrpit toacă.

Nota se încheia cu specificarea sumei pe care zugravul avea s-o primească „de la părintele Ioanichie, pentru curățit, spălat și cîrpitul sfinților din biserică.”

D. VICOS,
București

■ La lumina luminărilor

Cu ocazia suirii pe tronul Angliei, Iacob I (1424-1437) a primit din partea locuitorilor unui oras următoarea urare: „Măiestrate! Să domnești atît timp cît vor străluci soarele, luna și stelele”.

Citind urarea, regele a zis zîmbind: „Dacă se va

implini acest lucru, atunci bietul meu fiu va domni în Anglia la lumina luminărilor”.

DUMITRU MACH.
Cîmpia Turzii

■ Dovezi

Contele de Grammont (1621-1707) își ascundea, din cochetărie, vîrsta. Stînd

odată de vîrbă cu un episcop bătrîn, Ludovic XIV îl întrebă dacă nu știe, cumva, vîrsta contelui.

— Sire — răspunse acesta — eu am 84 ani. Domnul de Grammont trebuie să aibă aceeași vîrstă cu mine, deoarece am făcut studiile împreună.

— Iată, deci, o dovadă sigură a vîrstei dumitale, Grammont — spuse regele. Ce mai poți răspunde?

— Monseniorul se înșeală — ripostă contele. Nici dînsul, nici eu n-am studiat nimic, niciodată. Așa că...

■ Oratorie

Într-o piață publică, un palavragiu spunea o sumedenie de nimicuri. Văzîndu-l pe Aristotel (384-322 î.e.n.) „oratorul” îl întrebă: — Ce ziceți? Nu e uimitor?

— Ba bine că nu! E uimitor că se găsesc oameni care întind urechile să te asculte, cînd au picioare atît de sănătoase încît să te poată ocoli, spuse filozoful.

■ Deosebite

Bancherii Bourvalais și Thévenin, care sub dominația lui Ludovic XIV strînseseră mari averi din afaceri necurate, își făceau unul altuia reproșuri.

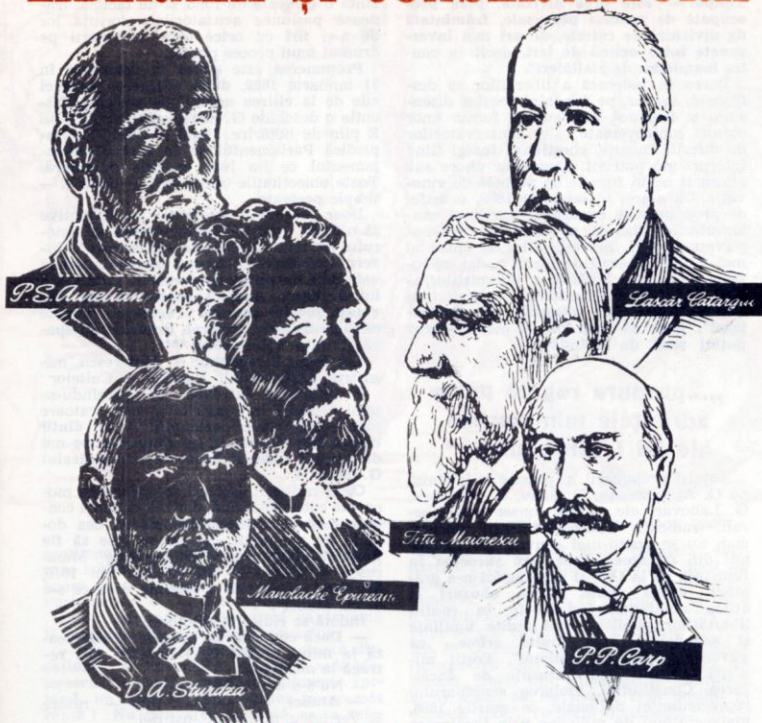
Thévenin i-a spus celui-lalt:

— Ai face bine să-ți amintești că mi-ai fost valet!

— E drept — a răspuns Bourvalais — dar nu mai sînt. În schimb, dacă tu mi-ai fi fost mie lacheu, și azi ai fi în aceeași situație.

M. FLORESCU,
București

LIBERALII ȘI CONSERVATORII

ÎN PROCES (II)

ION BULEI

Personajele își schimbă rolurile.

25 ianuarie 1889. În Camera Deputaților sînt prezenți 140 deputați. În tribunele rezervate publicului — „lume enormă de dame“, cum notează Maiorescu în amintirile sale. Președintele Camerei, C. Grădișteanu, deschide ședința și dă cuvîntul deputatului de Brăila, N. Blaremburg :

— Domnilor deputați... vin să depun pe biroul Camerei, în numele a 22 din colegii noștri, un act de punere în acuzațiune a ministrului Ion Brătianu...

Este replica conservatorilor pentru darea lor în judecată, în 1876. Numai că acum altele sînt împrejurările. În 1876,

liberalii dețineau toate locurile în Cameră și în mijlocul lor exista un curent foarte puternic împotriva adversarilor lor, pe cîtă vreme în rîndul conservatorilor nu există nicidecum o unitate de vederi, nici măcar în problema dării în judecată a liberalilor. Diversele grupări

își dispută guvernul și pînă în 1891 nu are loc o înțelegere mai cuprinzătoare între ele. „Camera actuală — remarcă ziarul Timpul — este prea divizată, prea pre-ocupată de pasiuni personale, frământată de diviziuni de coterie, de uri mai înverșunate între amicii de ieri, decît în contra inamicilor de alaltăieri”.

Darea în judecată a liberalilor se desfășoară, așadar, pe fundalul acestor disensiuni și îmbracă mai curînd forma unor opinii controversate ale conservatorilor de diferite nuanțe, chestiunea însăși fiind interpretată potrivit intereselor unora sau altora și nu în funcție de probele de vinovăție. Ca atare, în ianuarie 1889, o astfel de propunere se bucură de sprijinul conservatorilor-liberali, al unora dintre conservatorii puri, al radicalilor și chiar al mai multor liberali dezidenți*, dar se lovește de poziția hotărîită a junimiștilor, aflați la putere. Acuzarea ministrului I.C. Brătianu, „în ultimele sale formațiuni”, pare să aibă de la început prea puțin sorți de izbîndă.

„...purpura regală peste zdrănțele ministeriale ale lui I. Brătianu!...”

Autorii propunerii, și printre ei întîlnim pe G. Apostoleanu, G. Panu, C. Dobrescu, G. Lahovari etc., adică conservatori-liberali, radicali, liberal-dezidenți, declară cum nu se poate mai convinși că „niciunul din guvernele care s-au succedat în România de la 1866 și pînă astăzi n-a grămădit atîtea ruine, atîtea abuzuri și atîtea atentaturi îndrăznește în contra libertăților publice; mai multe umilințe și scandaluri, mai multe crime... ca guvernul d-lui I. Brătianu”. Poștii miniștri liberali sînt acuzați de încălcarea Constituției, violarea sanctuarului reprezentanței naționale, în martie 1888, malversațiuni de milioane prin încălcarea principiilor legii contabilității statului, înlesnirea votării unor legi și măsuri neconstituționale. Mai mult, ei sînt învinuiți că au amăgît Parlamentul în diverse chestiuni privind afacerile statului (referire la problema Dunării** și la rezultatele Con-

gresului de la Berlin*** din 1878). Îndoe-sebi această din urmă acuzație (de fapt, un succes extern al fostei guvernări), reprezintă o greșeală de fond și de tactică, trădează pasiunea acuzatorilor, dorința lor de a-și țiri cu orice chip adversarii pe drumul unui proces politic.

Propunerea este adusă în dezbatere în 31 ianuarie 1889, după scurgerea a cinci zile de la citirea actului de acuzare. Discutația o deschide G. Panu, șeful radicalilor. E plin de hotărîre. După el nimic nu împiedică Parlamentul să se țină de angajamentul ce l-a luat opoziția odinioară. Toate obiecțiunile unora sînt — după el — simple pretexte.

Doar junimiștii se opun: au și motive să o facă. Opoziția lor în vremea ministrului Brătianu fusese „de apă de roze”. Guvernul conservator format din junimiști nu este deci de acord cu darea în judecată a lui Brătianu. Aceasta pentru că așa este voința șefului statului; regele nu dorește ca ministrul său preferat, Brătianu, să apară în fața tribunalului****.

Lui Panu îi răspunde T. Maiorescu, ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor: — Cum — se întreabă el, adresîndu-se unei Camere în majoritate conservatoare (dar o majoritate dezbinată) — cel dintîi care a fost chemat să ne sfătuiască pe noi de a primi darea în judecată este radicalul G. Panu...?

Or fi radicalii doritori să zdruncine monarhia constituțională, dar majoritatea conservatoare a Camerei trebuie să dea dovadă de prudență, „să nu se lase să fie dusă, să alunece pe acest povrîniș”. Maiorescu se referă la precedentul din 1876, afirmînd că „a fost o infamie ceea ce s-a comis atunci”.

Îndată se ridică Blaremburg:

— Dacă cuvîntul de infamie se adresează la mine, atunci D. Maiorescu să-l retragă la moment...

— Nu s-a adresat D-voastre...

— Atunci s-a adresat mie — răsare E. Vernescu, ministrul Justiției.

Incidentul este semnificativ, pentru atmosfera plină de disensiuni din rîndul cabinetului remaniat (la 12 noiembrie 1888) al lui Th. Rosetti.

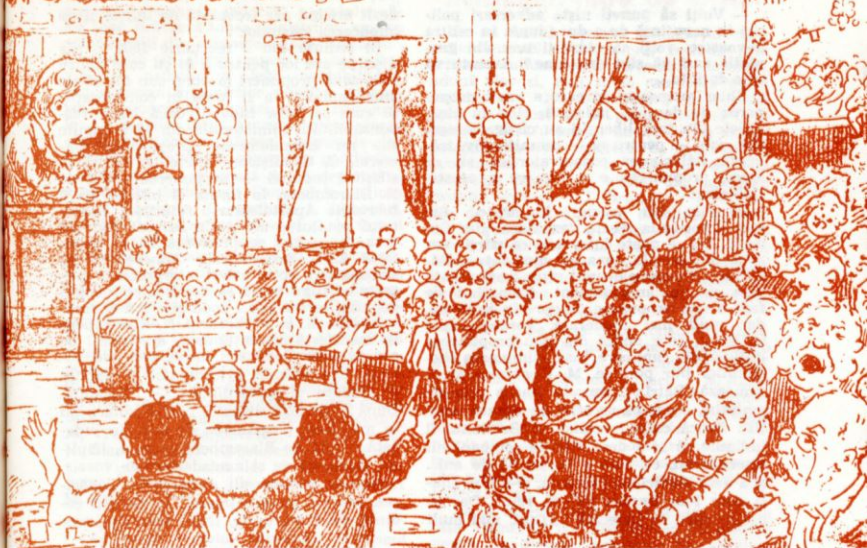
Maiorescu profită de introducerea între punctele de acuzare și a unor chestiuni pur politice, pentru a afirma cu toată tăria că nu vrea „acuzare politică”, că ministrul Brătianu „a făcut parte din trecutul, din istoria țării și trebuie să se caute acest

* Explicații amănunțite privind situaerea pe aceeași poziție a unor grupări politice atît de deosebite se află în lucrarea lui Traian Lungu: *Vișia politică în România la sfîrșitul sec. XIX (1888-1900)*, pp. 61-63.

** La 10 martie 1883, Conferința internațională de la Londra (au participat: Germania, Rusia, Austro-Ungaria, Turcia, Franța, Marea Britanie și Italia) a semnat un tratat prin care se extindea competența Comisiei europene a Dunării pînă la Brăila. Nefîind admisă la conferință cu drepturi egale, România a declarat ilegale prevederile privind extinderea competenței Comisiei asupra sectorului fluvial cuprins între Porțile de Fier și Brăila. Ca urmare, prevederile tratatului nu s-au aplicat — n.r.

*** Între 13 iunie-13 iulie 1878, s-au desfășurat lucrările Congresului internațional de la Berlin, care, printre altele, recunoaște independența României și drepturile acestuia asupra Dobrogei — n.r.

**** C. Răutu, în lucrarea sa: I. C. Brătianu, omul, timpurile, opera (1821-1891), pretinde că regele Carol I ar fi declarat formal că, dacă va fi arestat sau condamnat Brătianu, „se va duce în mare tînută, în trăsura de gală și cu escorta regală, să-i facă vizită la Văcărești...”

O adunare a demnitarilor politici ai țării (Calendarul politic ilustrat, noiembrie 1890)

sentiment al continuității istoriei țării în care trăim". Problema dării în judecată îi apare ca o chestiune secundară, ce abate Parlamentul de la preocupările sale.

După un apărător, se urcă la tribună N. Blaremborg, principalul acuzator :

— Ce caută un ministru în această discuțiune?, se întreabă el, referindu-se la Maiorescu. Ce caută, constituționalmente vorbind, un consilier al tronului în această luptă ? Nu cumva ce se caută, ce se voințește, este de a se arunca cu pompă, dar cu imprudență, purpura regală peste zdrențele ministeriale ale lui I. Brătianu !...

Blaremborg apără dreptul Parlamentului de a controla puterea executivă, apără propunerea de dare în judecată...

— Ce ar fi fără scuză — spune el — este ca o națiune întreagă... să n-aibă curajul a desăvîrși opera ei și să pună stigmatul infamiei pe fruntea călăului.

„Cearta boierească... din Cameră“

Lui Blaremborg îi răspunde un alt ministru : P. P. Carp. El crede că Brătianu nu este singurul vinovat, ci „vinovate sînt înainte de toate majoritățile d-lui Brătianu“ și aceasta pentru că „la noi pînă as-

tăzi am avut mai mult clientelă decît partide“. Or, „clientela nu se ține decît satisfăcînd-o“, afirmă Carp în murmurale Camerei. E revoltat că în raport se trece o chestiune politică precum cea a Dunării, unde se știe că România a obținut un succes. Pe G. Panu îl apostrofează că deschide perspectiva unei succesiuni de dări în judecată, „încît din eliminare în eliminare ar fi ajuns să fie numai d-sa posibil în această țară“. Termină amenințînd că de va fi votată propunerea nu cu două treimi, cum o cere legea, dar chiar cu o simplă majoritate, „locul meu nu are să mai fie pe aceste bănci“, lăsînd la o parte faptul că între el și N. Blaremborg nu va mai fi „zi albă“.

L. Catargiu stăpînit de patima răzbunării, cere, la 2 februarie 1889, să se voteze propunerea și să se numească o comisie de informațiuni. Același lucru îl cere și Al. Enacovici, conservator-liberal, „căci țara întreagă o vrea“, la care liberalul Radu Stanian îi replică :

— Vă înșelați. Țara privește numai la cearta boierească din această Cameră.

Lui Take Ionescu, următorul vorbitor, Camera conservatoare îi pare ca aprinsă de uri și patimi și el dezvăluie cu limpezime substratul întregii înscenări :

— **Volți să puneți niște adversari politici în neputință de a duce lupta în contra D-voastre, volți să nimiciti una din grupările cari vă sînt dușmane? Aceasta vă este dorința...**

Chiar momentul în care a venit propunerea de dare în judecată, cînd în cinci județe din țară liberalii au cîștigat alegerile, este — pentru el — semnificativ, trădează slăbiciunea conservatorilor și, că atare, propunerea e o urmare a acestei slăbiciuni.

Părerile sînt, așadar, împărțite. Ele scot limpede la iveală dezbaterile din Cameră. Nu se poate întrevede ce sfîrșit vor avea dezbaterile. În acest moment, I. Rădulescu, în numele unui grup de deputați, vine cu un amendament, formulînd de fapt o altă propunere de dare în judecată, dar mult mai moderată. Vorbește apoi G. Panu, care apără din nou propunerea inițială, din care cere, însă, eliminarea chestiunilor pur politice. M. Kogălniceanu îi urmează. Bătrînul om de stat e plin de amintiri, crede că se află „în ajunul morții”. Evocă colaborarea cu I. Brătianu. Îi învinuie că „s-a despărțit de companiile tinereții lui, cu care a luptat 40 de ani... și a avut slăbiciunea aceasta, și-a luat aliați care l-au împins pe căi rele”. Dar se opune dării în judecată: „Țara, mai mult

decît oricînd are trebuință de liniște și de împăcarea spiritelor”.

În ședința din 2 februarie 1889, o vie discuție are loc pentru a se ști care dintre cele două propuneri (a doua sub formă de amendament) va fi luată în considerație. Și cum se ivesc îndoileli dacă legea responsabilității ministeriale din 1879 admite sau nu amendamente, președintele Camerei, C. Grădișteanu pune la vot — la sfîrșitul ședinței — propunerea citită de N. Blaremburg, în forma ei inițială (la 2 februarie Apostoleanu o refăcuse). Rezultatul votului e cel puțin curios: din 160 votanți, pentru se pronunță 80 și împotriva 81 (!). Președintele Camerei refuză să considere votul nul și interpretează greșeala ca fiind urmare a neglijenței vreunui deputat, care a pus... două bile într-o urnă.

A doua zi, la 3 februarie, N. Blaremburg își manifestă nemulțumirea, atacîndu-l pe președintele Camerei. Grădișteanu se retrage din scaunul prezidențial și ședința o conduce vicepreședintele Gr. Cozadini. După o aprinsă dispută, o altă votare nu se mai face, propunerea de dare în judecată făcută de Blaremburg cade și, implicit, odată cu ea și amendamentele.

Dar cu aceasta nu se termină urmărirea fostului guvern liberal. În aceeași ședință din 3 februarie, Ilarie Izvoranu, mo-

O fotografie din 1880 înfățișînd vechea clădire a Adunării Deputaților, care a găzduit zgomoasele „confruntări” dintre liberali și conservatori. În 1907, sub conducerea arhitectului D. Matmaroșu, s-a terminat construcția actualului Palat al Marii Adunări Naționale

sier, liberal dezent, vine cu o nouă propunere de dare în judecată a „ministerele Ioan Brătianu sau a miniștrilor, anume responsabili din cabinetele Ioan Brătianu”, întemeiată pe câteva capete de acuzație: violarea principiilor legii contabilității, împiedicarea întrunirilor publice, uzurparea sanctuarului reprezentanței naționale la 15 martie 1888, acuzații calomnioase aduse cetățenilor, afaceri personale însemnate în favoarea oamenilor partidului.

Propunerea e semnată de 23 deputați și e adusă în dezbaterile Camerei în ședința din 9 februarie. O combate I. Lahovari, convins de inoportunitatea ei și de faptul că e bazată, chiar dacă mai puțin decât precedentă, pe considerente politice. O apără I. Izvoranu. Pusă la vot, propunerea întruiește 101 voturi pentru și 41 contra. Liberalii dezent: D. Brătianu, C. T. Grigorescu, G. D. Pallade, I. F. Robescu, N. Voinov și I. Lecca se abțin. Votul fiind pozitiv, procedura stabilită de legea responsabilității ministeriale din 1879 intră în vigoare. Camera alege o comisie de informații în componența căreia intră deputații: Al. Enacovici, A. Vericeanu, M. Tzone, I. Iancovescu, C. Olănescu, N. Blaremburg, C. Apostoleanu și Aug. Peșciacov (ultimul ales la 10 februarie, în urma demisiei liberalului dezent M. Tzone).

La poalele Dealului Mitropoliei, în timpul domniei lui Gheorghe Bibescu (1842-1848), au fost ridicate aceste patru obeliscuri, care străluciau — la intrare — alea ce ducea spre Adunarea Deputaților. În 1932, cu ocazia lucrărilor de modernizare din acea zonă, obeliscurile au fost demolate

Acuzații între Da și Nu

Un an întreg această comisie, al cărei suflet este N. Blaremburg, colindă prin arhivele ministerelor, cercetează dosarele, adună dovezi, mai mult sau mai puțin concludente. N. Blaremburg redactează apoi un raport de 84 pagini, căruia îi adaugă alte 170 pagini anexe — un raport întocmit potrivit capetelor de acuzație din propunerea de dare în judecată. Se scot la iveală unele sau altele, din afacerile fostului guvern I.C. Brătianu: cumpărarea de către stat a unei cantități de grâu de la generalul Pilat (considerat de calitate îndoieală), construirea fortificațiilor București-Focșani, vânzarea mai multor moșii ale statului la protejarea regimului, probleme legate de starea finanțelor țării, de răscoalele din martie 1888 etc.

Raportul, pe baza celor constatate, menține sub acuzație numai pe nouă dintre miniștrii liberali: I.C. Brătianu, R. Mihai, D. Sturdza, E. Stătescu, I. Nacu, P. S. Aurelian, D. Giani, A. Stolojan, gen. Al. Cernat. Dar nu toți membrii Comisiei de informații semnează concluziile raportului; și C. Olănescu și I. Iancovescu, considerind că faptele enumerate sînt urmarea unei cercetări superficiale, Comisia neavînd atribuții judecătorești, se abțin.

La 17 martie 1890, raportul este adus în fața Camerei. N. Blaremburg citește cu vervă, la fiecare paragraf dă explicațiile necesare, completează din anexe. Lectura nu ia sfîrșit în prima zi. Nu ia sfîrșit nici în a doua, cînd, la tribună, în locul lui Blaremburg, se urcă Enacovici, deputatul de Botoșani, cel cu barba neagră și frumoasă, și el membru al Comisiei. În sfîrșit, la 19 ianuarie, Apostoleanu, deputat de Putna, cu glasul cel mai profund din Adunare, supranumit din această pricină „basul Camerei” (sau „hiena răgușită”, cum îi spune Maiorescu), termină lectura raportului.

Discuția generală începe. Primul ia cuvîntul Grigore Buicliu — avocat de prestigiu și bun orator. Junimist, printre apropiații lui Carp și Maiorescu, cu sprijinul cărora ajunge peste puțină vreme membru al Curții de Casație, Buicliu susține o iscusită pledoarie împotriva raportului, împotriva dării în judecată. El se străduiește să demonstreze că lucrarea Comisiei de informații nu poate avea drept concluzie trimiterea fostului guvern în fața justiției. Ar apare ca „un act de răzbuinătate contra Partidului Liberal, pentru că și el la 1877 a încercat să facă aceasta contra Partidului Conservator”. Se urcă apoi la tribună G. Panu, adversar năpăstiat al lui I. Brătianu. Discursul său, excelent, este acuzator nu numai pentru miniștrii liberali, dar și pentru diferitele grupări conservatoare ce și-au potolit zelul lor inițial împotriva lui Brătianu. Șarjează rînd pe rînd pe

conservatorii-liberali, care acum și-au înmuiat tonul acuzator și se îndoiesc de culpabilitatea guvernului Brătianu, pe liberalii dezidenți, ce nici să se abțină nu mai vor, căci sînt hotărîți să voteze împotriva dării în judecată. În condițiile acestor schimbări de atitudine, se încearcă a se arunca toată vina asupra raportului lui Blaremburg, ceea ce lui Panu i se pare a fi „mai mult o strategie de bun război, o procedură care se obișnuiește între partide care nu voiesc să-și spună adevărul”. Dacă s-a ajuns aici de vină e „pasiunea calculului și a interesului”. G. Panu nu se arată preocupat de faptul că guvernul Brătianu va fi sau nu condamnat de Curtea de Casație, „ceea ce mă interesează pe mine — declară el — este ca noi să ne facem datoria, ca noi, convinși că sînt fapte pentru a fi trimiși înaintea Curții de Casație, să facem să fie trimiși”.

Poziția lui Panu e susținută de G. Apostoleanu, conservator-liberal, membru al Comisiei de informații, care apără raportul, intențiile și lucrarea Comisiei ca fiind legitime, conforme cu atribuțiile pe care le are prin lege, cu interesul politic pe care atîrta oameni de stat au înțeles să-l dea luptei lor în opoziție, nu numai dintr-un sentiment de răzbunare, dar pentru că văd marile greșeli ale guvernului liberal.

Impotriva lui vorbește junimistul Gr. Ghrisenghi. Potrivit spuselor lui, simțămîntul care a dominat alcătuirea raportului a fost „pasiunea firească și invincibilă a propunerilor, cari din nenorocire au figurat în Comisiune [referire în deosebi la Blaremburg — n.r.] iar nu dorința de a arăta Camerei adevărul și nimic decît adevărul”. Cere, totuși, pentru edificare, ca afacerea să meargă la Curtea de Casație, raportul descoperind „un morman de nelegiuiri”.

Sîntem abia în a treia zi de dezbateri. Simțămîntele Camerei sînt împărțite. Interesul pentru problema în discuție e în continuă creștere.

La 24 ianuarie la cuvîntul P. Carp, șeful junimiștilor. Ce spune el? De la început, remarcă faptul că din toată cuprinderea raportului Comisiei de informații reiese convingerea că „această Comisiune a fost mai mult preocupată de o idee politică decît de o idee penală”, or junimiștii — și nu numai ei — nu vor proces politic. Nu vor din principiu, nu vor din convingerea că un proces politic nu poate aduce o îmbunătățire a stărilor de lucruri. Dovadă, încercarea de dare în judecată de la 1876. „Leacul este aiurea” nu în astfel de procese. După el, „trecutul nu se răzbină, trecutul se îndreaptă”. Carp acuză pe I. Brătianu „că a voit să se mențină la putere cu orice preț, și cînd a înțeles că acele apetituri [ale celor ce-l înconjurau — n.r.] o să-i sugrume gîtul, el n-a știut să se oprească”. Dar acesta nu este un motiv

pentru a fi trimis în fața Curții de Casație. Căderea sa de la putere, așa cum s-a produs, e destulă osîndă. Și spune, adresîndu-se lui Brătianu :

— Nu te-am trimis la Curtea de Casație ; nu voiesc să expun țara la un rezel civil [în gazetele liberale amenințarea a-părea voalat și chiar mai direct — n.r.], la un proces politic ; dar răspunderea morală o ai întreagă !

Întregul său discurs e o replică la cel al lui G. Panu, singurul de vigoarea și forța sa de argumentație. De altfel, adesea cei doi oratori s-au întrerupt reciproc.

După Carp, vorbește Aug. Peșiacov, membru în Comisia de informații, dar, cum o spune el însuși, numit fără s-o ceară.

Îl urmează la tribună un alt apărător : Take Ionescu, fostul deputat liberal, acum în căutare de adăpost politic printre conservatori. Amintește darea în judecată a conservatorilor la 1876, care semănase sămînța și a altor acte similare. Cea de acum, dacă se întîmplă, și el dorește să nu se întîmple, nu e mai fericită. Mai mult, spune Take Ionescu, și aici aduce un argument serios, de natură să pună pe gînduri și pe cei mai aprigi potrivnici ai lui Brătianu.

— Partidul Național-Liberal este un partid puternic, numeros și organizat, un partid care și-a arătat vitalitatea lui chiar acum, în toate alegerile parțiale. Ei bine, acest partid, pus afară din lege prin propunerea D-voastei, ce cale îi va rămîne ?... Puteți să credeți, D-voaste, că ne este permis nouă... să ne dăm luxul unui fel de rezel intern... să intrăm cu inima veselă într-o luptă civilă care poate să țină ani întregi ?

Concluzia lui Take Ionescu este clară, prin situația ce o întrevide : „Din dare în judecată, în dare în judecată vom ajunge la cușite”.

M. Kogălniceanu :

„...acest trist spectacol”

Urcă din nou la tribună principalul acuzator, N. Blaremburg ; este un prilej de a-și vărsa toată indignarea și de a răspunde obiecțiunilor aduse raportului. E aspru, încredințat, limba lui îl arată plin de pasiune :

— D-lor, încep a crede că am trăit prea mult deoarece mi-a fost dat a vedea pe atîți tovarăși de luptă întorcîndu-se ca [.] ciinile din biblie la vărsătura lor...

Adresîndu-se liberalilor, care prin intru-niri, apeluri la tron, amenințări cu violența își arată armele apărării lor :

— Am atîta dispreț pentru acei mizerabili, încît dacă aș avea în piept un ocean tot nu mi-ar fi destul ca să arunc în față scuipatul meu...

Blaremborg intră în cele mai mici detalii. Cinci zile în șir i se aude glasul acuzator la tribuna Camerei!! Rar câte cineva îl întreține pe orator. În afară, presa liberală răspunde oratorului pe același ton. Dar Blaremborg nu se sinchisește. Cuvântul său își urmează netulburat șirul. Atacă nu numai pe liberali, ci și pe cei care îi apără, ferindu-i de un proces, dorind să proclame „pe lângă inviolabilitatea REGALĂ... și inviolabilitatea VIZIRALĂ”. Își face o malițioasă plăcere din a cita discursurile din timpul opoziției ale aceluia care astăzi sînt împotriva dării în judecată. Vorbind după Take Ionescu, ce-și arăta încă o dată talentul său oratoric, N. Blaremborg crede că în țară sînt talente, dar ceea ce lipsește sînt caracterele. Junimiștii, după el, sînt „oameni în ochii cărora PRINCIPELE e tot și PATRIA nimic”. Blaremborg regretă că faptele unor miniștri vinovați sînt judecate „nu de națiune, ci de cumetri și complici”.

La 31 ianuarie ia cuvîntul M. Kogălniceanu. Vorbește evocator, sfătos. Evocator, cînd își amintește colaborarea sa cu I. Brătianu și apoi despărțirea de el; sfătos cînd se adresează deputaților de acum, acuzatori ai ministerului Brătianu:

— El! onorabili domni din Comisiunea de informațiuni. O țară nu capătă importanță numai prin înălțimea munților săi, numai prin frumusețea văilor sale, numai prin limpezimea apelor sale; toate aceste daruri mari ale naturii trebuie să fie vivificate de om. Oamenii dau importanța unei țări.

Privește retrospectiv și constată că „în 24 de ani de cînd domnește regele nostru, 19 ani... a cîrmuit cu miniștrii dați în judecată sau propuși de a fi dați în judecată”. Faptul i se pare deosebit de înfrîntor. Se adresează cu ironie lui N. Blaremborg:

— Oricît de mare să fiți, nu puteți D-voastră să denunțați Europei că toți în această țară sînt oameni de nimic, afară de D-voastră. Nu trebuie să ne dați acest trist spectacol.

Dezbaterile Camerei asupra raportului de dare în judecată se apropie de sfîrșit. Acuzarea și apărarea și-au spus cuvîntul. La 31 ianuarie, prin primul ministru G. Manu, și-l spune și guvernul: oricît s-ar strădui Camera să prezinte motivele dării în judecată, dacă aceasta se va face, țara ar putea interpreta faptul ca o răzbunare a Partidului Conservator în contra Partidului Național Liberal și ca o distrugere premeditată a unor adversari politici.

Și cu această curentul favorabil încetării oricărei urmăririi judiciare a cabinetului Brătianu devine și mai puternic. Parcă pentru a-l contracara, L. Catargi ia cuvîntul după G. Manu și declară, cum o făcuse și cu un an mai înainte, că va vota pentru trimiterea ministerului liberal înaintea jus-

tiției supreme, spre a se hotărî acolo dacă acuzările ce i se aduc sînt sau nu întemeiate.

O simplă formalitate

La sfîrșitul ședinței de la 31 ianuarie 1890 se trece la vot. Inițial și principalul inculpat este I. Brătianu. Linistea se așterne peste sală. Unele sînt acoperite cu batiste de mătase, pentru ca secretul votului să fie respectat. Secretarii îi cheamă pe deputați în ordine alfabetică. Aceștia iau bilele de la președinte și pe sub batiste le strecoară în urne. Mulți stau cu urechea atentă pentru a percepe sunetul bilelor (cele negre sînt de os, cele albe de lemn și unii pretind că își pot da seama, după zgomotul căderii, cum votează fiecare). Operațiunea durează circa 35 minute. Bilele sînt răsturnate apoi în cupele de lemn. Se numără și.. din 153 votanți, 67 sînt pentru și 86 contra. Patru deputați se abțin. M. Kogălniceanu G. Pallade și alții aplaudă, ceea ce îl face pe M. Vlădoianu să-i apostrofaze:

— Ați făcut o faptă rea, fie... dar este rușinos ca s-o mai aplaudați...

Pentru ceilalți miniștri inculpați, interesul e mult mai redus. Principalul era ca I. Brătianu să fie trimis în judecată și nu P.S. Aurelian sau A. Stolojan. Doar Radu Mihail, al doilea inculpat, sfîrșește un oarecare interes. Din 146 votanți, 87 sînt pentru și 59 contra (șapte abțineri). Doar 11 bile albe mai trebuiau pentru ca fostul ministru de Interne al lui Brătianu să întruiească 2/3 și să se trezească înaintea Curții de Casație. Pentru ceilalți numărul votanților e tot mai mic. Deputații, neinteresați, ies pe culoare. Ultimul acuzat e generalul Al. Cernat. Pentru el votează doar 105 deputați, dintre care 65 împotriva trimerii în judecată.

Președintele Camerei poate anunța în indiferența celor prezenți:

— D-lor deputați, am terminat cu cesțiunea dării în judecată...

* * *

Astfel, și al doilea proces a eșuat, ca și primul, înainte de a se judeca. Încercările reciproce de aducere a adversarilor politici înaintea justiției au dezvăluit multe trăsături ale profilului moral al guvernanților de atunci. Rînd pe rînd, acuzăți și acuzatori, cele două partide au apărut în fața opiniei publice așa cum erau și într-o postură care se va accentua tot mai mult: însetate de putere, preocupate mai curînd de interesele partizanilor — asupra cărora lăsau să se reverse „Nilul bugetar” — decît de soluționarea realelor probleme ale țării, pasionate de manevre de culise, îndepărtate de interesele maselor.

JEAN MAURIAC

În numărul trecut al revistei noastre am prezentat cititorilor ultimele întrevăderi, ultimele activități ale generalului de Gaulle, relatate de Jean Mauriac, corespondent special al Agenției France Presse pe lângă fostul președinte al Franței. Publicăm în continuare fragmente din aceeași lucrare a lui J. Mauriac*, emoționantă mărturie a celor petrecute într-o zi de început de noiembrie.

Magazin istoric mulțumește revistei **Express** pentru fotografiile artistice, pe care le reproducem după excelentul album editat de Les Editions du groupe Express.

Acea zi de luni 9 noiembrie** fusese, la început, o zi ca toate celelalte. Puțin înainte de ora zece generalul de Gaulle se instalase în biroul său de la Boisserie, acea „cameră pe colț” descrisă în **Memoriile de război**, de unde „se deschidea priveliștea depărtărilor spre asfințit”. Lucrase, ca de obicei, la al doilea volum al **Memoriilor speranței — Efortul, august 1962 — decembrie 1965**. Ajunsesse la capitolul al treilea, al cărui plan fusese făcut, iar redactarea abia schițată.

Primul capitol, început după întoarcerea din Spania, privea în esență bătălia referendumului din octombrie 1962 (alegera președintelui Republicii prin sufragiu universal) și evenimentele de care fusese precedată și urmată: formarea guvernului Pompidou, dizolvarea***, alegerile, rein-

staurarea aceluiași guvern. Capitolul al doilea, terminat la sfârșitul lui septembrie, se ocupa de dificultățile economice și sociale: greva minerilor din 1963, planul de stabilizare, probleme agricole etc. Al treilea capitol, abia început, era consacrat afacerilor externe. În planul lucrării sale, fostul șef al statului precizase că acest capitol avea să privească „dramele”: Cuba, opunerea față de intrarea Angliei în Piața Comună, asasinarea lui Kennedy, Vietnamul, retragerea lui Adenauer etc. (Era prevăzut însă și un alt capitol de politică externă, acesta consacrat „actelor”: acordul franco-german****, retragerea din N.A.T.O.*****, recunoașterea Pekinului*****, călătoriile în străinătate etc.)

**** Tratatul de colaborare franco-vest-german, încheiat la 22 ianuarie 1963.

***** În 1966, Franța se retrage din organizația militară a Pactului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.).

***** Franța recunoaște guvernul Republicii Populare Chineze la 27 ianuarie 1964.

* Jean Mauriac, *Mort du général de Gaulle*. Éditions Bernard Grasset, Paris, 1972.

** Vezi *Magazin istoric*, nr. 1/1973.

*** Parlamentului — n.r.

CUM

A MURIT

GENERALUL

DE GAULLE

Pierre-Louis Blanc trebuia să vină la Colombey în 17 noiembrie, pentru a aduce generalului un întreg dosar de documente și informații cu caracter diplomatic, necesare lucrării sale: corespondența cu șefii de state, comunicări diplomatice etc. În ultimul capitol al acestui al treilea volum, generalul urma să-și formuleze părerea despre situația Franței, a Europei, a lumii. Avea intenția să se aducă pe el însuși în scenă, față în față cu marile personalități din istoria Franței. Le vorbea de mai multe ori copiilor săi și aghiotanților despre acest proiect. Citi-torul ar fi putut astfel să asiste la o confruntare a lui de Gaulle cu Clovis, Carol cel Mare, Sully, Richelieu, Ludovic XIV, Colbert, Danton, Napoleon, Clemenceau, poate și cu alții... Pe acesta din urmă l-ar fi întrebat: „În situația în care mă aflu-m, ce-ai fi făcut dumneaele, Clemenceau, care aveai în spate o Franță unanimă, care erai în fruntea celei dintâi puteri mondiale? Ce-ai fi făcut în locul meu?”

În acea zi de luni 9 noiembrie generalul dejunase numai cu doamna de Gaulle, mîncase cu poftă, fără să se simtă deloc obosit. Apoi făcuse de două ori înconjurul parcului, înfi cu soția sa, pe urmă singur, între două ploți torențiale, sub un cer mohorit, pe un vînt care smulgea ultimele frunze din copaci. La ora două și jumătate, generalul a primit pe un tînăr agricultor din Colombey, dl. René Piot. Cu puțin înainte, fostul șef al statului cumpărase în împrejurimi un teren, pe care a avut posibilitatea să-l schimbe, în

cadru reparcelării comunei, cu un lot de lîngă parcul său de la Boiserie, dublîndu-i astfel întinderea. Generalul de Gaulle îl rugase pe dl. Piot să vină pentru a pune la punct un contract de închiriere și a deschide o trecere în împrejurirea care despărțea parcul său de terenul achiziționat. Avea intenția să planteze pe el mulți copaci și chiar încredințase această sarcină unui specialist.

La ora trei și jumătate, după un ultim tur prin parc, generalul îl chemase la telefon — a fost ultimul său apel telefonic — pe Xavier de Beaulaincourt, care se afla în biroul său din Bulevardul Breteuil, pentru a fixa cu el ora la care trebuia să vină a doua zi — unsprezece și patruzeci și cinci — și pentru a-l ruga să-i aducă o seamă de informații, dintre care una privea data numirii și plecării lui Christian Fouchet la și de la Ministerul Educației Naționale. Fostul șef al statului voia să aibă confirmarea că Fouchet fusese, în adevăr, ministrul Educației Naționale care rămăsese cel mai mult în funcție de la începutul celei de-a III-a Republici. În încheiere, generalul îi spusese, simplu, lui Beaulaincourt: „Pe mine...”

Fostul președinte al Republicii avea să revină apoi în biroul său (care fusese zugrăvit cu cîteva luni înainte, în timpul călătoriei sale în Spania).

În această cameră, totul amintește că generalul își scria memoriile. Pe masa de lucru încărcată cu hîrtii, scrisori, documente, așezată în fața a trei ferestre — de unde se zăresc „peste cîmpie și păduri,

pantele lungi coborînd spre valea riului Aube, apoi înălțimile versantului opus" fără ca, pînă la hotarul orizontului, să se vadă vreo construcție — se află un teanc de volume din *L'Année politique*, foile manuscrise ale memoriilor sale, rînduite într-un plic, și ultimele cărți primite de general. În dreapta, o masă mai mică încărcată cu dosare, cuprinzînd dările de seamă ale discuțiilor generalului, între 1958 și 1969, cu oamenii de stat străini (cînd era vorba de Kennedy sau Hrușciiov, generalul de Gaulle începea conversația declarînd: „Dumneavoastră sînteți puternic, Franța însă nu mai este...“ Urmau variații pe tema dimensiunilor pe care trebuia să le ai astăzi pentru a fi puternic. Și generalul făcea legătura: „Dar, acestea fiind zise, Franța există, ea are un punct

dăruiță de Konrad Adenauer, lucrări de economie politică, dar mai cu seamă cărți de istorie contemporană: **Memoriile** lui Poincaré și Foch, ale lui Churchill, Eisenhower, o **Istorie universală** și, așezate la îndemînă, cele trei volume cu **Memorii de război** și primul din **Memoriile speranței** („clasicii“ — Corneille, Molière, Voltaire, Hugo, Balzac — se aflau în camera de alături, în bibliotecă).

După ce a luat ceaiul, ca în fiecare zi, cu d-na de Gaulle, generalul a lăsat de o parte redactarea memoriilor și s-a apucat de corespondență. În tot acel an, scrisorile veniseră cu miile la Colombey. Foștii camarazi, fideli săi, atîția și atîția francezi anonimi îi scriseseră la 22 noiembrie 1969 pentru a-l felicita de ziua nașterii, la 1 ianuarie — de Anul nou, la 18 iunie,

de vedere, are un rol...“). În încăpere, doar două fotografii: una pe birou, destul de veche, împreună cu nepoții săi jucîndu-se în grădina de la Boisserie, cealaltă, pe o masă, a tovarășului său din **Franța liberă**, amiralul Thierry d'Argenlieu. Pereții circulari sînt acoperiți cu vitrine și rafturi pline cu cărți. În vitrine, diferite obiecte prețioase care i-au fost oferite: săbii și spade, medalii de aur, un cocoș de cristal, * o cruce de Lorena, casete de argint, un mic elefant de aur, dar al președintelui Houphouët Boigny **. Pe rafturile supraîncărcate, **Memorii de dincolo de mormint** (Chateaubriand), lucrări ale lui Mauriac și Malraux, cărți de artă — diferite ediții de lux — o bibliie veche,

Jean Mauriac. Volumul său Mort du général de Gaulle a fost distins cu premiul Aujourd'hui, decernat lucrătorilor de politică contemporană sau de actualitate

la 4 noiembrie — de ziua onomastică. De cînd renunțase la putere, la 28 aprilie 1969, de cînd bătrînul general se văzuse singur la Colombey după această ultimă încercare, valul de scrisori nu contenise, iar publicarea celor cinci volume de **Discursuri și mesaje** și apoi a primului volum din **Memoriile speranței** provocase un nou aflux. Printre scrisorile sosite în primele ceasuri ale acelei dimineți de 9 noiembrie era una de la ginerele său, generalul de Boissieu, și una de la un fost aghiotant, căpitanul de rangul I Flohic.

Cu două ore înainte de moarte, generalul a semnat o hîrtie privitoare la impozitele sale funciare (fiindcă a doua zi urma să o

* Cocoșul galic este una din emblemele naționale ale Franței.

** Președinte al Republicii Coasta de Fildeș.

înmîneze lui Xavier de Beaulaincourt, a datat-o 10 noiembrie). Apoi a scris ultimele sale scrisori: răspunsuri către membrii familiei care îi trimisese urări de ziua lui. Aceste scrisori au fost ultima sa activitate. D-na Jacques Vendroux, cumnata sa, avea să primească a doua zi o scrisoare a generalului în momentul cînd afla de moartea lui: „Roagă-te pentru marea lucrare pe care am întreprins-o”, îi spunea el. A scris și fiului său — îi mai trimisese o scrisoare, cu două zile înainte de moarte, la 7 noiembrie. În această ultimă scrisoare era mai cu seamă vorba de punerea la punct a unor probleme precise, cu caracter familial. „Avea sentimentul limpede de a fi ajuns la capătul existenței sale, va spunea mai tîrziu Philippe de Gaulle, un om care își simțea sfîrșitul

Generalul de Gaulle la Colombey, cu puțin înainte de moarte

aproape și nu trebuia să-și lase treburile nerezolvate”.

La un moment dat, s-a dus la d-na de Gaulle care se afla în sufragerie. Generalul, cu două scrisori în mînă, a întrebat-o de adrese pe soția lui, apoi s-a înapoiat în biroul său, unde, cînd s-a întunecat, a tras singur obloanele, așa cum făcea de multe ori. A fost ultima lui privire spre grădina învîlăuită în brumă, cu miros de frunze uscate și iarbă udă, spre peisajul vălurit, cu imensele lui cîmpii și păduri întunecate.

* * *

Generalul de Gaulle a murit la sfîrșitul acestei zile de luni 9 noiembrie, la ora

nouăsprezece și douăzeci și cinci. După ce lucrase toată după-amiaza, ieșise din biroul său, curînd după ora optsprezece și patruzece și cinci și trecuse în camera alăturată, biblioteca, unde se afla d-na de Gaulle și unde își primea de obicei musafirii. Ca în fiecare seară înaintea cinei, se așezase la masa lui de bridge — îmbrăcat cu obișnuitul său costum gri închis, la două rînduri — și întinsese cărțile pentru o pasiență, în așteptarea cinei, care era servită către ora nouăsprezece. D-na de Gaulle, aflată în apropierea lui, la micul ei birou stil Directoire scria. Era între ora optsprezece și cincizeci și optsprezece și cincizeci și cinci cînd, deodată generalul a scos un strigăt de durere și a murmurat:

„Ah! mă doare aici, în spate...” și a dus mîna acolo, spre dreapta. S-a prăbușit încet într-o parte, reținut de brațul fotoliului, cu capul înainte. Ochelarii i-au căzut pe jos. După ce a rostit aceste cuvinte — care au fost ultimele — și-a pierdut cunoștința. N-avea să-și mai revină pînă la moarte.

Restul s-a petrecut în mai puțin de o jumătate de oră. D-na de Gaulle a rugat-o imediat pe Charlotte, una dintre cele două femei de serviciu de la Boisserie (care tocmai trăgea obloanele din bibliotecă) să telefoneze doctorului Guy Lacheny, la Bar-sur-Aube. În acest timp, cealaltă femeie, Honorine, a chemat — printr-o linie de telefon directă — pe șoferul Francis Marroux (care locuia chiar în fața grădinii de la Boisserie), rugîndu-l să vină imediat. Marroux a ajutat-o pe d-na de Gaulle și pe cele două femei, care îl susținuseră pe general în fotoliu, să-l transporte pe salteaua unui divan din bibliotecă, pusă pe jos. Șoferul a plecat apoi să-l cheme pe preotul din Colombey, abatele Jaugey.

L-a găsit în presbiteriul său, o casă mică țărănească, situată chiar în fața bisericii. Lucra în biroul său, de unde pe fereastră se zărea, dincolo de grădina de zarzavat, același peisaj ca și de la Boisserie. Se întunecase de tot și burnița. Marroux a spus doar atît: „Veniți repede, generalului i s-a făcut rău”. Preotul și-a luat trusa pentru împărtășirea bolnavilor — sticluta cu mir, cartea de rugăciuni etc. Doctorul Lacheny era acasă, dînd consultații, cînd a sunat telefonul. Soția sa a primit comunicarea de la Colombey și l-a anunțat pe doctor. Acesta a lăsat bolnavul pe care îl examina și pe cei trei pacienți care așteptau în salon. „Nu se făcuse ora șapte cînd am fost chemat, a povestit el mai tîrziu. Am parcurs în zece minute cei cincisprezece kilometri dintre Bar și Colombey, derapînd la un viraj și izbutind doar în ultimul moment să redrezez mașina”.

Preotul și medicul au ajuns la Boisserie în același timp, la ora șapte și zece. „Doctorul a sosit aproape odată cu mine, a relatat abatele Jaugey. Venea imediat după mine. M-am dat la o parte și el a pătruns cel dintâi în bibliotecă”. Timp de câteva minute, preotul a rămas singur în salon. „Auzeam gemete, un fel de horecăleli, avea să spună el. Abia în clipa aceea am înțeles că totul se sfârșise. Era agonia”.

Inima generalului de Gaulle mai bătea când doctorul Lacheney s-a aplecat asupra lui. Pulsul era foarte slab. La câteva clipe după începerea examinării, medicul s-a întors spre d-na de Gaulle care, după cât se părea, mai avea oarecare speranțe: „I-am făcut din ochi un semn că nu mai era nici o nădejde”, a spus el. I-a administrat o injecție cu morfină, pentru cazul, după el puțin probabil, în care generalul ar mai fi simțit vreo durere.

Honorine a deschis atunci ușa salonului și, la cererea d-nei de Gaulle, l-a rugat pe abatele Jaugey să vină. „Puteți intra, i-a spus doctorul Lacheney, este foarte grav”. „Am avut impresia că generalul de Gaulle era încă în viață, a declarat mai târziu preotul. Dar nu eram sigur. Medicul, în genunchi, era aplecat asupra lui. Am înțeles că și eu și i-am dat împărtașania destinată celor muri-bunzi”.

Inima generalului de Gaulle încetase să bată *. Era ora nouăsprezece și douăzeci și cinci. Doctorul Lacheney s-a întors din nou spre d-na de Gaulle, dîndu-i de înțeles că generalul murise. D-na de Gaulle și-a luat atunci ochii de la trupul soțului ei, l-a privit pe medic și i-a spus: „A suferit atât de mult în ultimii doi ani!”

* La împlinirea unui an de la moartea generalului de Gaulle, săptămînalul Partidului Comunist Francez, *France Nouvelle*, scria: „Fenomenul gaullist — fără nimic pelorativ în această expresie — a însemnat, în primul rînd, un om ăstăpînat din comun, un personaj complex, dotat cu o inteligență deosebită și cu un mare

Presa din diferite țări anunță decesul generalului de Gaulle

În mica încăpere tăcută, unde lemnele ardeau în șemineu, se aflau numai d-na de Gaulle cu cele două femei ale ei, șoferul Marroux, medicul și preotul, toți în genunchi. „Nimeni, a spus acesta din urmă, n-a rostit un cuvînt. D-na de Gaulle rămăsese imobilă. Cele două femei plîngeau”.

După un examen rapid, medicul a diagnosticat o ruptură a aortei abdominale, datorată unui anevrism **. Această ruptură brutală îl făcuse pe general să-și piardă cunoștința. De îndată, corpul său parcă se golise de sînge. În câteva clipe, fața devenise foarte palidă, în timp ce minile i se albeau. Medicul simțise la palparea o pungă cu sînge în abdomen. Era de părere că generalul n-a suferit și nu și-a dat seama că moare.

D-na de Gaulle a rămas demnă și foarte stăpîină pe sine. Nu și-a pierdut nici o clipă sîngele rece, a știut să-și stăpînească durerea și a făcut imediat față hotărîrilor pe care a trebuit să le ia singură, nici unul dintre copiii săi negăsindu-se lîngă ea. A cerut abatelui Jaugey să telefoneze la Paris generalului de Boissieu, pentru a-i anunța moartea generalului și a-l ruga să-l înștiințeze pe Philippe de Gaulle. Lui Boissieu, preotul i-a spus simplu: „Soțul dumneavoastră ne-a părăsit...”

S-a procedat numaidecît la toaleta mortuară, pe care au făcut-o medicul, preo-

orgolli. Avea încredere în misiunea lui și se identifica cu Franța. Nu e mai puțin adevărat că a avut simțul realităților și a încercat să le facă față. Geniul său indiscutabil nu-i maschează însă lacunele. Deosebit de sensibil la ideea de națiune, el n-a realizat niciodată cu adevărat ce este poporul și cu atât mai puțin lupta de clasă, căci a fost puternic implantat în clasa sa, marea burghezie, pe care a slujit-o ca un eminent om de stat”.

** Anevrim — dilatare a peretelui unui vas de sînge în urma unei leziuni traumatice sau inflamatorii.

2

generalului, se afla un șirag de mătânii cu boabe de culoare deschisă, care îi fuseseră date d-nei de Gaulle de papa Ioan XXIII și pe care generalul le ținea în sertarul nopțierii sale. La picioare, cartea unde figurau numele tuturor tovarășilor din mișcarea de Eliberare, — cu coperta ferecată în argint și ornamentată de o cruce a Eliberării — o spadă, peste care e suprapusă o cruce de Lorena. Fotoliile din salon fuseseră împinse lângă pereții împodobiți cu portretele strămoșilor generalului din sec. XVIII (un procuror, un avocat...) și de un tablou dăruit de regele Belgiei. Într-o vitrină, în fund, spre stînga, niște icoane și imagini vechi ale fecioarei, dintre care cea mai frumoasă fusese dăruită de cancelarul Adenauer. Figura generalului era senină, fiindcă nici boala, nici suferința nu-i precedaseră moartea. Unul dintre apropiații săi va spune: „A întinerit parcă cu douăzeci de ani.“

D-na de Gaulle își rugase personalul de serviciu, ca și pe doctorul Lacheny, pe preotul din Colombey și pe primarul satului, dl. Jean Raullet, care fusese înștiințat pe seară (încă în 9 noiembrie — n.n.) să nu răspîndească vestea morții generalului, pentru că nu dorea ca membrii fa-

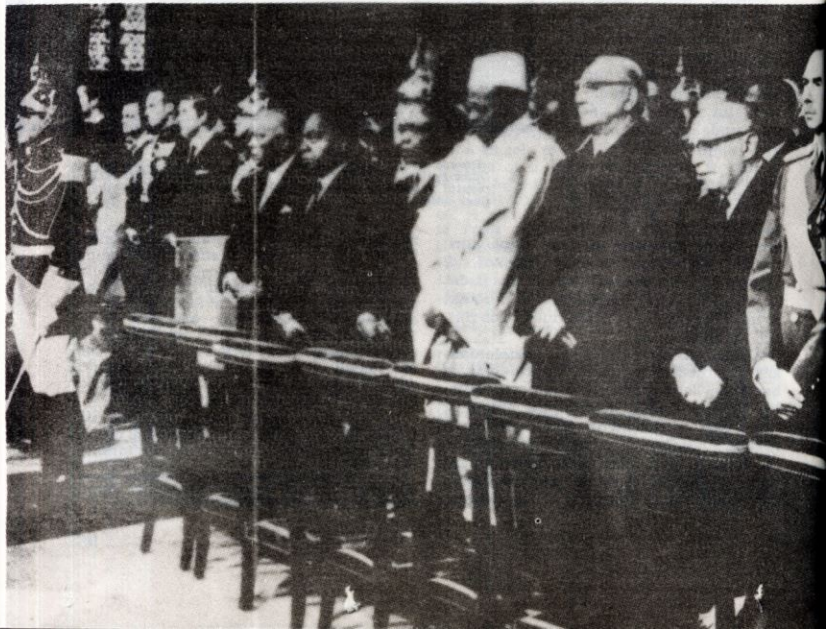
miliei sale s-o afle de la radio, ci să fie preveniți de ea. Trebuiau anunțați căpitănelul* Philippe de Gaulle, care era la Brest, d-na Marie-Agnès Cailliau, sora mai mare a generalului, Charles, nepotul cel mai mare, care se afla la New York, unde făcea un stagiul, cumnații și cumnațele fostului șef al statului.

Generalul de Boissieu care, alături de soția sa și de d-na de Gaulle, veghiese trupul generalului toată noaptea, chemase mai întîi, la ora unu și treizeci, pe Xavier de Beaulaincourt, ca să-l roage să vină la Colombey a doua zi, marți 10 noiembrie, cît mai devreme. Din prudență, temîndu-se ca știrea morții generalului să nu se răspîndească, Boissieu n-a îndrăznit să vorbească limpede la telefon: „Sînt la țară, s-a întîmplat ceva foarte grav, ceva iremediabil... Mă înțelegeți...“ Și cum Beaulaincourt tăcea, a continuat: „E ceva definitiv, s-a terminat“. A adăugat: „Socrul meu...“ și a închis repede.

Beaulaincourt l-a chemat imediat pe Desgrées du Loû — îl rugase Boissieu — ca să-i comunice cuvintele ginerelui generalului de Gaulle. Aghiotantul, pentru a fi

* Căpitan de rangul I, actualmente contra-amiral.

La Tedeumul care a avut loc în Catedrala pariziană Notre-Dame, personalități din toate țările au venit să aducă un ultim omagiu celui dispărut (în dreapta — primul în rîndul întîi, Richard Nixon, președintele Statelor Unite ale Americii, și Emil Bodnaraș, primul în rîndul al doilea, vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România)

mai sigur, a telefonat imediat la Colombey șoferului Marroux :

- E grav ? a întrebat.
- E grav, a răspuns Marroux.
- Foarte grav ?
- Foarte grav.
- S-a sfârșit ?
- S-a sfârșit.

Desgrées du Loué l-a sunat apoi pe Beaulaincourt : „Da, generalul a murit“, i-a spus. Amândoi — singurii din Paris care știau că de Gaulle murise — nu s-au mai culcat în acea noapte și la ora cinci și treizeci au pornit spre Colombey.

Xavier de Beaulaincourt era oricum așteptat la Colombey. Era marți, ziua când, în fiecare săptămână, colaboratorii generalului veneau pe rând la Boisserie să-i aducă curierul. Deși prevenit de moartea generalului de Gaulle, Beaulaincourt a adus totuși servieta grea, care avea să rămână închisă. Într-un clător erau rînduite zece scrisori care ar fi trebuit să fie semnate de generalul de Gaulle și pe care destinatarii lor n-aveau să le mai primească. Printre ele, o scrisoare de mulțumire către Jacques Monod (medic și biochimist), laureat al premiului Nobel pentru că îi trimisese cartea sa **Hazardul și necesitatea**, o alta, tot de mulțumire, pentru primirea cărții **Logica vieții** a unui

alt laureat al premiului Nobel, François Jacob (medic și biolog).

Într-un al doilea clător se aflau numeroase scrisori adresate în cursul săptămînii generalului de Gaulle, cele mai multe cu mulțumiri pentru trimiterea volumului **Renouveau**. Printre ele era una de la papă, una de la șahul Iranului, scrisă de mîna sa, în franceză, și multe altele : de la dl. Amintore Fanfani *, de la lady Churchill, de la d-na François Mauriac, de la foști miniștri. Era, de asemenea, un lung mesaj de la Anwar el Sadat cu mulțumiri călduroase către generalul de Gaulle pentru scrisoarea sa trimisă ambasadorului Egiptului cu ocazia morții președintelui Nasser.

Beaulaincourt mai aducea și citeva cărți adresate generalului : **Mutația**, de Marcel Loichot, **Europa după de Gaulle**, de lord Gladwyn, și de asemenea, citeva documente necesare pentru memoriile sale ; printre ele, o fișă specificînd volumul masei monetare la începutul planului de stabilizare, la care adăgase scurta notă asupra lui Christian Fouchet, cerută prin telefon cu citeva ore înainte morții. În sfîrșit, Beaulaincourt mai aducea și citeva cartonașe cu modele de mulțumiri la urările de Anul nou, ca să fie supuse alegerii generalului de Gaulle.

* * *

Alain de Boissieu fusese rugat să țină secretă știrea morții, pînă cînd Philippe de Gaulle sosea la Paris și dădea dispoziție cu privire la publicarea testamentului generalului de Gaulle. A început să telefoneze în zorii zilei de 10 noiembrie, prevenind la rînd pe ceilalți membri ai familiei. Unul dintre primii anunțați a fost Pierre Cailliau, fiul surorii generalului. La ora șapte cincizeci, acesta, temîndu-se ca mama lui să nu afle vestea din buletinul de știri de la ora opt, s-a dus imediat la locuința ei din Boulogne-sur-Seine.

D-na de Gaulle ceruse ginerelui său să-l prevină pe Georges Pompidou de moartea generalului. Boissieu avea să precizeze mai tîrziu că d-na de Gaulle îi spusese să comunice, în același timp, șefului statului că putea să dea publicității textul ultimelor dorințe ale fostului președinte al Republicii, pe care îl deținea — ca și cei doi copii ai generalului — din 1952. (Imediat după funeraliile naționale ale mareșalului de Lattre de Tassigny ** din 16 ianuarie 1952, generalul de Gaulle întrebîndu-se dacă mareșalul consimțise, înainte de a muri, la fastul funeraliilor sale și dacă nu se încălcase ră

* Amintore Fanfani — om politic italian, președinte al Senatului.

** Jean de Lattre de Tassigny (1889-1952) a primit titlul de mareșal post-mortem, în 1952.

dorințele lui intime, hotărîse ca propriile lui funeralii să nu aibă un caracter național). Marți dimineața la ora șapte și douăzeci și cinci, Alain de Boissieu a telefonat generalului Deguil, șeful statului-major particular al d-lui Pompidou, rugîndu-l să transmită cît de curînd președintelui Republicii mesajul d-nei de Gaulle.

Philippe de Gaulle a aflat de moartea tatălui său la Brest — la cerul naval unde lua masa — în seara de 9 noiembrie, curînd după ora douăzeci, printr-un telefon al soției sale, care fusese imediat anunțată de la Paris. S-a gîndit să plece cu un avion militar ca să cîștige timp. Dar temîndu-se ca plecarea avionului de la Brest și aterizarea la Villacoublay să nu trezească atenția, fiul generalului a hotărît să ia, la ora douăzeci și unu patruzeci și cinci, trenul care avea să ajungă a doua zi dimineața, puțin înainte de ora șapte, la Paris (la statul major al forțelor aeronavale din Brest, unii ofițeri și începuseră, văzînd această plecare precipitată, să se gîndească că fostul președinte al Republicii era grav bolnav).

Îndată ce a intrat în apartamentul său de la Paris, a sunat telefonul. La aparat se afla d-na de Gaulle. Erau primele cuvinte schimbate între Philippe și mama

sa după moartea generalului: „Îți amin-tesc, i-a spus ea, că trebuie să dai publicității cît mai curînd posibil dispozițiile testamentare ale tatălui tău...” Philippe de Gaulle a hotărît atunci să telefoneze la Elysée. „Doream, a declarat el mai tîrziu, să iau contact cu un colaborator al șefului statului. Totul trebuia pus la punct înainte de a se afla vestea și de a se bloca centralele telefonice (supraaglomerate), împiedicînd orice comunicație, cum s-a și întîmplat. Pentru început trebuia să precizez că, din 1952 încoace, tatăl meu nu făcuse nici un testament nou și că cel de atunci rămînea valabil. Mă interesam despre aceasta cam din doi în doi ani. După retragerea lui de la putere, l-am întrebât din nou dacă testamentul său prin care erau refuzate funeraliile naționale, este încă valabil și mi-a răspuns afirmativ. Nu voia nici atunci — sub Republica a V-a ca și sub a VI-a, la putere sau nu — funeralii naționale. În ochii lui, funeraliile erau o ceremonie particulară și religioasă. Dorea în continuare să fie înmormîntat simplu, la Colombey, în prezența locuitorilor satului său. Pentru evitarea unor manevre false, pentru ca totul să fie limpede, anunțarea morții tatălui meu și a dispozițiilor lui testamentare trebuiau făcute imediat. Și era de datorie

În noaptea de 12 noiembrie 1970, parizienții au depus pentru prima oară flori la Arcul de Triumf din piața care avea să fie denumită Etoile-Charles de Gaulle

mea să nu plec din Paris fără să mă asigur că textul integral al testamentului a fost adus la cunoștința publicului prin radio și televiziune”.

Cu puțin înainte de ora nouă, Philippe de Gaulle a telefonat la Elysée, cerînd să vorbească cu Pierre Juillet, unul din colaboratorii președintelui Pompidou. Ofițerul de serviciu i-a răspuns că nu este acolo și nu poate să-i spună precis cînd îl va găsi. Ofițerul i-a propus să vorbească cu dl. Denis Baudouin, noul șef al serviciului presei. Philippe de Gaulle a refuzat: dl. Baudouin rămânea pentru el organizatorul campaniei din perioada referendumului din aprilie 1969, în favoarea voturilor negative. Philippe de Gaulle a spus: „Nu vreau să vorbesc cu dl. Boudouin. Nu pot să-i vorbesc...” L-a chemat atunci pe Pierre Lefranc, cerîndu-i să vină îndată la el, iar apoi să meargă la Elysée.

După plecarea lui Lefranc, căpitanul de Gaulle a rămas singur în apartamentul său. Nimeni nu i-a dat vreun semn de viață. Nici de la președinția Republicii, nici de la Matignon, reședința primului ministru. Nici o persoană oficială nu și-a dat osteneala să ia contact cu fiul dispărutului. Profund șocat pentru moment, îl va rămîne și mai tîrziu o oarecare amărăciune. Se întreba de ce nu venise nimeni să se pună la dispoziția lui? De ce acest gol în jurul său? Nu putea să alunge gîndul că i se arăta dinadins un fel de nepăsare. Și-a amintit ceea ce se făcuse pentru fiul lui Vincent Auriol* în momentul morții președintelui, la 1 ianuarie 1966: i se pusese la dispoziție avionul prezidențial și un membru al cabinetului președintelui Republicii ceruse imediat să-l vadă.

La ora patrușprezece, fiul generalului de Gaulle a plecat la volanul mașinii sale spre Colombey, cu soția și trei dintre copiii săi, Yves, Jean și Pierre (cel mare, Charles, care era în Statele Unite, avea să sosească în același timp cu președintele Nixon, care îl invitase să efectueze călătoria la bordul avionului său personal).

Pierre Lefranc a fost primit de dl. Georges Pompidou în dimineața zilei de 10 noiembrie. „Vin din partea d-lui Philippe de Gaulle, a spus el, că să vă comunic că testamentul generalului, făcut în 1952, este încă valabil și că intenția sa este de a-l da publicității cît mai curînd posibil”. Lefranc i-a prezentat lui Pompidou exemplarul testamentului aparținînd lui Philippe. Președintele l-a citit pe îndelete, confirmînd că este, într-adevăr, conform cu exemplarul său, care se afla la el acasă și că șefa sa de cabinet, d-na Dupuy, s-a dus să-l aducă. Dl. Pompidou, a cerut totuși să se facă o fotografie după exemplarul lui Philippe de Gaulle. I-a arătat apoi lui Lefranc textul alocuțiunii pe care se pre-

gătea s-o rostească la televiziune: „...Franța este văduvă... dar în sufletul națiunii, de Gaulle rămîne veșnic viu”.

Chiar atunci a sosit Jacques Chaban-Delmas. Petrecuse noaptea la reședința sa oficială de prim ministru, în apropiere de Versailles unde, dimineața, curînd după ora șapte treizeci, sunase telefonul. La aparat era aghiotantul președintelui Pompidou: „președintele Republicii dorește să vă vadă cît mai repede cu putință. Vă așteaptă”, a spus el simplu, fără să dea vreo explicație. Primul ministru a plecat imediat spre Paris, intrigat, îngrijorat, trecînd în revistă toate problemele care puteau motiva o consultație atît de matinală, în timp ce asculta — așa cum obișnuia în mașină — muzica de la radio.

Întrînd în biroul prezidențial, Chaban-Delmas l-a văzut pe Lefranc alături de Georges Pompidou. „Am înțeles atunci, va spune mai tîrziu, și am simțit parcă o lovitură teribilă”. Șeful statului i s-a adresat cu cuvintele: „Jacques, generalul de Gaulle a murit aseară”. Toți trei au păstrat un moment de tăcere. Apoi, primul ministru a spus: „Acum, am rămas singuri...”

D-na Dupuy a adus șefului statului exemplarul său — numărul unu — din testament. Dl. Pompidou s-a asigurat că este identic cu al lui Philippe de Gaulle, după care i l-a predat lui Lefranc. Apoi a fost abordată problema ceremoniilor oficiale. „Ce va face guvernul? a întrebat dl. Pompidou și a adăugat îndată: Va avea loc o slujbă solemnă la Notre-Dame. Oare familia generalului va asista?” Lefranc a răspuns că hotărârile familiei nu vor putea fi luate decît după sosirea lui Philippe de Gaulle la Colombey. A mai precizat că acesta va da imediat publicității textul testamentului, apoi și-a luat rămas bun. În aceeași clipă, aghiotantul a intrat pe neașteptate în birou și i-a spus d-lui Pompidou că posturile de radio au anunțat, chiar atunci, moartea generalului de Gaulle.

Pierre Lefranc s-a instalat apoi la secretariatul generalului din Bulevardul Breteuil, rămas pustiu, deoarece Xavier de Beaulaincourt și colonelul Desgrées du Loise aflau la Colombey. Abia sosit, a primit un telefon de la dl. Michel Jobert, secretar general al președinției, care i-a cerut să întîrzie publicarea testamentului: „Președintele Republicii a convocat un Consiliu de miniștri la ora douăsprezece, i-a spus el. Ar dori ca testamentul să fie publicat după acest consiliu”. „Voi consulta familia generalului de Gaulle” a răspuns Lefranc și, luînd contact cu Philippe, i-a comunicat lui Michel Jobert: „Voința familiei generalului este de a înmîna fără întîrziere presei textul testamentului, care nu are nici o legătură cu Consiliul de miniștri”. Pierre-Louis Blanc a dictat pe dată agenției France Presse documentul, în timp ce ser-

* Vincent Auriol — președinte al Republicii Franceze în perioada 1947-1954.

viciul de presă de la Ellysée l-a dat, la rîndul său, publicității, distribuind ziaristilor fotocopii.

Puțin mai tîrziu, s-a anunțat oficial slujba de la Notre-Dame, pentru 12 noiembrie, ora unsprezece. Pierre Lefranc, surprins, a telefonat d-nei Dupuy la Ellysée, ca să-i atragă atenția că slujba de la catedrala pariziană a fost anunțată înainte ca funeraliile de la Colombey să fi fost fixate. Așadar, dacă aceste funeralii vor avea loc dimineața, familia generalului de Gaulle nu va putea veni la Notre-Dame. Philippe de Gaulle a rezolvat însă problema: funeraliile generalului la Colombey vor avea loc după-amiază și conform testamentului nici un membru al familiei generalului, a declarat el, nu va veni la Notre-Dame.

La orele nouăsprezece, Philippe a telefonat din Colombey lui Pierre Lefranc, care îl întrebase dacă președintele Republicii și primul ministru puteau veni la Boisserie să se incline în fața trupului generalului în după-amiază zilei de 11 noiembrie: familia era de acord cu venirea în acea zi a d-lui Pompidou și a d-lui Chaban-Delmas. De fapt, dorința lui Georges Pompidou fusese de a se duce la Colombey încă din ziua de 10. Dar cum Philippe de Gaulle nu avea să sosească în ziua aceea la Boisserie decât pe seară, d-na de Gaulle trimisese răspuns că prefera ca vizita să aibă loc la 11 noiembrie.

* * *

În timpul acesta, la Colombey, în așteptarea sosirii lui Philippe de Gaulle către ora optsprezece, generalul de Boissieu primea vizitatorii. Puțini au fost cei care au putut vedea trupul neînsuflit al generalului înainte de a fi pus în sicriu. Primii veniseră Xavier de Beaulaincourt și colonelul Desgrées du Loû, care au rămas toată ziua la Colombey — pentru a lua cunoștință de telegramele ce începeau să sosească și pentru a ajuta la organizarea funeraliilor — cu primarul, preotul, oamenii însărcinați cu înhumarea, și cu serviciile Ministerului de Interne conduse de dl. Georges Parat, responsabil cu paza marilor personalități. Apoi, dimineața, au sosit pe rînd primarul și membrii consiliului municipal din Colombey, dl. Paul Dijoud, prefectul de Haute-Marne, cu soția, dl. și d-na Jacques Vendroux, care fuseseră înștiințați la ora șapte de generalul de Boissieu, dl. Georges Galichon, președintele companiei Air-France, fost director de cabinet al generalului, cu soția, și dl. Toussiro — lăcrimînd — un fost șofer al generalului din vremea R.P.F.-ului *. După-amiază, la ora

* Rassemblement du Peuple Français (Unitatea Poporului Francez) — partid întemeiat și condus de generalul de Gaulle.

paisprezece, au venit monseniorul Alfred Atton, episcop la Langres, însoțit de preotul din Colombey, apoi generalul Massu. Acesta, contrar altor mărturii, va găsi figura generalului pe patul de moarte „foarte schimbată și teribil de impresionantă”.

La orele șaisprezece dl. Michel Debré și generalul Fourquet, șeful statului major al armatei, au sosit la Colombey cu elicopterul. Vizita d-lui Michel Debré — singurul ministru care l-a văzut pe generalul de Gaulle pe patul de moarte — a fost după aceea judecată cu oarecare severitate de cîțiva dintre colegii săi. D-na de Gaulle făcuse cunoscut că nu dorea venirea nici unui membru al guvernului la Colombey, iar dl. Pompidou, la Consiliul de dimineață, îi rugase pe miniștri „să nu își îngăduie manifestări cu caracter personal”. Pentru unii — al căror prim gînd, îndată ce aflaseră de moartea generalului, fusese de a se duce la Colombey — a fost foarte dureros să nu poată merge să se reculeagă lîngă trupul său, să nu-i mai vadă, pentru ultima oară, chipul. Michel Debré a profitat de venirea la Boisserie pentru a pune la punct, cu generalul de Boissieu, desfășurarea ceremoniei militare care avea să aibă loc după slujba înhumării.

Un moment de emoție intensă s-a produs la ora dejunului. D-na de Gaulle și copiii săi s-au adunat în sufragerie. Pentru prima oară, locul generalului la masă, cu spatele spre șemineu — încadrat de două mari amfore feniciene — era gol. Nemișcați, tăcuți, toți contemplau locul acela. D-na de Gaulle și-a stăpînit cu greu durerea, dar nu s-a lăsat abătută de mîhnire. Cum Philippe de Gaulle nu sosise încă, a rugat-o pe fiica sa Elisabeth să se așeze pe locul tatălui ei. Chiar la începutul mesei, au ascultat alocuțiunea rostită de dl. Georges Pompidou la televiziune. Apoi, ca de obicei, d-na de Gaulle a cerut cu amabilitate colonelului Desgrées du Loû și d-lui Beaulaincourt vești despre familiile lor. Dar comenții au rămas mai tot timpul tăcuți.

Așezarea în sicriu s-a făcut către ora douăzeci, marți, 10 noiembrie, îndată ce acesta a fost adus de tîmplarul satului, dl. Louis Merger. Acesta venise de dimineață la Boisserie pentru a lua măsurile de care era nevoie. Philippe de Gaulle dori să nu se ținutasec imediat capacul, pentru ca unii membri ai familiei generalului, precum și alte persoane, să-l mai poată vedea a doua zi. Dar d-na de Gaulle a ținut ca sicriul să fie definitiv închis, conform dorinței fostului președinte al Republicii: acesta dăduse indicații ca trupul său să fie pus în sicriu îndată ce acesta va fi adus, „pentru a evita oboseala celor care au de vegheat un mort”. Este, de asemenea, sigur că dorința profundă a d-nei de Gaulle era ca un număr cît mai mic de

persoane să-l vadă pe generalul de Gaulle mort. (El declarase într-o zi că nu voia ca nepoții săi, dacă mai erau copii în momentul sfârșitului său, să-i vadă trupul neînsuflețit. De aceea, fiul cel mai mic al lui Philippe, Pierre — de șapte ani — n-a fost lăsat să-și vadă bunicul mort.) Generalul a fost depus în sicriu de fiul d-lui Merger și de un timplar dintr-o comună apropiată, dl. Mouton, în prezența d-nei de Gaulle, a copiilor săi și a personalului de la Boisserie.

În cursul după-amiezii, Pierre Lefranc o întrebase pe d-na de Gaulle dacă dorea să se facă un mular după figura și mîinile generalului. Ea răspunsese pe dată că nu. Unul dintre copiii săi o întrebase dacă ar fi vrut să păstreze o șuviță din părul lui. Răspunsul a fost același: nimic, nimic care să poată aminti de trupul neînsuflețit al generalului de Gaulle. „Nici o relicvă“, a spus ea.

A doua zi, miercuri 11 noiembrie, au fost admise la Boisserie cîteva persoane, printre care generalul Lazard, fost luptător în Rezistență. Sora generalului sosise în cursul zilei. Chiar în fața sicriului fratelui său, i s-a înmînat scrisoarea — datată 6 noiembrie — pe care generalul i-o scrisese ca răspuns la urările ei de ziua lui onomastică și care nu fusese expediată. În fața sicriului a deschis-o și a citit: „Totul e foarte liniștit pe aici. Îmi continui marea lucrare...“

Georges Pompidou, președintele Republicii, și Jacques Chaban-Delmas, prim-ministru și colaborator al generalului în mișcarea de Eliberare, au sosit la Boisserie la ora șaisprezece. Au fost primiți pe peronul casei de căpitanul de Gaulle și de generalul de Boissieu. Și-au strîns mîinile în tăcere. Fiul și ginerele generalului i-au însoțit în salonul întunecos, unde, alături de sicriu, se aflau d-na de

Gaulle, fiica, nora și nepoții săi. S-au recales fără să spună o vorbă. Pe urmă, la cererea lor, Philippe i-a condus în biroul generalului, unde au rămas cîteva clipe nemișcați și tăcuți. La plecare, după șaisprezece minute, d-na de Gaulle a strîns cu căldură mîna lui Chaban-Delmas, spunîndu-i: „Trebuie s-o știți. Vă iubea foarte mult“

Aveau să se mai incline apoi, pe rînd, în fața sicriului alți colaboratori ai generalului de Gaulle. După cîteva clipe de reculegere unii, așa cum făcuseră șeful statului și primul ministru, intrau în biroul generalului, uitîndu-se la masa de lucru rînduită cu grijă, la rafturile bibliotecii, la obiectele familiare și, pe fereastră, dincolo de grădină, la peisajul de cîmpuri și păduri. Cu inima bătînd, nemișcați, tăcuți, stăpînindu-și lacrimile, contemplau decorul aceluia simplu cabinet de lucru, unde generalul „petrecea cea mai mare parte a ceasurilor zilei“, ca și cum ar fi vrut să și-l întipărească în minte pe vecie.

*
*
*

Cîteva ore mai tîrziu, generalul de Gaulle odihnea în mormîntul din cimitirul de la Colombey, unde doarme somnul de veci mai de mult fiica sa Anne și unde, într-o zi, va veni lîngă el soția sa. Ruga i-a fost împlinită: „Pentru Franța, pentru Doamna noastră Franța... Noi n-avem ce să-i cerem; poate, doar atît, ca în ziua libertății să binevoiască a-și deschide brațele ca o mamă, ca să-i plîngem la piept de bucurie și, ca în ziua cînd moartea va veni să ne ia, să ne îngroape cu blîndețe în bunul și sfîntul ei pămînt...“

Traducere de
Oana BUSUIOCEANU

CONCURSURILE MAGAZIN ISTORIC 1973

Răspunzînd dorinței exprimate de numeroși cititori, revista noastră va organiza în acest an **NU UN SINGUR CONCURS**, ca în anii precedenți, ci **TREI CONCURSURI**, dotate cu numeroase premii.

Primul concurs va avea loc în luna aprilie. În numărul 4 al **MAGAZINULUI ISTORIC** vom publica regulamentul și întrebările concursului. Bibliografia: primele trei numere ale **MAGAZINULUI ISTORIC** din acest an.

Așadar, **PROCURAȚI-VĂ din timp și PĂSTRAȚI revista!**

Un cronicar bizantin

Cîteva date biografice, cîteva referiri la funcțiile ocupate — cam acestea sînt informațiile de care dispunem în legătură cu viața scriitorilor bizantini. Nici operele lor, nici corespondența care s-a păstrat și nici relațiile contemporanilor nu furnizează alte amănunte. La fel de puțin știm și despre viața scriitorului bizantin Niketas Koniatos. Mai exact, un singur episod e descris amănunțit de el însuși și de fratele lui, Mihail. În schimb Koniatos ne-a lăsat un portret autentic al epocii sale, al unui secol zbuciumat de ev mediu bizantin.

Niketas Koniatos, zis și Akominatos

Marire și decădere

Acel unic episod din viața lui Niketas Koniatos nu se referă la cariera sa sau la situația lui materială. Este doar o întîmplare din viața particulară a istoricului, pe care o socotim însă semnificativă, căci dezvăluie ceva din felul lui de a fi.

...Anul 1204, un an trist din istoria Bizanțului. Cruciataii ocupă Constantinopolul și-l încoronază împărat pe contele Balduin de Flandra. Niketas Koniatos, demnitar de vază din Capitală, pierde totul: situație, bogăție, influență. Pentru a-și păstra viața și libertatea, Niketas și un grup de prieteni, printre care un judecător, hotărăsc să părăsească Bizanțul. Dar în clipa cînd ies din oraș, un cruciat latin, răpește pe fata judecătorului. O scenă obișnuită pentru acele zile, cînd cuceritorii puteau uide, răpi și jefui fără să fie pedepsiți. Niketas se năpustește în

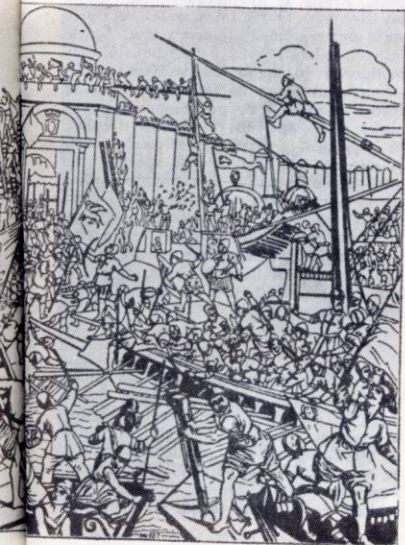
tabăra dușmanului și izbutește să rededă fetei libertatea. Riscîndu-și viața pentru un prieten, Niketas se dovedește deci un om curajos, care iubește dreptatea.

Ce mai știm despre acest scriitor și istoric? Se naște în 1150/1155, în orașul Koni, din Asia Mică. Își face studiile la Constantinopol și e numit funcționar fiscal într-o regiune îndepărtată a imperiului. În timpul domniei împăratului minor Alexios II (1180-1183) ajunge secretar al acestuia, pentru a demisiona după lovitura de stat a lui Andronic Comnenul*, nedorind, probabil, să participe la teroarea dezlănțuită de acest împărat.

Detronarea lui Andronic, în anul 1185, îi permite lui Koniatos să-și reia activitatea. Devine, rînd pe rînd, orator al curții, guvernator al Filippopolului, unul din judecătorii supremi ai imperiului și, în sfîrșit, conducător al administrației ci-

* Despre domnia lui Andronic I (1183-1185) vezi *Magazin istoric*, nr. 8/1971.

și un secol de istorie

În 1204, cruciații cuceresc Constantinopolul (frescă de Tintoretto; Palatul dogilor, Veneția)

vile, șef al serviciului secret. După căderea Constantinopolului sub stăpânirea cruciaților află refugiu la Nicea, nouă capitală provizorie a statului bizantin. La curtea din Nicea nu reușește însă să-și refacă situația. Zadarnic încearcă să atragă asupra sa atenția împăratului, preamărind în discursuri faptele vitejești ale acestuia. În scrisorile lui Niketas, păstrate din acele vremuri, fostul demnitar se plînge că are greutăți materiale și că e ținut în anonimat. Încetează din viață în 1125/1216.

Cronicarul sceptic

Istoricul bizantin lasă posterității o moștenire bogată: discursuri panegirice și cu caracter satiric, scrisori destinate în acele vremuri să fie citite în public, o culegere de documente în legătură cu istoria bisericii bizantine. Lucrarea sa principală ră-

ALEKSANDR KAJDAN

Doctor în științe istorice (U.R.S.S.)

mîne însă **Cronica**, o amplă operă istorică despre evenimentele anilor 1118-1206. Este un monument istoric de prim rang, scris pe baza observațiilor proprii, a relatărilor martorilor oculari sau a documentelor de arhivă. Multe capitole din **Cronica** sînt pentru noi unicul izvor de informație asupra evenimentelor expuse de Koniatos. Este adevărat că domnia lui Ioan II (1118-1143) și a fiului său Manuil I (1143-1180) sînt descrise și de un alt istoric bizantin, Ioan Kinnam; acesta se oprește însă la ultimii ani de domnie ai lui Manuil. Pentru evenimentele ulterioare, **Cronica** lui Koniatos rămîne singura sursă documentară.

Evident, nu trebuie să ne surprindă că, în **Cronica** sa, Niketas, ca și alți scriitori ai evului mediu, își îndreaptă din cînd în cînd gîndul spre Dumnezeu, văzînd în el o forță care intervine în treburile pămîntești. Această convingere nu-l împiedică însă pe Koniatos să adopte uneori o poziție sceptică sau chiar ironică. Astfel, cînd în anul 1176 Manuil I suferă o înfrîngere dezastruoasă într-o bătălie cu turcii selgiucizi, Niketas Koniatos face o remarcă îndrăzneată la adresa împăratului „ocrotit de Dumnezeu”: despre ce fel de „ocrotire” poate fi vorba — scrie cronicarul — devreme ce bătălia a fost pierdută rușinos? Și mai semnificativ apare un alt episod, care se referă la domnia lui Isaac II. Trupele rebele ale lui Alexsis Vranas apropiindu-se de Constantinopol, împăratul — relatează Koniatos — a adunat pe călugări, pentru a-l implora pe cel de sus să înlăture primejdia unui război civil. Această acțiune a lui Isaac și încrederea lui în atotputernicia sfîntului duh sînt apreciate de cronicar ca o „moleşală nedemnă” și sînt comparate cu poziția lui Konrad Montferrat, care a căutat să-l convingă pe împărat să se bazeze nu numai pe călugări, dar și pe soldați.

Ar fi greșit să afirmăm că Niketas Koniatos a fost un „liber cugetător”. El însuși s-ar fi îngrozit auzind o apreciere de acest gen. Ca și contemporanii săi, era religios, îl pasionau disputele teologice, cînta **Biblia**. Este însă semnificativ, credem, faptul că în relatările sale se strecoară o anumită îndoială — pe care el în-

suși nu izbutește s-o deslușească — alimentată de idealuri și imagini legate de antichitate și preluate de Koniatos de la clasici, față de care nutrea o considerație deosebită. Pe de altă parte, însă, pare firesc ca ea să se fi născut în atmosfera epocii și societății în care a trăit scriitorul, stăpinit de convingerea că aparține tagmei alese a omenirii, care trăiește vremurile chinuitoare ale slăbirii și destrămării statului bizantin, încheiate prin cucerirea Constantinopolului de către cruciați.

Oricât se străduiește Koniatos să se convingă pe el însuși că evenimentul din 1204, căderea Constantinopolului, este o pedeapsă a lui Dumnezeu și că pînă la urmă mărînimia celui de sus va răsplăti meritele bizantinilor, el nu poate alunga gîndul că tragedia Bizanțului este rezultatul firesc al unui proces petrecut de-a lungul unei epoci îndelungate, pe care i-a fost dat s-o cunoască. De aceea, așteptarea acestei catastrofe străbate ca un fir roșu întreaga sa **Cronică**.

Dacă putem presupune că scepticismul religios al lui Niketas Koniatos este oarecum în afara voinței lui, scepticismul său politic, îndoilele în ceea ce privește caracterul divin al puterii de stat, persistă în scrierile sale mult mai consecvent.

Preamărirea împăratului constituia, se știe, unul din elementele esențiale ale

doctrinei oficiale, ale religiei de stat în Bizanț. În această privință, neobosiții oratori bizantini au elaborat un lung șir de stereotipuri, o bogată frazeologie, prezentă, firește, și în discursurile lui Niketas Koniatos. Dar în **Cronică** el privește puterea împăratului cu totul altfel, într-o manieră absolut netraditională. Stereotipurile nu lipsesc cu desăvîrșire, dar — amănunțit demn de reținut — ele sînt rostite **nemijlocit** de personajele lui Koniatos și nu apar în relatările autorului. În ceea ce îl privește direct pe cronicar, el expune alte idei. Nu se sfiește, de pildă, să condamne și să ridiculizeze concepția greșită, proprie împăraților, cum că Dumnezeu le-a dat dreptul să trimită la moarte mii de supuși, după cum nu se dă în lături să-i condamne pe cei puternici, care vor să dispună de stat ca de un bun propriu, tratîndu-i pe supuși ca pe niște sclavi.

Preferințe și obsesii

Dacă Niketas Koniatos privează puterea imperială de aureola ei divină, atunci unde, în care mediu social caută el, într-o perioadă de grele încercări, sprijinul și forța capabile să stăvilească pieirea ce se apropie? Democrația nu-l atrage. Portretele călugărilor și clericilor sînt schițate cu o ironie fătîșă, iar reprezen-

Tesăturile de mătase, bogat ornamentate au fost un atribut al fastului bizantin

Împăratul Ioan II și moștenitorul lui, Alexios

tanții propriei sale categorii sociale, nobilimea de dată recentă, sînt prezentați în toată goliiciunea lor: lingușitori, slugarnici, lacomi, corupți, ignoranți.

O singură grupare socială întruiește simpatia lui Koniatos: aristocrația veche, căreia îi atribuie însușiri alese și îi admiră cultura, elocvența, frumusețea fizică. Acestor calități, considerate ca fiind necesare unui aristocrat bizantin, cronicarul le adaugă virtuțile creștinești, ca mila și dărnicia.

Nesiguranța vieții omului îl întristează și îl copleșește pe Koniatos, iar referirile la execuții revin obsedant în *Cronică* lui. Suferind de pe urma sîngeroasei terori din anii de domnie a lui Andronic I, cronicarul se întoarce mereu la ideea că viața omului trebuie să fie intangibilă, sfîntă. El scrie cu indignare despre hotărîrea lui Andronic de a-i suprima pe conspiratorii ce s-au ridicat împotriva lui și se arată revoltat îndeosebi de faptul că legiutorul a atribuit lui Dumnezeu această măsură

crudă, sugerată, în realitate, de „străvechiul autor al omuciderii” — diavolul.

De regulă, cronicarii și retorii bizantini împărteau oamenii în cucernici, prin urmare „pozitivi” și ateți, deci răi, „negativi”. Și aici Koniatos încalcă tradiția (ne referim, din nou, numai la *Cronică*, nu și la cuvîntările lui, în care canoanele sînt respectate aproape întotdeauna). El insistă în repetate rînduri asupra complexității caracterului omenesc, asupra îmbinării în unul și același om a unor calități contradictorii. Pe Manuil I, de pildă, îl înfățișează ca pe un om inteligent, energic, curajos în luptă, dar în același timp lacom, nestăpînit la mînie și din cale afară de încrezător în astrologi și profeți. Din complexitatea caracterului se detașează însă o dominantă specifică. Astfel, zugrăvind portretele împăraților, Koniatos vorbește despre cavalerul Manuil, fătarnicul sîngeros Andronic, tînărul neputincios, Alexios II, gurmandul Isaac Anghelos, omul de nimic și lăudărosul Alexios III.

Cronicarul are o atitudine bine diferențiată față de eroii săi. Nu năzuiește să pronunțe împotriva lor un verdict solemn și definitiv, se complace, în schimb, în a le ironiza înfățișarea, purtarea nechibzuită, absurditatea opiniilor lor sau în a face comparații hazlii. Astfel, descriindu-l pe Teodor Kastamonitos, favoritul lui Isaac II, menționează că seamănă cu o amforă pentru vin. Comparația are însă un tîlc căci, spune Koniatos, întocmai ca un neguțător de vin, acest înalt personaj se ocupă cu comerțul, doar că tirguiește și vinde ieftin soarta bizantinilor.

Dacă am insistat asupra cîtorva aspecte ale modului de a gîndi și a scrie specifice lui Koniatos, este pentru a sublinia că ampla lui *Cronică* constituie, în primul rînd, un mijloc de exprimare al conștiinței unui bizantin onest, care trăiește momente tragice din istoria țării sale. Ea este însă și o expresie a crizei prin care trecea concepția tradițională asupra lumii și a sistemului estetic tradițional bizantin. Koniatos — gînditorul și artistul — nu leapadă încă „odăjdile” vechi, dar în creația sa trăiesc împreună, în bună înțelegere, tradiționalismul și inovația și poate tocmai arta de a îmbina stereotipul cu concepția individuală despre lume creează specificul și farmecul *Cronicii* lui Niketas Koniatos — unul din prozatorii cei mai de vază ai evului mediu.

În românește de
Valentin TESCOVEANU

Cărți sosite la redacție

**ESEU IN ISTORIA MO-
DELELOR UMANE**, Edi-
tura Științifică, București,
1972. Plecând de la constatarea că, prin intermediul
modelului de umanitate,
cartea de literatură ne
poate dezvălui „cum a evoluat
ideea de om și cum
a progresat explorarea
ființei umane”, autorul,
Al. Dușu, analizează cîteva
modele umane prefigurate

în mari epoci culturale (renaștere, clasicism, romanticism) în scopul de a surprinde, în spatele fiecărui model, „o permanentă aspirație umană care se înfrunghiează în erou”. Operația ține de domeniul istoriei culturii dar, în egală măsură, poate furniza noi puncte de vedere în înțelegerea faptelor istorice căci, la vremea lor, „l'homme parfait”, „l'honnête homme” sau eroul romantic, sfărîmînd canoanele unui model universal, spre a-și afirma unicitatea sa exemplară, erau nu numai existențe livrestice ci, depășind paginile cărților, deveneau adevărate prototipuri într-o conduită a existenței unanim acceptată. Cartea pledează, în ultimă instanță, pentru integrarea documentului cultural în ordinea firească a documentelor istorice căci, așa cum spune autorul, „atitudine față de documentul cultural este strîns legată de o viziune care explică lumea pentru a o transforma; ca atare, incursiunea în trecut, prin intermediul mărturiilor păstrate, nu urmărește o simplă reconstituire a unei serii de realizări culturale, ci o redare a felului în care acestea s-au înscris în dezvoltarea vieții intelectuale a societăților, au participat la istorie”.

TARA BIRSEI, Editura Academiei R.S.R., București, 1972. Apărută sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Centrul de științe sociale Cluj, lucrarea, publicată sub redacția lui **Nicolae Dunăre** de către un colec-

tiv de autori alcătuit din: **Mircea Băltescu**, **Pavel Binder**, **Nicolae Dunăre**, **Țiberiu Graur**, **Titus Hasdeu**, **Petre Idu**, **Cornel Irimie**, **Károly Kós**, **Liviu Marcu**, **Mariana Marcu**, **Emil Micu**, **Ioan Nicoră**, **Alexandru Savu**, **Caius Teodorescu**, constituie primul volum dintr-o amplă monografie (proiectată în 3 volume) dedicată **Tării Birsei**.

O primă serie de astfel de monografii va fi consacrată „principalelor zone de intersecție între Transilvania și celelalte ținuturi istorice românești”, o alta avînd în vedere „cîteva vetre transilvănene de formare a poporului român (Munții Apuseni, Maramureșul istoric, Hunedoara)”.

Acest întii volum — început în 1957 — cuprinde studii tratînd încaadrarea geografică, istorică și etnografică a **Tării Birsei**, cu menționarea caracterului special al situației ei la intersecția celor trei țări românești, cercetările efectuate urmîrind „să releve aspecte ale culturii populare — insuficient ori unilateral abordate în trecut — reflectînd legăturile dintre cele trei țări românești și, în același timp, unitatea în varietate a culturii materiale și spirituale pe întreg cuprinsul României”.

BATIZ — MONOGRAFIA MANUFACTURII DE FAIANTĂ FINĂ, Cluj, 1972. **Magdalena Bunta** și **Paul Gyulal**, de la Muzeul de Istorie al Transilvaniei, au reconstituit cu pricepere și migală istoria acestei manufacturi, ale cărei produse s-au bucurat de o apreciere deosebită nu numai

mai în Transilvania, ci și în țările vecine.

Volumul este deschis de un cuvînt semnat de acad. **C. Dăscoviciu** și o prefață a prof. dr. doc. **Șt. Pascu**.

SPIRU HARET, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972. Consemnînd meritele și „limitile și contradicțiile existente în gîndirea și acțiunile lui Haret”, printr-o amănunțită cercetare a contribuției acestuia în știință, filozofie, politică, pedagogie și învățămînt, autorul, **Emil Băldescu** reușește să surprindă „miezul viu al unei existențe exemplare”, al unei opere care „îl situează pe Haret la un loc de mare cinste în cartea de aur a școlii românești, a acelei școli care a fost prezentă permanent de-a lungul veacurilor în lupta poporului nostru pentru libertate, dreptate și progres social”.

Eugen Lovinescu, ISTORIA CIVILIZAȚIEI ROMÂNE MODERNE, ediție, studiu introductiv și note **Z. Ornea**, Editura Științifică, București, 1972, reprezintă retipărirea celor 3 volume, apărute între anii 1924-1926, și prin care Lovinescu încerca să dea „o interpretare strict sociologică formației civilizației române”. Subliniind limitele idealiste ale premiselor de la care pornea în analiza sa Lovinescu, și anume credința acestuia în „caracterul anticipativ al ideologicului asupra economicului”, studiul introduce reliefate, totodată, originalitatea lucrării, autorul ei „avînd meritul excepțional de a fi urmărit procesul pe toată istoria sa și în toate ipostazele posibile, de a fi examinat nu numai forțele care au militat pentru înfăptuirea României capitaliste, ci și cele contradictorii... Chiar dacă mai tîrziu procesul studiat de criticul devenit sociolog a fost cercetat, datorită unei metodologii științifice,

Cărți

sosite

la

redacție

cu rezultate superioare, meritul lui Lovinescu rămâne — în epocă și în istoria sociologiei românești — neștirbit“.

SATU MARE, Muzeul Județului Satu Mare, 1972.

Volumul cuprinde studii și cercetări din domeniul istoriei, arheologiei, etnografiei, artei, științelor naturii și muzeografiei. Fiecare studiu este însoțit de un scurt rezumat în germană sau franceză.

PROCESELE IOANEI d'ARC, Editura Științifică, București, 1972, cuprinde principalele documente din procesul de condamnare și cel de reabilitare a eroinei. Îngrijirea științifică, notele și studiul introductiv sînt semnate de **Radu Manolescu**, iar traducerea materialelor aparține lui **Eugen Costescu**.

Un fragment din lucrare a fost publicat și în **Magazin istoric**, nr. 8/1970.

Răul Roa, MENIREA, FERICIREA ȘI NEFERICIREA UNUI MAMBI, Editura Politică, București, 1972. O pagină din istoria revoluționară a Cubei, redată prin biografia unui patriot combatant, bunicul autorului, un mambi (soldat al Armatei de Eliberare în războiul antispaniol din 1868), simbol al „unui trecut de glorie care supra-viețuiește transfigurat“. Volumul este prefăcut de **Mihnea Gheorghiu**.

DECEBAL, Editura Meridiane, București, 1972. O carte despre Decebal,

„eroul strămoșilor, strămoșul eroilor“, cum își subintitulează autorul, **Dumitru Almaș** recentul volum, publicat în cadrul colecției **Historia magister vitae**, reprezintă o întreprindere deloc lesnicioasă. Lucrarea evocă bărbăția și demnitatea poporului dac, setea sa de libertate, de neafîrnare, înfrunțată în luminoasă figură a conducătorului erou. Căci, așa cum subliniază autorul, „Decebal n-ar fi fost ceea ce a fost, dacă însuși nu s-ar fi ridicat în numele și în fruntea oamenilor modelați de pămîntul pe care de mult prinseseră rădăcini și se supuneau legilor lui. Dacă însuși nu s-ar fi dăruit marelui gînd de a întreține întocmai dorința de trai slobod și rîvna spre cea mai curată și slăvită demnitate umană“.

ULTIMA ZI DIN VIAȚA UNUI TITAN

(Urmare din p. 61)

Mandrou — rezidă în primul rînd în a nu renunța să cauti și să susții adevărul“.

Nicolai Copernic a fost înmormîntat în catedrala de la Frombork. În 1581 s-a pus acolo și o placă comemorativă, care însă ulterior, cu prilejul unor reparații, a fost distrusă. De atunci, localizarea mormîntului este înconjurată în mister. Doi membri de frunte ai „Societății prietenilor științei“ din Varșovia au crezut, în 1802, că au identificat mormîntul după un fragment de inscripție, dar s-a dovedit ulterior că greșiseră, confundîndu-l cu acela al primului episcop de Warmia. De fapt, nimeni nu știe astăzi — deși s-au mai făcut multe cercetări —, unde se află locul de veci în impunătoarea catedrală.

Dar dacă osemintele sale au un sălaș neidentificat, amintirea lui Copernic a rămas veșnic vie în inima poporului polonez, a tuturor popoarelor lumii, ca un astru de prima mărime pe firmamentul civilizației mondiale, iar chipul lui a fost imorta-

lizat de splendidul autoportret pe care îl reproducem în culori, imagine care a servit ca model tuturor picturilor ulterioare ce l-au înfățișat pe genialul umanist, erudit și astronom.

„Dorința oamenilor de a cuceri spațiul — scria în 1972 prof. Ronald Norrish, din Anglia — nu mai poate fi stăvilită în zilele noastre. Sînt convins că dacă Copernic ar trăi astăzi, ar fi în fruntea acestei acțiuni, căreia i-a dat de altfel primul impuls. Ca medic și ca om de acțiune, nu ar fi desigur indiferent față de marile probleme umane actuale. O pace trăinică și o bună înțelegere reciprocă între oameni ar putea aduce o schimbare de orientare în lumea științei noastre, care evoluează atît de rapid“. Iar profesorul Hans Jürgen Treder, din Republica Democrată Germană, conchidea pe drept cuvînt că „revoluția științifică și tehnică a epocii noastre este prelungirea directă a primei revoluții științifice, întreprinse de Copernic“.

QUILLET-FLAMMARION NE MULTUMEȘTE

Articolul Informație și dezinformație enciclopedică apărut în numărul 8/1972 al revistei noastre își prelungește ecoul favorabil prin răspunsul primit recent din partea directorului Editurii pariziene Quillet-Flammarion. Ii dăm cuibulul:

„Vă mulțumim foarte mult pentru grija de a ne fi semnalat un anumit număr de greșeli și imprecizii, pe care le-ați descoperit în dicționarul nostru uzual. Majoritatea observațiilor dumneavoastră sînt cit se poate de binevenite și în edițiile noastre viitoare vom face neapărat rectificările necesare”.

După ce se ocupă amănunțit de fiecare caz în parte, directorul editurii subliniază că rădăcia enciclopediilor a pregătit un tablou amănunțit al istoriei României pentru dicționarul Quillet în 3 volume.

DIRECȚIA MONUMENTELOR ISTORICE ȘI DE ARTĂ RĂSPUNDE

Cititorii noștri TOMA și AURELIA TOMA-SESCU din Tătărești de Sus, jud. Teleorman, Gh. GORUN din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, jud. Bacău, prof. AL. CONSTANTINESCU din Ploiești, prof. ACHIM MATEI din Silvasul de Cîmpie, jud. Bistrița-Năsăud, TUDOR MORARIU din București, nu s-au sesizat asupra unor monumente din țară sau au formulat sugestii pe care directorul departamentului de resort din Consiliul Culturii și Educației Socialiste, tovarășul Vasile Drăguș, le-a soluționat prin răspunsuri personale despre care ne-a informat și pe noi. Ii mulțumim pentru promptitudine.

CAZUL OSSIETZKY ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Prof. THOMAS BREIER din Timișoara ne trimite prețioase precizări în legătură cu oglindirea luptei și suferințelor militantului antifascist Ossietzky în coloanele ziarului antihitlerist Neue Zeitung din Banat. O primă informație despre el a apărut în articolul O sută de mii de deținuți politici în lagărele de concentrare, în cazărmlle S.A. și SS, din 20 august 1934. În anii următori, ziarul și-a informat cititorii, în articole ca Grozăviile din lagărele de concentrare (16 iulie 1936), despre peregrinările luptătorului prin diferite lagăre și închisori, despre mișcarea pentru eliberarea sa. În sfîrșit, în Neue Zeitung din 12 iunie 1938, s-a publicat o evocare cu prilejul morții sale, semnată de cunoscutul scriitor și militant democraț german din țara noastră Kurt Tucholski, care arăta că „odată cu Ossietzky a murit unul din nenumărații martiri ai regimului hitlerist, dar este neîndoielnic că spiritul luptei sale va trăi veșnic în memoria omenirii”. Mulțumim corespondentului nostru și pentru interesele completări pe care le adaugă biografia lui Ossietzky.

DIN ISTORIA „ALFABETULUI MUZICII”

Un substanțial articol despre istoria noțelor muzicale ne trimite dr. EUGEN ANASTASIU din Sibiu. Aprecîind că într-o revistă de specialitate muzicală ar fi indicat să apară „în extenso”, spicuim un crîmpei care considerăm că va interesa pe cititorii noștri:

„Recenta dezgropare a unor străvechi plăci de platră de diferite grosimi și structuri, care emit la lovire sunete muzicale foarte variate și variabile («litofone»), arată o cit mai largă gamă de exprimare sonoră. Dar «simbolica» melodiei «alfabetul» muzicii să nu fi fost o preocupare? Fără îndoială că a fost. Probabil că primele notații s-au supus aceluiași mod de exprimare ca și scrierea prin imagini: mici desene schematice, încercînd, sfîngaci, să exprime ceea ce era greu de exprimat. Un joc de alegorii. Asemenea, încercări s-au păstrat. La indienii din America se practică și azi următorul «portativ»: pe o coajă de mesteacăn sau pe o piele de bizon, vedem silueta unui om cu brațul întins, din gura căruia șerpuieste o linie cotită sau dreaptă sau avînd la capăt o steluță. Aceasta înseamnă «războinicul cîntă» sau «vîntătorul strigă» sau «întonează o rugă de mulțumire» [...]».

Egiptologii n-au admis hieroglifelor sensuri de notație muzicală. Rămînea o ciudățenie faptul că un popor atît de îndrăgostit de muzică, la care fresce și statui nenumărate ne arată atît bărbatul cînt și femeia cîntînd la cele mai felurite instrumente, să nu fi avut un mod de a-și nota melodiele. De curînd, o autoritate în muzicologie antică a demonstrat legătura dintre figurile de muzicanți din frescele și basoreliefurile egiptene (harfiști, flautiști, ghitaristi etc.) datînd din milenii III î.e.n. și alte siluete — așezate sau în picioare — aflate alături de executanți, la care mișcările joacă un rol deosebit. Prin poziția foarte variată a brațelor, antebrațelor și degetelor, ele par să spună ceva. Ce anume? E un «limbaj al mișcărilor» care întruchipează un adevărat sistem dirijoral și bucății muzicale ce se execută în aceeași clipă, în apropiere. Traducînd acest limbaj, am ști ce anume și cum se cîntă...”

UN FIU AL LUI VLAD DRACUL ÎN BĂTĂLIA POPOARELOR

MIRCEA DRONIUC, Moldova-Sulița, jud. Suceava dorește să știe care fiu al voievodului Vlad Dracul a participat la bătălia de la Varna (10 noiembrie 1444): este vorba de fiul mai mare al acestui voievod, anume Mircea, mort împreună cu tatăl său în toamna anului 1447; cu aceasta, am răspuns și la cealaltă întrebare — pînd cînd a domnit Vlad Dracul.

Cititorul nostru ne face și o propunere, anume de a publica „noutăți de prin șantierul arheologic din țară și de peste hotare”.

După cum știți presa noastră publică deseori, asemenea informații iar Magazinul istoric insistă în articolele și interviurile sale asupra acelor aspecte cu caracter generalizant.

MULȚUMIM PENTRU SUGESTII

PAUL CHIRITESCU, din Bacău, consideră că ar trebui să acordăm mai mult spațiu istoriei popoarelor din continentele mai îndepărtate și propune — printre altele — să inserăm mai

multe materiale despre istoria poporului chinez, a popoarelor Africii etc. Sugestia este în preocupările noastre permanente. În ultimele numere au apărut mai multe asemenea evocări istorice.

NICOLAE MIZGOI, din Starchiojd, jud. Prahova, propune publicarea unor materiale despre viața și faptele unor haiduci români. Tema va fi prezentă chiar în numărul viitor al revistei Magazin Istoric.

AUREL POPIAN, din Timișoara, apreciază că revista acordă atenție istoriei contemporane a României, dar consideră că ar trebui să publice și mai multe articole dedicate acestei perioade. Punctul dv. de vedere este perfect valabil, coincidând cu eforturile colectivului nostru redacțional.

VLADIMIR ALEXANDRESCU, din București, aduce precizări la nota publicată în nr. 4/1972 al Magazinului Istoric în legătură cu originea galică a orașului Paris și sugerează publicarea unui articol despre vestigiile lăsate de gali pe teritoriul țării noastre. Vom ține seama!

IOAN URSA, din Aldești, jud. Arad, propune inserarea, mai des, a unor articole despre istoricii români mai vechi, ca și despre activitatea și proiectele de viitor ale unor istorici contemporani. Continuăm și în acest an dialogul nostru cu istoricii!

ANETA UNGUREANU, comuna Barca, jud. Neamț, REMA RISTIA, Arad, IOAN BIRNAS,

Oradea — am înregistrat sugestiile dv. pentru care vă mulțumim.

A. BRAESTER, București: Din partea tovarășului Ion Coman însemnăm următoarele: aprecierile dv. privind cauzele, desfășurarea și consecințele „Cazului Stere” sînt juste. Comple-tările aduse pun în lumină venalitatea politicienilor din cele două principale partide burghize, angrenate în lupta pentru putere din anul 1930. Vom folosi, la momentul oportun, aceste precizări. Vă mulțumim.

BOTEZATU DOINA, elevă din Bacău, fraza „Anglia așteaptă ca fiecare din fiii săi să-și facă datoria” a spus-o Nelson în 1805 (21 octombrie, ora 9 dimineața) înainte de bătălia de la Trafalgar. Felicitări pentru interesul arătat istoriei. Pentru clasa a VII-a ai într-adevăr o pasiune reală și ne bucură că Magazin Istoric, și-o împlinește. Mulțumiri pentru desen.

I. DOROBANTU, București. Răspunsul amintit este într-adevăr atribuit de Herodot lui Deneker. Dar, după cum știți, în documentul anecdotelor istorice aceleași fraze sînt atribuite uneori unor personaje diferite. Iar adevărul e greu de stabilit după trecerea atîtor secole. Nu ne rămîne decît să spunem „Si non e vero, e ben trovato”.

EM. TRUSCARU, din Suceava solicită să scriem despre Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, doi dintre cei mai glorioși și destoinici voievozi ai românilor. Vă vom satisface dorința în numerele viitoare.

Cristian POPIȘTEANU

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR AL REVISTEI

- Neînfricată tărie a luptătorilor pașoptiști
- Soldați fără uniformă
- 13 martie 1907: conservatori și liberali își dau mîna
- În culisele unui proces de presă: mareșalul Averescu nu-și mai aduce aminte
- Bătălia de la Maraton — o nouă interpretare
- André Maurois — corospondent de război
- Drumul chihlimbarului
- Manuelita Saenz, aproape o legendă
- Cronică haiducească
- America vikingă și tulburătoarea ei istorie
- Al. Papiu Ilarian, avocatul căruțașilor „bivolari” din Giurgiu
- Fronda de la Buzău
- Masacrul din noaptea Sfîntului Bartolomeu
- Secvențe din istoria județelor țării: Iași
- Documente celebre ale istoriei: Habeas Corpus Act

CONTENTS

Nicolae Ceaușescu: 55 Years of Life and four Decades of Revolutionary Activity 3

MARIAN ȘTEFAN and FLORIAN TĂNĂȘESCU February 16, 1933

— The Bloody Repression of the Strike at the Grivița Works; NICOLAE NICU MORARU The Marching Column of the Ploiești Oil Workers; Priest Alexandru Ionescu, a Witness at the Railway Workers' Trial 16

ȘTEFAN S. GOROVEI Bogdan I (1363-1367), Founder of the Principality of Moldavia 37

K.K. ROKOSSOVSKI, LIDDELL HART, ALEXANDER WERTH and L. BEZYMENSKI Stalingrad, the Beginning of the Nazi Reich's End 44

I.M. ȘTEFAN Nicholas Copernicus 56

ANDRÉ MAUROIS How France Capitulated in 1940 62

TH. HOLBAN Foreign Documents on Alexandru Lăpușneanu's Reign (1552-1561, 1564-1568) 68

ION BULEI The Liberals and the Conservatives Go to Law 73

JEAN MAURIAC General de Gaulle's Death 80

ALEXANDER KAJDAN The Byzantine Chronicler Niketas Konyatos 92

SOMMAIRE

Nicolae Ceaușescu: 55 ans de vie et quatre décennies d'activité révolutionnaire 3

MARIAN ȘTEFAN et FLORIAN TĂNĂȘESCU Le 16 Février 1933

— La répression sangninaire de la grève des ouvriers de l'Usine Grivița; NICOLAE NICU MORARU La colonne des ouvriers pétroliers de Ploiești; Le prêtre Alexandru Ionescu, témoin au procès des cheminots 16

ȘTEFAN S. GOROVEI Bogdan I (1363-1367), fondateur de la

(Principauté de Moldavie) 37

K.K. ROKOSSOVSKI, LIDDELL HART, ALEXANDER WERTH et L. BEZYMENSKI

Stalingrad, le commencement de la fin du Reich nazi 44

I.M. ȘTEFAN Nicolas Copernic 56

ANDRÉ MAUROIS La capitulation de la France en 1940 62

TH. HOLBAN Documents étrangers sur le règne d'Alexandru Lăpușneanu (1552-1561, 1564-1568) 68

ION BULEI Les libéraux et les conservateurs en procès 73

JEAN MAURIAC La mort du Général de Gaulle 80

ALEXANDER KAJDAN Le chroniqueur byzantin Niketas Konyatos 92

СОДЕРЖАНИЕ

Николае Чаушеску: 55 лет жизни и четыре десятилетия революционной деятельности 3

И.М. ШТЕФАН, Ф. ТАНЭСЕСКУ 16-е февраля 1933 г. — кровавая расправа против бастующих рабочих завода «Гривица»;

Н.Н. МОРАРУ Колонна нефтяников в Плоешти; Священник А. Ионеску, свидетель на суде железнодорожников 16

Ш.С. ГОРОВЕЙ Богдан I-ый (1363—1367) — создатель Молдовы 37

К.К. РОКОССОВСКИЙ, ЛИДДЕЛ ХАРТ, А. ВЕРТ, Л. БЕЗЫМЕНСКИЙ Сталинград, начало разгрома нацистского рейха 44

И.М. ШТЕФАН Николай Коперник 56

А. МОРИА Капитуляция Франции в 1940-ом году 62

Т.Х. ХОЛБАН Зарубежные документы про господство Александра Лăпуșниану (XVI-ый в.) 68

И. БУЛЕИ Либеральная и кон-

сервативная партия на суде (1889) 73

Ж. МОРИЯК Смерть генерала де Голля 80

А. КАЖДАН Византийский историк Никетас Коникатос 92

INHALT

Nicolae Ceaușescu: 55 Lebensjahre und vier Jahrzehnte revolutionärer Tätigkeit 3

MARIAN ȘTEFAN, FLORIAN TĂNĂȘESCU Der 16. Februar

1933 — Die blutige Unterdrückung der Streiker im Grivița-

Werk; NICOLAE NICU MORARU Die Kolonne der Erdöl-

arbeiter von Ploiești; Der Pfarrer Alexandru Ionescu als Zeuge im

Prozess der Eisenbahnarbeiter 16

ȘTEFAN S. GOROVEI Bogdan I (1363-1367), Gründer des Für-

stentums Moldavia 37-

K.K. ROKOSSOWSKI, LIDDELL HART, ALEXANDER WERTH

und L. BESYMENSKI Stalingrad, der Anfang vom Ende des Nazi-

Reichs 44

I.M. ȘTEFAN Nikolaus Copernicus 56

ANDRÉ MAUROIS Wie Frankreich im Jahre 1940 kapitulierte 62

TH. HOLBAN Ausländische

Dokumente über Alexandru Lăpușneanus Herrschaft (1552-1561, 1564-1568) 68

ION BULEI Die Liberalen und die Konservativen im Prozess 73

JEAN MAURIAC Der Tod des Generals de Gaulles 80

ALEXANDER KASHDAN Der Byzantinische Chronikenschreiber Niketas Konyatos 92

ABONNEMENTS: ROMPRESFILATELIA — Serviciul Import — Export presă, București, Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. — 2001

magazin istoric

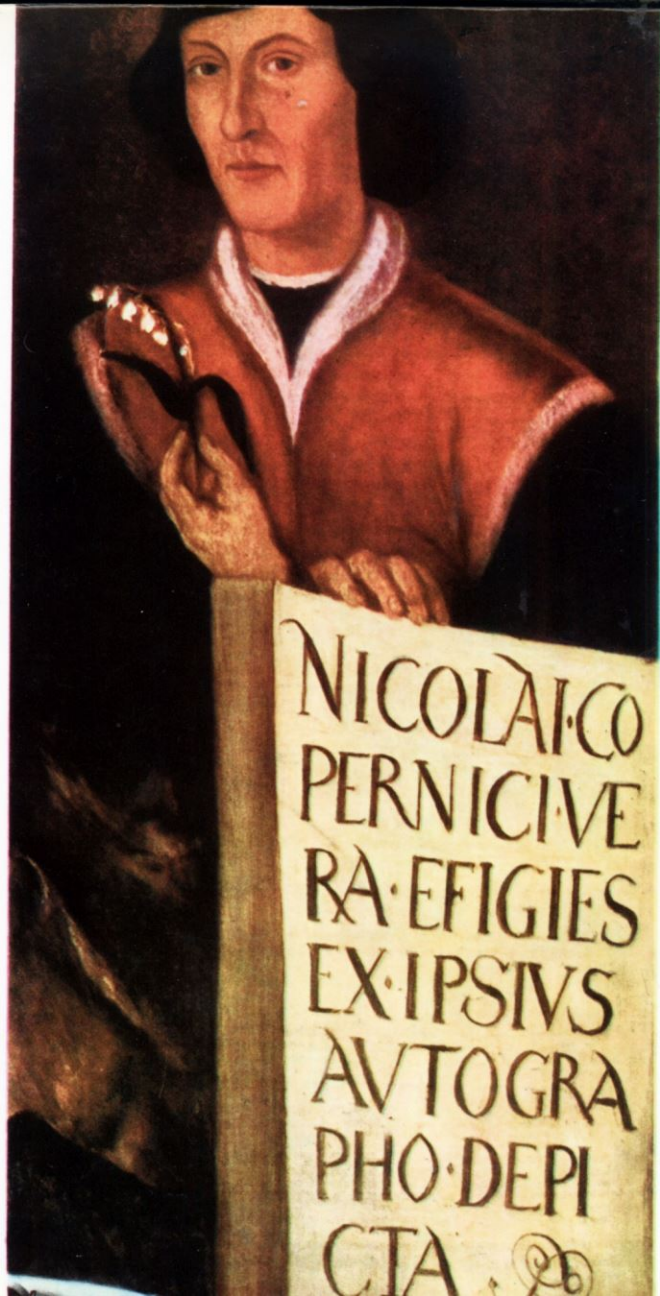
București, str. Onești, nr. 5 — Sectorul 1. Oficiul poștal Nr. 1, telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Vasile Șimandan, I. M. Ștefan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoienschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE Valeriu Buduru
PREZENTAREA GRAFICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

NICOLAI·CO
PERNICIVE
RA·EFIGIES
EX·IPSIUS
AVTOGRA
PHO·DEPI
CTA·

les fiefs et les rentes et deuiseroient quel seruiue vnt
chascun deuot faire a l'empereur. Ceste chose fu suie
de tous lors les prelates excommunièrent tous ceulx qui
feroient alencontre de ces ordonnances.

Ouant vint le vendredy apres le iij quaresme
les peierins et les venissiens entrerent en leurs
nefs et se appareillierent de assaillir ou coste deuers le
que. Bien dura le front de l'assault de iij lieue franchoy
ayant beau coup furent donnez et receuz d'une partie et
d'autre et maint hoïme y furent mors et affolez en venue

Qomment la cite de Constantinoble fu prise d'assault
Insi dura l'assault tout le jour et au soir tout
homme se retrar. l'empereur morchuffle si
auoit fait tendre son tres et ses tentes derriere
les paradedens la ville alencontre de la face
de luy luyant l'assault et allee seffoit herbergie a tout son